

**BIJLAGE 1 BIJ HET EINDRAPPORT VAN DE
PROJECTORGANISATIE KUNSTVAKONDERWIJS
SECTOR PROFIELEN BEROEPSPROFIELEN EN
STARTKWALIFICATIES
1C BEELDENE KUNST EN VORMGEVING**

**PROFIEL VAN DE SECTOR BEELDENDE KUNST EN
VORMGEVING BEROEPSPROFIELEN EN
STARTKWALIFICATIES PROJECT
KUNSTVAKONDERWIJS
DR ERIK VISKIL E.A.**

Boekmanstichting · Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel. 6243736

Colofon

Het rapport 'Profiel van de sector beeldende kunst en vormgeving' is in opdracht van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs onder leiding van dr. Erik Viskil en met medewerking van Wim S. Ros tot stand gekomen in de periode september 1998-februari 1999. Het profiel van de docent beeldende kunst en vormgeving is vervaardigd door Jan Deering en Folkert Haanstra.

Het rapport heeft een zelfstandige functie maar vormt met de rapporten over muziek, theater/drama, av-media en de docentenopleidingen in de kunstvakken, tevens de basis voor het eindrapport van de projectorganisatie Kunstvakonderwijs.

Inhoudsopgave

Deel 1 Beroepsprofielen sector beeldende kunst en vormgeving

1 Inleiding,8

1.1 BEELDENDE KUNST EN VORMGEVING,8

1.2 VERANTWOORDING,10

1.2.1 Werkwijze,10

1.2.2 Keuze en indeling van beroepen,11

1.2.3 Verhouding tussen de beroepen,13

1.3 LEESWIJZER,14

2 Beroepsprofiel beeldend kunstenaars,15

2.1 DE SECTOR,15

2.1.1 Identiteit en reikwijdte,15

2.1.2 Ontwikkelingen,17

2.2 ALGEMENE PROFIELKENMERKEN VAN BEELDEND KUNSTENAARS,19

2.3 BEROEPSPROFIEL,19

2.3.1 Definitie,19

2.3.2 Wettelijk kader,20

2.3.3 Activiteiten,21

2.3.4 Persoonlijkheidskenmerken,25

2.3.5 Ontwikkelingen,25

3 Beroepsprofiel vormgevers,27

3.1 DE SECTOR VORMGEVING,27

3.1.1 Identiteit en reikwijdte,27

3.1.2 Ontwikkelingen,32

3.2 ALGEMENE PROFIELKENMERKEN VAN VORMGEVERS,37

3.2.1 Definitie,37

3.2.2 Activiteiten,37

3.2.3 Ontwikkelingen,38

3.3 BEROEPSPROFIEL VORMGEVERS CLUSTER 'COMMUNICATIE',40

3.3.1 Definitie,40

3.3.2 Activiteiten,41

3.3.3 Persoonlijkheidskenmerken,45

3.3.4 Wettelijk kader,45

3.3.5 Ontwikkelingen,45

3.3.6 Specifieke profielkenmerken grafisch vormgevers,46

- 3.3.7 *Specifieke profielkenmerken audiovisueel vormgevers,47*
- 3.3.8 *Specifieke profielkenmerken vormgevers 'interactieve media',47*
- 3.3.9 *Specifieke profielkenmerken illustratoren,50*
- 3.3.10 *Specifieke profielkenmerken artdirectors,51*
- 3.4 BEROEPSPROFIEL VORMGEVERS CLUSTER 'RUIMTELIJK VERBLIJF',53
  - 3.4.1 *Definitie,53*
  - 3.4.2 *Activiteiten,53*
  - 3.4.3 *Persoonlijkheidskenmerken,56*
  - 3.4.4 *Wettelijk kader,56*
  - 3.4.5 *Ontwikkelingen,57*
  - 3.4.6 *Specifieke profielkenmerken interieurarchitecten,58*
  - 3.4.7 *Specifieke profielkenmerken vormgevers van de openbare ruimte,58*
  - 3.4.8 *Specifieke profielkenmerken vormgevers van theatrale ruimten,58*
- 3.5 BEROEPSPROFIEL VORMGEVERS CLUSTER 'PRODUCT',59
  - 3.5.1 *Definitie,59*
  - 3.5.2 *Activiteiten,60*
  - 3.5.3 *Persoonlijkheidskenmerken,64*
  - 3.5.4 *Wettelijk kader,64*
  - 3.5.5 *Ontwikkelingen,64*
  - 3.5.6 *Specifieke profielkenmerken industrieel ontwerpers,66*
  - 3.5.7 *Specifieke profielkenmerken vrije vormgevers,68*
  - 3.5.8 *Voorbeelden van beroepen in het cluster 'product',69*
- 4 Beroepsprofiel docent beeldende kunst en vormgeving,74
  - 4.1 UITGANGSPUNTEN EN VERANTWOORDING M.B.T. BEROEPSPROFIELEN EN STARTKWALIFICATIES VAN DOCENTEN IN DE KUNSTVAKKEN,74
  - 4.2 ONTWIKKELINGEN BIJ DE DOCERENDE BEROEPEN,75
  - 4.3 VERANTWOORDING BEROEPSPROFIELEN DOCENTEN,76
  - 4.4 ONTWIKKELINGEN BEELDENE KUNST EN VORMGEVING,77
  - 4.5 BEROEPSPROFIEL VAN DE DOCENT BEELDENE KUNST EN VORMGEVING,79
    - 4.5.1 *Definitie,79*
    - 4.5.2 *Activiteiten,80*
  - 4.6 ARTISTIEKE DIMENSIE,80
  - 4.7 VAKTECHNISCHE EN ONDERWIJSKUNDIGE/DIDACTISCHE/(PED)AGOGISCHE DIMENSIE,81
  - 4.8 THEORETISCHE DIMENSIE,81
  - 4.9 MAATSCHAPPELIJKE DIMENSIE,82

4.10 ATTITUDE,82

Deel 2 Startkwalificaties

1 Startkwalificaties beeldend kunstenaars,84

1.1 INLEIDING,84

2 Startkwalificaties vormgevers,91

2.1 INLEIDING,91

3 Startkwalificaties docenten,114

3.1 VERANTWOORDING,114

3.2 ALGEMENE STARTKWALIFICATIES VAN EEN DOCENT IN EEN KUNSTVAK,115

3.3 STARTKWALIFICATIES VAN DE DOCENT BELEDENDE KUNST EN VORMGEVING,116

Geraadpleegde literatuur,122

Referenten,124

Deel 1 Beroepsprofielen sector beeldende kunst en
vormgeving

1 Inleiding

1.1 BEELDENE KUNST EN VORMGEVING

Dit document beschrijft de profielen van de beeldende beroepen in de kunstensector.¹ Deze beroepen worden in de regel tot twee aparte sectoren gerekend - vormgeving en beeldende kunst -, die volgens velen zodanige verwantschap met elkaar vertonen dat ze in één adem genoemd horen te worden. De verwantschap blijkt onder andere uit het feit dat beroepsbeoefenaren in beide sectoren vaak deels dezelfde opleiding hebben gevolgd, gebruik maken van dezelfde materialen, instrumenten en technieken en uit hetzelfde arsenaal aan inspiratiebronnen putten. De belangrijkste overeenkomst is uiteraard de centrale positie die 'beelden', 'vormen' en 'kleuren' in beide sectoren innemen.

Behalve overeenkomsten zijn er verschillen. Een belangrijk verschil ligt in de *positie* die de beroepsbeoefenaar inneemt ten opzichte van de 'opdracht' waar hij of zij voor staat. In de vormgeving, met uitzondering van de vrije vormgeving, komt de opdracht in de regel van buiten en wordt bij de uitvoering ervan terdege rekening gehouden met de criteria en eisen die de buitenwacht stelt. In de beeldende kunst kan de opdracht van derden afkomstig zijn, maar vaak stelt de beeldend kunstenaar hem zelf of vertaalt hij hem in een meer persoonlijke probleemstelling. Bij de uitvoering van de opdracht laat de beeldend kunstenaar zijn eigen criteria en eisen prevaleren, in die zin dat hij zijn eigen artistieke visie en de door hem ontwikkelde beeldtaal optimaal tot uitdrukking wil brengen. De werkwijze van de beeldend kunstenaar wordt in die zin gekenmerkt door een grotere mate van *autonomie* dan die van de vormgever: restricties die met een opdracht gepaard gaan, worden voornamelijk door hemzelf aangebracht². Daarin vertoont hij overigens wel overeenkomst met de vrije vormgever, die zich in het spanningsveld tussen beeldende kunst en industrieel ontwerp bevindt en in de regel op gelijksoortige wijze met de opdrachtsituatie omgaat: ook de vrije vormgever neemt de eigen artistieke visie als uitgangspunt en tracht de eigen beeld- en vormtaal optimaal tot uitdrukking te brengen.

---

¹ In het rapport over audiovisuele media is ook een beschrijving opgenomen van het beroep van fotograaf. Daarbij gaat het om het segment van de fotografie dat niet als autonome beeldende kunst beschouwd wordt. Op fotografen die wel als autonoom beeldend kunstenaar werken, is het beroepsprofiel van beeldend kunstenaars van toepassing. In hoeverre autonoom werkende fotografen hier nog van afwijken valt in het vervolg te onderzoeken.

² 'Autonomie' wordt in de beeldende kunst en vormgeving steeds vaker als een gradueel en relatief begrip gebruikt.

Een tweede verschil ligt in de geïntendeerde *gebruiksfunctie* van het werk. In de vormgeving staat het werk primair in dienst van een praktische (huishoudelijke, zakelijke of industriële) functie. In de beeldende kunst wordt een werk vooral gemaakt met het oog op mentale effecten. Om die effecten te kunnen bereiken, is het noodzakelijk dat het werk zintuiglijk wordt waargenomen, visueel of via het gehoor of de tastzin. Beeldend kunstwerken hebben dus een visuele, auditieve of tactiele functie en een mentale functie. In de vrije vormgeving kan het werk primair in dienst staan van een praktische functie, maar kunnen ook de andere functies overwegen.

Om te kunnen bepalen of een object tot de beeldende kunst of vormgeving gerekend moet worden, kan het nodig zijn de *intentie* van de maker te kennen: wilde hij een werk met een overwegend praktische functie maken of een beeldend kunstwerk? Had hij de intentie de criteria van de opdrachtgever of gebruiker te laten prevaleren of wilde hij zich primair of zelfs uitsluitend door zijn eigen zoektocht, zijn eigen visie en zijn eigen beeldtaal laten leiden?

Een complicerende factor bij het maken van onderscheid tussen beeldende kunst en vormgeving is het feit dat beeldende-kunstwerken gebruikt kunnen worden om een praktische functie te vervullen en producten van vormgeving óók louter op grond van hun visuele eigenschappen kunnen worden gewaardeerd. Een beeldend kunstwerk kan een voortreffelijke zitbank of uitkijkpost zijn; vazen en schalen kunnen uitsluitend om redenen van visueel genot worden aangeschaft. De situatie wordt extra gecompliceerd als personen zich op verschillende terreinen bewegen, wat voor veel vrije vormgevers geldt, maar bijvoorbeeld ook voor de beeldend kunstenaar die in opdracht van het Rijksmuseum Kröller-Müller de sokkel voor het werk *Le Commencement du Monde* van Brancusi vervaardigde. Is die sokkel een product van beeldende kunst of vormgeving?

In dit rapport wordt *a priori* geen standpunt over de eenheid of verscheidenheid van beeldende kunst en vormgeving ingenomen. Volstaan wordt met de constatering dat er verschillen en overeenkomsten tussen beide beroepssectoren bestaan en dat er verschillende visies op het vraagstuk van verwantschap mogelijk zijn. Duidelijk is dat de vrije vormgeving als 'scharnierpunt' tussen beide sectoren fungeert. Bij het beschrijven van de beroepen is ervan uitgegaan dat zowel het beroep van beeldend kunstenaar als dat van vormgever een scheppend beroep is, dat er in beide beroepen

sprake is van een relatieve mate van autonomie, die in de regel bij beeldend kunstenaars groter is dan bij vormgevers, en dat de werken die in beide beroepen gemaakt worden een gebruiksfunctie hebben, die echter in aard verschilt.

1.2 VERANTWOORDING

1.2.1 Werkwijze

De beroepsprofielen in dit hoofdstuk zijn invullingen van het 'format beroepsprofiel' dat de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs in overleg met het onderwijskundigbureau FLOAT en de projectleiders voor de diverse sectoren heeft opgesteld. Het format was in principe voor alle sectoren gelijk. Als daar dwingende redenen voor waren, mocht er echter incidenteel van worden afgeweken.

De beroepsprofielen beeldende kunst en vormgeving wijken in één opzicht af van die van de andere sectoren: de inhoud van de beroepen wordt niet beschreven aan de hand van het kwadrantenmodel uit het 'Visitatierapport', maar aan de hand van een alternatief model, waarin de activiteiten ingedeeld zijn naar hun doel. Er worden vier categorieën onderscheiden:

- activiteiten gericht op de ontwikkeling van het eigen vakmanschap
- activiteiten gericht op het scheppen van een werk c.q. het realiseren van een opdracht
- activiteiten gericht op het faciliteren van de creatieve werkzaamheden
- activiteiten gericht op de verspreiding (van de bekendheid) van het werk

Dit alternatieve model is geïntroduceerd, omdat het model uit het 'Visitatierapport' tot misverstanden bleek te leiden als het in gesprekken werd gebruikt om activiteiten te rangschikken; de ginterviewden noemden vereisten en vaardigheden, in plaats van activiteiten. Na invulling van het alternatieve model is nogmaals geprobeerd de activiteiten in termen van het kwadrantenmodel te vertalen. Daarbij bleek dat bepaalde activiteiten niet of minder goed benoemd konden worden en andere activiteiten steeds bij twee categorieën vermeld moesten worden. Dat geldt met name voor de scheppende activiteiten, waarvan het 'artistieke' aspect en het 'technische' aspect hoogstens op het niveau van de kwalificaties onderscheiden kunnen worden. (Het trekken van een cirkel is één handeling, waarvan alleen het

resultaat op artistieke en technische gronden beoordeeld kan worden.) Op grond hiervan is besloten het alternatieve model ook in de rapportage te handhaven.

Bij het formuleren van de beroepsprofielen is gebruik gemaakt van diverse schriftelijke bronnen. Het beroepsprofiel van beeldend kunstenaars is mede gebaseerd op de documenten *Beeldend Kunstenaar* en de *Rapportage Beeldende Kunstonderwijs*, die op verzoek van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs door respectievelijk C. de Bueger en een werkgroep bestaande uit J. van Adrichem, D. van den Boogerd en R. Theuws zijn opgesteld.³ Voor het beroepsprofiel vormgeving is gebruik gemaakt van de *Rapportage Kunstvakonderwijs; grafische/interactionele vormgeving; ruimtelijk/industriële vormgeving; vrije vormgeving*, die in opdracht van de Projectorganisatie is vervaardigd door het Vormgevingsinstituut en van de rapportage *Beroepsprofielen en startkwalificaties van de interieurarchitect* van de Stichting Bureau Architectenregister. Verder is gebruik gemaakt van informatie van de Nederlandse Kring van Beeldhouwers, de Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO), de Nederlandse Vakgroep Keramisten (NVK), de Vereniging van Edelsmeden en Sieraadontwerpers (VES) en van materiaal van de Federatie van Kunstenaarsverenigingen en Ontwerpersverenigingen dat speciaal voor het opstellen van deze beroepsprofielen verzameld is.

Conceptteksten van de beroepsprofielen zijn tijdens het werkproces regelmatig doorgenomen met beeldend kunstenaars, vormgevers, docenten van kunstacademies, vertegenwoordigers van beroepsorganisaties en vertegenwoordigers van de Federatie van Kunstenaarsverenigingen

1.2.2 Keuze en indeling van beroepen

Voor de sector beeldende kunst is slechts één beroepsprofiel opgesteld, dat van beeldend kunstenaar. De reden daarvoor is dat het problematisch is de sector in subberoepen te verdelen. De traditionele onderverdeling in specialismen (schilder, tekenaar, beeldhouwer, enzovoort) stamt uit een tijd waarin beeldend kunstenaars minder media tot hun beschikking hadden om zich te uiten en er bovendien nog

---

³ In beide rapporten wordt geconstateerd dat het onmogelijk is om voor de sector beeldende kunst bruikbare beroepsprofielen te formuleren.

sprake was van afgebakende beroepen. In onze tijd blijkt het potentieel aan media, dat met name door de opkomst van de technologie explosief gegroeid is, niet langer in specifieke specialismen vertaalbaar te zijn. De specialismen die er zijn, zijn zelden nog beroepen. Veeleer is het zo dat iemand van diverse media gebruik maakt om het beroep van beeldend kunstenaar uit te oefenen.

Met het opstellen van één profiel van beeldend kunstenaars, waarin duidelijk wordt gemaakt van welke uiteenlopende media zij zich kunnen bedienen, wordt recht gedaan aan de hedendaagse visie op de beeldende kunst. In die visie worden het idee dat verbeeld wordt en de wijze waarop dat gebeurt belangrijker geacht dan het medium waarmee dat geschiedt; het medium moet het meest geschikte zijn om het idee tot uitdrukking te brengen.

Voor de sector vormgeving zijn wel verschillende beroepsprofielen opgesteld. Om tot een heldere indeling te komen, zijn eerst de te beschrijven beroepen in kaart gebracht, waarbij uiteenlopende criteria gehanteerd werden om te bepalen of 'iets' een beroep was en als zodanig beschreven diende te worden: het al dan niet bestaan van een beroepsvereniging, het aantal beoefenaars en de mate waarin de activiteiten en producten van verschillende beoefenaars verwantschap met elkaar vertonen. Vervolgens zijn de beroepen over drie clusters verdeeld: een cluster 'communicatie', een cluster 'ruimtelijk verblijf' en een cluster 'product'.

Bij het opstellen van de beroepsprofielen is onderscheid gemaakt tussen drie niveaus van informatie: informatie die op alle vormgevers van toepassing is, informatie die op vormgevers in een bepaald cluster van toepassing is en informatie die op een bepaald beroep van toepassing is. De algemene informatie is onder de noemer 'algemene profielkenmerken van vormgevers' beschreven, de informatie over vormgevers in een bepaald cluster in het 'beroepsprofiel van het cluster' en de informatie over een bepaald beroep onder de noemer van 'beroepsspecifieke kenmerken'. De beschrijvingen vormen gezamenlijk de beroepsprofielen voor de sector vormgeving. De beschreven beroepen zijn:

Cluster 'communicatie'

- grafisch vormgever
- audiovisueel vormgever

- vormgever interactieve media
- illustrator
- artdirector

Cluster 'ruimtelijk verblijf'

- interieurarchitect
- vormgever openbare ruimte
- vormgever theatrale ruimten

Cluster 'product'⁴

- industrieel ontwerper
- vrij vormgever
- keramist*
- sieraadontwerper*
- meubelontwerper*
- modeontwerper*

In de beroepsprofielen wordt ook aandacht besteed aan het vormgeven van diensten en processen, zij het niet in het kader van een speciaal beroep of cluster. De ontwikkelingen op dit gebied zijn nog zo jong, dat nog niet goed te bepalen is of het hier om verrichtingen binnen een specifiek, nieuw beroep gaat, en of dit beroep een relatie met het kunstvakonderwijs heeft. Ook kan de omvang van het toepassingsgebied niet goed worden geschat. Om de beroepsprofielen zoveel mogelijk toekomstgericht te houden, is het wenselijk dat dit aspect van vormgeving in een verkennende studie wordt onderzocht.

1.2.3 Verhouding tussen de beroepen

Inzicht in de verhoudingen tussen verschillende beroepen kan verkregen worden aan de hand van een schematische voorstelling, bijvoorbeeld een boomstructuur, die hiërarchieën duidelijk maakt. Voor de sectoren beeldende kunst en vormgeving is het niet mogelijk zo'n abstracte, schematische voorstelling op te stellen. De reden

---

⁴ De met een asterisk gemarkeerde beroepen zijn voorbeelden van beroepen die als industrieel ontwerper of vrij vormgever uitgeoefend kunnen worden.

daarvoor is dat er nauwelijks hoofd- en subberoepen te onderscheiden zijn en dat de relaties eerder bepaald worden door (familie)gelijkenissen dan door verbijzonderingen en veralgemeniseringen. Om die reden is ervoor gekozen de beroepen uitsluitend inhoudelijk te beschrijven.

1.3 LEESWIJZER

In hoofdstuk 2 wordt het beroepsprofiel van beeldend kunstenaars gespecificeerd, in hoofdstuk 3 dat van vormgevers. In beide hoofdstukken wordt eerst een beschrijving van de sector gegeven. Daarna volgen de algemene kenmerken van de beroepen, de beschrijvingen van de beroepsprofielen en de beschrijvingen van de specifieke kenmerken van de afzonderlijke beroepen. Omdat voor de beeldende kunst slechts één beroep beschreven wordt, dat van beeldend kunstenaar, vallen in hoofdstuk 2 de algemene en specifieke kenmerken samen. In hoofdstuk 4 wordt het beroepsprofiel van docenten beeldende kunst en vormgeving gepresenteerd, waarbij eerst een beeld gegeven wordt van de ontwikkelingen in het docentschap en vervolgens de beroepsactiviteiten gespecificeerd worden.

2 Beroepsprofiel beeldend kunstenaars

2.1 DE SECTOR

2.1.1 Identiteit en reikwijdte

De beeldende kunst is de maatschappelijke sector waarin de productie, presentatie, verkoop en becommentariëring van beeldende-kunstwerken centraal staat. Deze kunstwerken zijn zintuiglijk waarneembare, door mensen vervaardigde constructen die een beroep doen op de gevoelens van de beschouwer, diens reflectieve vermogens en diens kennis van de geschiedenis van de kunsten. Meestal zijn de werken visueel waarneembare beelden; als dat niet zo is, vooronderstellen ze op zijn minst een relatie met een beeld. De kunstwerken worden in het beroepsveld vooral gewaardeerd om de persoonlijke beeldtaal en artistieke visie van de kunstenaar die erin tot uitdrukking komt, alsook om de nieuwe inventies ten aanzien van het vakgebied van de beeldende kunst. De werken zijn niet noodzakelijkerwijs materiële objecten, maar kunnen ook processen of gematerialiseerde dan wel geverbaliseerde concepten zijn die met beelden in verband staan. De kunstwerken zijn bijvoorbeeld:

- tekeningen, schilderijen
- sculpturen, plastieken, installaties
- hoog-, diep- en vlakdrukken
- foto's, dia's, films, filmloops, videoproducties en -projecties
- geluidsproducties en -presentaties
- voordrachten, performances, manifestaties
- multiples, kunstenaarsboeken
- cd's, cd-rom's, internetsites, computergraphics, computeranimaties
- omgevings specifieke en niet-omgevingsgebonden ingrepen in het landschap of de gebouwde omgeving

Kenmerkend voor de beeldende kunst is dat de grenzen van het vak voortdurend worden verlegd: beeldend kunstenaars zoeken in hun werk de grenzen van hun discipline op, verkennen die, doorbreken ze en formeren nieuwe grenzen. Dit proces kan tot in het ongerijmde worden doorgevoerd, waardoor ook het niet-verleggen van grenzen grensverleggend kan zijn. De dynamiek die daardoor ontstaat, maakt het moeilijk de sector in andere kenmerkende eigenschappen te beschrijven. Een kenmerk dat lang stand heeft gehouden, was dat de kunstwerken in principe bedoeld waren

om gepresenteerd te worden in al dan niet openbare ruimtes, waarin ze vrij werden opgesteld of aan wanden of plafonds werden bevestigd. Met de opkomst van performance-, film-, video- en internetkunst is ook deze eigenschap, waardoor de beeldende kunsten tamelijk eenvoudig van de podiumkunsten en de cinema onderscheiden konden worden, verloren gegaan. Beeldende kunst kan tegenwoordig overal gepresenteerd worden: in privé-vertrekken, galerieën, kunstuitleninstellingen, musea, theaters, de openbare ruimte, openbare gebouwen, internet, enzovoort.

Behalve het beroep van beeldend kunstenaar kent de sector tal van andere beroepen. Voorbeelden zijn: galeriehouder, kunstadviseur, publicitair agent, studiomanager, curator, conservator, criticus, docent, ambtenaar, vitrinebouwer, verkoper van kunstenaarsmaterialen. De museumsector heeft slechts een gedeeltelijke overlapping met de beeldende kunst, waardoor veel beroepen in deze sector niet tot de kunstsector mogen worden gerekend.

Door de talrijke overlappings en raakvlakken met andere kunstsectoren zijn de grenzen van de beeldende kunst vaag. Zo is het moeilijk een grens te trekken tussen performances als medium in de beeldende kunst en bepaalde vormen van theater. Ook valt niet altijd uit te maken of een film als beeldend kunstwerk of als cinema moet worden gecategoriseerd. Hieronder volgt een (niet uitputtend) overzicht van disciplines binnen de beeldende kunst waarvan uitingsvormen grote verwantschap kunnen vertonen met andere kunstvormen:

performances - drama

performances - dans

geluidskunst - muziek

videokunst - film, televisie

filmkunst - film, cinema

nieuwe-mediakunst - vormgeving

nieuwe-mediakunst - literatuur

schilderkunst - vormgeving

installaties - vormgeving

installaties - literatuur, poëzie

collages - literatuur, poëzie

schilderkunst - architectuur

beeldhouwkunst - architectuur, stedenbouw

'landart' - stedenbouw, landschapsarchitectuur

2.1.2 Ontwikkelingen

De sector beeldende kunst is verankerd in een maatschappij die voortdurend, en in toenemende mate, in verandering is. De maatschappelijke transformaties vinden op uiteenlopende manieren hun weerslag op de sector. Er kunnen vijf ontwikkelingen worden genoemd, die in samenhang grote invloed uitoefenen op de beeldende kunst.

Net als in andere sectoren van de maatschappij neemt in de beeldende kunst de *internationalisering* toe. De contacten tussen Nederlandse en buitenlandse instellingen zijn de laatste decennia explosief toegenomen; zozeer dat samenwerking soms vaker op internationaal dan op nationaal niveau plaatsvindt. Het aantal buitenlandse beeldend kunstenaars dat in Nederland actief is, groeit nog steeds, net als de participatie van buitenlandse studenten aan ons beeldende-kunstonderwijs. Andersom zijn ook voor Nederlandse kunstenaars en studenten de mogelijkheden tot een buitenlands verblijf toegenomen. Een dagelijks waarneembare consequentie van de internationalisering is de groei van informatie over beeldende kunst, die inmiddels de hele wereld bestrijkt en tot een brede uitwisseling van gedachten, standpunten en visies leidt. De toenemende internationalisering lijkt een verhoging van de kwaliteitseisen voor beeldende kunst tot gevolg te hebben.

Niet alleen de grenzen tussen landen vervagen, ook de *schotten* tussen van oudsher zelfstandig opererende onderdelen van de maatschappij vallen weg. In de beeldende kunst komt dit tot uitdrukking in een toenemende interesse voor andere maatschappelijke en culturele sectoren, maar ook in het wegvallen van de grenzen tussen traditionele beroepen en het toenemen van samenwerking tussen beroepsbeoefenaren uit verschillende disciplines. Het zijn vooral jonge beeldend kunstenaars die hierin een stimulerende en grensverleggende rol vervullen. Hun inspanningen leiden tot het vervagen van de afbakening tussen *high* en *low culture* en tot een vervloeiing van kunstdisciplines, waarvan steeds meer mengvormen ontstaan. Een ontwikkeling van de laatste jaren is het ontstaan van hybride mengvormen van autonome en toegepaste kunst, waarbij de autonome kunst in dienst gesteld wordt van praktische gebruiksfuncties. Gedacht kan worden aan *social sculptures*, waarbij leken onder begeleiding van beeldend kunstenaars werk scheppen, dat uiteindelijk in een museum of galerie tentoongesteld wordt.

Technologische ontwikkelingen hebben het arsenaal aan artistieke middelen verruimd, en de reproductie-, expositie- en distributiemogelijkheden doen groeien. De opkomst van de nieuwe media heeft geleid tot een toename van de aandacht voor beeldcultuur in de maatschappij, die een toenemende belangstelling voor beeldende kunst tot gevolg kan hebben, en een toename van de aandacht voor fotografie, videokunst en computerkunst in musea en galerieën. Wat de effecten op de langere termijn zullen zijn, is niet te voorspellen. De grotere aandacht voor beeldcultuur kan evengoed leiden tot een uitholling, verwatering of overwoekering van het kunstbegrip.

De beschikbaarheid van nieuwe materialen en technologieën heeft mogelijkheden gecreëerd voor het ontwikkelen van nieuwe beelden en vormen, het toepassen van nieuwe werkwijzen en het experimenteren met nieuwe distributiekanaalen. Mediatechnologieën nemen daarbij een prominente plaats in, maar ook technologieën die tot de ontwikkeling van nieuwe kunststoffen en instrumenten hebben geleid. Het gebruik van deze *hightech* materialen stelt nieuwe eisen aan kunstenaars. Sommigen zien zich genoodzaakt computerapparatuur en -software te leren bedienen (3D-programma's, grafische programma's) of na te denken over de problemen van conservering die het gebruik van moderne materialen op termijn met zich mee kan brengen. Het gebruik van nieuwe kunststoffen, lijmen, verven en oplosmiddelen en de toepassing van nieuwe technieken (bijvoorbeeld oppervlaktebehandelingen) heeft bovendien het besef doen ontstaan dat kunstenaars net als andere beroepsbeoefenaren maatregelen dienen te treffen ter bescherming van hun gezondheid en het milieu.

De *informatisering* van de samenleving lijkt een herwaardering van de rol van de kunstenaar ten gevolge te hebben. De toevoegende waarde van kunst, onder andere ter verrijking van informatie, wordt door steeds meer partijen erkend. Ontwikkelingen binnen de omroep (lokale televisie) en de opkomst van het internet hebben de mogelijkheden van kunstenaars verruimd om met het medium televisie te experimenteren en tot voor kort moeilijk toegankelijke kunstvormen, die met film en televisie verwant zijn, te distribueren. De ruimere mogelijkheden tot verspreiding van kunst stellen het publiek in staat de versnelde ontwikkeling van de kunsten bij te houden.

Net als in andere sectoren is in de beeldende kunst de invloed merkbaar van *wijzigingen in het overheidsbeleid*. De invoering van de WIK maakt dat kunstenaars in korte tijd een renderende beroepspraktijk moeten verwezenlijken, wat veel van hen vergt. De invoering van nieuwe subsidiestelsels, enkele jaren geleden, heeft het voor veel kunstenaars moeilijker gemaakt alleen met overheidsgeld in het bestaan te voorzien. Er wordt van hen een steeds flexibelere en ondernemende houding op de arbeidsmarkt verwacht. De consequentie daarvan is een toenemende aandacht, vooral onder jonge kunstenaars, voor het werken in opdracht of het vervullen van nevenfuncties. Als gevolg hiervan neemt binnen de sector beeldende kunst automatisch de aandacht voor maatschappelijke sectoren toe die tot voor kort buiten haar gezichtsveld lagen. De verwachting is dat de beeldende kunst hierdoor, én door andere ontwikkelingen, ook inhoudelijker meer bij de maatschappij betrokken raakt.

2.2 ALGEMENE PROFIELKENMERKEN VAN BEELDEND KUNSTENAARS

Aangezien in de sector beeldende kunst alleen het beroep van beeldend kunstenaar wordt onderscheiden, is het niet nodig diep op de algemene profielkenmerken in te gaan. Deze kenmerken verschillen immers niet van de kenmerken die in de volgende paragraaf, het eigenlijke beroepsprofiel, gespecificeerd worden. Hier wordt volstaan met de constatering dat het beroep gekenmerkt wordt door een relatief autonome werkwijze van de beroepsbeoefenaar, die zowel in opdracht als zelfstandig kan werken en bij het scheppen van werk de eigen artistieke visie en de eigen beeldtaal laat prevaleren boven de eisen van derden. De geïntendeerde gebruiksfunctie van de werken is visueel, auditief, tactiel en mentaal. Het merendeel van de beeldend kunstenaars werkt individueel, maar vooral onder jongere kunstenaars is een trend naar samenwerking met anderen waar te nemen.

2.3 BEROEPSPROFIEL

2.3.1 Definitie

Een beeldend kunstenaar maakt kunstwerken om zin en betekenis aan het leven te geven en daar maatschappelijk een bestaan mee op te bouwen. De kunstwerken zijn zintuiglijk waarneembare constructen, die een beroep doen op de gevoelens van de beschouwer, diens reflectieve vermogens en diens kennis van de geschiedenis van de kunsten. De werken worden in het beroepsveld vooral gewaardeerd om de persoonlijke beeldtaal en artistieke visie die de beeldend kunstenaar erin tot

uitdrukking brengt, alsook om de nieuwe inventies ten aanzien van het vakgebied van de beeldende kunst. De werken zijn niet noodzakelijkerwijs materiële objecten, maar kunnen ook processen of gematerialiseerde dan wel geverbaliseerde concepten zijn die met beelden in verband staan.

Iedereen die binnen het circuit van de beeldende kunst als schepper van bovenbedoelde werken functioneert, kan aanspraak maken op de benaming 'beeldend kunstenaar'. Van het *beroep* van beeldend kunstenaar is sprake als getracht wordt om met het maken van deze werken in het bestaan te voorzien, ook als dit inhoudt dat er nevenwerkzaamheden worden verricht. De basis voor het kunstenaarschap wordt voor veel kunstenaars echter gevormd door een *roeping* die zij voelen om hun leven te wijden aan het maken van kunst.

In de kunstwereld gelden uiteenlopende criteria om te bepalen of iemand daadwerkelijk in het circuit van de beeldende kunst functioneert. Er wordt waarde gehecht aan de ontvangst van stipendia, beurzen en subsidies, en aan eerbetoon door middel van prijzen en nominaties. Verkoop is een criterium, eventueel aangevuld met de eis dat het koperspubliek gedifferentieerd moet zijn (musea, bedrijven en particulieren). Daarnaast wordt gelet op artikelen over het werk in tijdschriften en dagbladen, en uiteraard op exposities in een variëteit aan instellingen, van alternatieve tentoonstellingsruimten tot gerenommeerde musea, zowel nationaal als internationaal. De meesten in de kunstwereld beschouwen de toepasbaarheid van deze criteria als een graadmeter van de 'compleetheid' van de kunstenaar, sommigen echter willen de term 'beeldend kunstenaar' voorbehouden aan hen die aan al deze criteria voldoen.

2.3.2 Wettelijk kader

Voor het beroep van beeldend kunstenaar geldt geen wettelijk kader. Kunstenaars die in belastingtechnische zin ondernemers zijn, worden geacht aan de wettelijke verplichtingen van het ondernemerschap te voldoen. Beeldend kunstenaars vallen verder onder de milieuwetgeving en de wetgeving in verband met aansprakelijkheid, maar daarin verschillen ze niet van personen in andere beroepsgroepen.

2.3.3 Activiteiten

De inhoud van het beroep van beeldend kunstenaar verschilt per beroepsbeoefenaar. In het onderstaande overzicht zijn diverse activiteiten opgenomen die niet door alle en zelfs niet door de gemiddelde of modale beroepsbeoefenaar worden uitgevoerd. Getracht is het totale domein van activiteiten te bestrijken en daarbij uitsluitend intentionele activiteiten op te nemen, dat wil zeggen activiteiten waarop de kunstenaar zelf invloed kan uitoefenen. De activiteiten die genoemd worden onder het kopje 'activiteiten gericht op het scheppen van een werk' kunnen in principe door elke andere activiteit worden vervangen. In principe kan elke activiteit tot een kunstwerk leiden of een kunstwerk constitueren.

Welke activiteiten een beeldend kunstenaar precies uitvoert, is afhankelijk van de artistieke en ambachtelijke invalshoek die hij kiest, maar ook van de wijze waarop hij zijn beroep uitoefent. Kunstenaars die nooit in opdracht werken, hoeven vanzelfsprekend nooit te onderhandelen over de wijze waarop de opdracht wordt uitgevoerd. Kunstenaars die altijd individueel werken, hoeven in principe niet te overleggen over de wijze waarop de werkzaamheden worden verricht. Omdat veel kunstenaars zowel in opdracht als vrij werken, is in het onderstaande overzicht geen onderscheid gemaakt naar 'opdrachtactiviteiten' en 'vrije' activiteiten.

Activiteiten gericht op de ontwikkeling of verdieping van het kunstenaarschap

Een beeldend kunstenaar verricht activiteiten ter ontwikkeling van zijn of haar vaardigheden; hij of zij:

- oefent bewust dan wel onbewust technische vaardigheden en leert nieuwe vaardigheden aan, zelfstandig dan wel door deelname aan cursussen of instructies
- houdt de technische of vakambachtelijke vakliteratuur bij die relevant is voor de wijze waarop hij of zij het kunstenaarschap beoefent
- experimenteert met nieuwe materialen, technieken en instrumenten

Een beeldend kunstenaar verricht activiteiten ter ontwikkeling van zijn of haar kennis en inzicht; hij of zij:

- houdt zich op de hoogte van werk en visies van eigentijdse kunstenaars, in het bijzonder kunstenaars met wie hij of zij zich verwant voelt

- houdt zich op de hoogte van de stand van zaken in de beeldende kunst, onder andere door het bezoeken van tentoonstellingen en het lezen van binnen- en buitenlandse vakliteratuur
- verdiept zich in andere kennisgebieden dan dat van de beeldende kunst, bijvoorbeeld de wetenschap
- verdiept zich in de geschiedenis van de kunsten, in het bijzonder die van de beeldende kunst
- tracht voortdurend impulsen en indrukken op te doen die bruikbaar kunnen zijn voor het eigen werk, bijvoorbeeld door te reizen, te lezen, films en televisieprogramma's te bekijken, tentoonstellingen te bezoeken, muziek te beluisteren, enzovoort
- reflecteert over zijn of haar eigen artistieke visie, de positie die hij of zij in de kunsten inneemt, de ontwikkeling die hij of zij doormaakt of wil doormaken en zijn of haar mogelijkheden en kansen
- reflecteert over de samenleving en de eigen positie daarin

Activiteiten gericht op het scheppen van een werk

Een kunstenaar verricht bij het scheppen van een werk conceptuele activiteiten; hij of zij:

- genereert ideeën door te brainstormen, te fantaseren en te reageren op impulsen, indrukken en waarnemingen
- analyseert en beoordeelt situaties, gebeurtenissen, problemen, beelden, vormen, kleuren, geluiden, geuren en verhoudingen
- onderzoekt concepten en fenomenen
- ontwikkelt probleemstellingen en concepten
- evalueert de eigen werkwijze en de resultaten van de werkzaamheden in verschillende stadia van de ontwikkeling van een werk of reeks werken
- neemt al dan niet bewust beslissingen over te volgen strategieën, werkwijzen, te gebruiken materialen en instrumenten en te hanteren technieken

Een kunstenaar verricht bij het scheppen van een werk communicatieve activiteiten; hij of zij:

- bespreekt eventueel werkzaamheden met anderen; kan bijvoorbeeld opdrachten doornemen met medewerkers en assistenten
- biedt tegenspel aan opdrachtgevers door opdrachtschrijvingen te analyseren, te kritiseren en te beoordelen en over de formulering van de opdracht te onderhandelen

- delegeert eventueel onderdelen van zijn of haar werkzaamheden aan assistenten, uitvoerders, laboratoria en ambachtslieden

Een kunstenaar verricht bij het scheppen van een werk fysieke activiteiten; hij of zij:

- vervaardigt ontwerpen, schetsen en modellen, al dan niet op basis van ideeën
- werkt ideeën (immaterieel) of ontwerpen (materieel) uit in beelden, kleuren, vormen, geluiden en/of woorden door vaardigheden in de praktijk te brengen (tekenen, schilderen, boetseren, fotograferen, filmen, enzovoort)
- tracht in het resultaat van zijn of haar scheppende werkzaamheden zijn of haar artistieke visie optimaal tot uitdrukking te laten komen
- brengt eventueel in verschillende stadia wijzigingen aan in het tot dan toe tot stand gekomen werk

Activiteiten gericht op het faciliteren van de scheppende werkzaamheden

Een beeldend kunstenaar verricht organisatorische, logistieke en faciliterende activiteiten; hij of zij:

- runt een atelier, dat hij of zij naar eigen behoefte heeft ingericht en met apparatuur en instrumenten heeft uitgerust
- schaft materialen, instrumenten en apparatuur aan die hij of zij bij de scheppende werkzaamheden nodig heeft
- legt beeld-, kleur-, vorm- en/of geluidsarchieven aan
- schrijft zich in in documentatiebestanden
- bouwt een netwerk op dat hem of haar in staat stelt deskundige inhoudelijke kennis te verkrijgen
- sluit verzekeringen af
- voert een administratie en boekhouding (of besteedt die uit) en doet aangifte van omzet- en inkomstenbelasting
- treft maatregelen ter bescherming van zijn of haar gezondheid en het milieu
- trekt medewerkers en stagiaires aan, bijvoorbeeld als assistent, uitvoerder of studiomanager

Een kunstenaar verricht activiteiten die gericht zijn op de verwerving van inkomsten; hij of zij:

- stelt subsidieverzoeken op, alsmede begrotingen, project- en productbeschrijvingen, tijdsplanningen en offertes

- schrijft in op open opdrachten
- organiseert eigen verkooptentoonstellingen
- onderhandelt met opdrachtgevers over honoraria en onkostenvergoedingen, onder andere op basis van prijscalculaties en tijdsplanningen, en legt afspraken vast in contracten
- benadert potentiële opdrachtgevers en galerieën; kiest indien mogelijk en wenselijk een vaste galerie
- onderhoudt contacten met verzamelaars
- onderhoudt contacten met kunstadviseurs
- zoekt en benadert beschikbare fondsen voor subsidies, stipendia en beurzen
- verricht nevenwerkzaamheden ter verwerving van aanvullende inkomsten

Activiteiten gericht op het verspreiden van (de bekendheid) van het werk

Een beeldend kunstenaar verricht publicitaire en distributaire activiteiten; hij of zij:

- denkt na over het soort galerie dat bij het eigen werk past, neemt een beslissing over een vaste galerie en onderhoudt daar regelmatig contact mee
- kiest en benadert expositieplekken en onderhoudt daar contact mee
- tracht een relatie op te bouwen met het publiek
- kiest een distributeur
- maakt tentoonstellingen van het eigen werk en/of dat van anderen
- geeft interviews aan tijdschriften en andere media en onderhoudt contacten met de pers
- kiest een publicitair agent

Bepalend voor de inhoud van het beroep van beeldend kunstenaar zijn behalve activiteiten ook de intenties waarmee ze worden verricht. In veel gevallen maakt juist de intentie het verschil tussen een beeldend kunstenaar en een andere beroepsbeoefenaar. Voorbeelden van intenties van beeldend kunstenaars zijn:

- de intentie om een eigen visie in een persoonlijke beeldtaal tot uitdrukking te brengen
- de intentie om de grenzen van het eigen talent te verkennen
- de intentie om de grenzen van de eigen visie te verleggen
- de intentie om een werk te scheppen
- de intentie om in een persoonlijke beeldtaal en volgens een eigen visie een oeuvre tot stand te brengen

- de intentie om in de eigen beeldtaal schoonheid en intrigerende verhoudingen te zien ontstaan
- de wil om te communiceren met een publiek
- de intentie om de emoties en het bewustzijn van anderen te beïnvloeden
- de intentie om anderen tot reflectie aan te zetten
- de intentie om zich als individu te uiten

2.3.4 Persoonlijkheidskenmerken

Voor beeldend kunstenaars kunnen geen specifieke persoonlijkheidskenmerken worden gespecificeerd die niet ook als kwalificaties (vereisten, vermogens) kunnen worden geformuleerd.

2.3.5 Ontwikkelingen

De ontwikkelingen in de maatschappij en de sector beeldende kunst als geheel hebben automatisch invloed op het beroep van beeldend kunstenaar. Internationalisering noopt kunstenaars kennis te nemen van het internationale kunstcircuit en rekening te houden met verhoogde eisen van kwaliteit die het publiek stelt. Het wegvallen van afbakeningen tussen de kunstsectoren maakt het hen mogelijk experimenten op andere maatschappelijke en culturele terreinen te verrichten en dwingt hen nog sterker dan voorheen de eigen positie te bepalen. Als verbindende schakel tussen wat door sommigen *high* en *low culture* genoemd wordt, kan de kunstenaar een duidelijke en interessante maatschappelijke functie vervullen. Technologische ontwikkelingen hebben het arsenaal aan artistieke middelen verruimd, en de reproductie-, expositie- en distributiemogelijkheden doen groeien. De consequentie daarvan is dat kunstenaars zich in hun beroepspraktijk meer dan voorheen bewust moeten zijn van de mogelijkheden die het gebruik van nieuwe materialen en technieken (toepassing van kunststoffen, gebruik van computertechnologie) bieden. Tegelijkertijd dienen ze na te denken over problemen van conservering van nieuwe materialen, en maatregelen te treffen ter bescherming van hun gezondheid en het milieu. De informatisering van de samenleving biedt kunstenaars kansen om het publiek beter op de hoogte te houden van hun verrichtingen.

De ontwikkeling die de meest ingrijpende consequenties voor de beroepspraktijk heeft, is het gewijzigde kunstenaarsbeleid van de overheid. Ten gevolge van de komst van de WIK en subsidieregelingen die het laatste decennium zijn doorgevoerd, zijn vooral jonge kunstenaars gedwongen nevenwerkzaamheden te verrichten of in opdracht te werken. De financieel onafhankelijke positie die ze op deze wijze verwezenlijken, stelt hen in staat een deel van hun tijd aan vrije beroepsbeoefening te besteden. De veranderende subsidiewetgeving heeft, in combinatie met andere ontwikkelingen, het stereotiepe, naoorlogse beeld van de kunstenaar die in zijn atelier werkte en nauwelijks met andere kunstenaars of vertegenwoordigers van andere sectoren te maken had, op losse schroeven gezet. Volgens dit beeld was de kunstenaar een teruggetrokken individualist die in één discipline werkzaam was, zijn werk zo nu en dan in galerieën exposeerde en zich voor het overige op de expositie in musea richtte, waarbij hij zich veelal tot zijn eigen land beperkte. Inmiddels is er een veel levendiger beeld van de kunstenaar ontstaan, dat overeenkomt met een grote variëteit aan 'beroepspraktijken'. De volgende daarvan zijn slechts voorbeelden:

- de kunstenaar werkt individueel in zijn atelier, maar beperkt zich niet tot één medium en wat verkoop en tentoonstellingen betreft evenmin tot zijn eigen land
- de kunstenaar werkt autonoom in zijn atelier, maar voert daarnaast opdrachten uit
- de kunstenaar maakt autonoom werk, maar participeert daarnaast in activiteiten die tot een product met een praktische gebruiksfunctie leiden, bijvoorbeeld televisieprogramma's; hij kan hierdoor het verbindende element vormen tussen *high* en *low culture*, tussen culturele activiteiten die een groot en een klein publiek trekken
- de kunstenaar werkt niet individueel, maar in groepsverband en participeert in kunstenaarsinitiatieven

Duidelijk is dat er de laatste jaren een zeer geschakeerd beeld van de kunstenaarspraktijk is ontstaan, waarover nauwelijks nog in generaliserende termen gesproken kan worden. Het beroepsprofiel beeldend kunstenaar probeert aan die ontwikkeling recht te doen door geen onderscheid te maken tussen categorieën van beeldend kunstenaars, maar juist het totale domein te beschrijven waarop het moderne beeldend kunstenaarschap van toepassing is.

3 Beroepsprofiel vormgevers

3.1 DE SECTOR VORMGEVING

3.1.1 Identiteit en reikwijdte

Vormgeving is moeilijk als sector te beschrijven. Dat komt doordat de relatief scherpe grenzen die het woord 'sector' veronderstelt er in dit geval niet zijn, maar ook doordat de term 'vormgeving' niet altijd geschikt is om er de bedoelde disciplines en activiteiten mee aan te duiden. De discipline vormgeving maakt deel uit van een reeks disciplines waarin 'vorm' en 'ontwerp' centrale begrippen zijn. Hiertoe behoren grafische vormgeving, interieurarchitectuur, industrieel ontwerp, vrije vormgeving, maar ook tuin- en landschapsarchitectuur, stedenbouwkunde en bouwkunst. Al deze disciplines hebben raakvlakken met elkaar, maar ze laten zich niet allemaal onder de noemer 'vormgeving' plaatsen. Daarom is een nadere begripsafbakening noodzakelijk.

Strikt genomen is vormgeving een onderdeel van het ontwerpproces. Ontwerpen staat voor het totale proces dat tot doel heeft een product tot stand te brengen, vormgeving voor de fase waarin op basis van inhoudelijke beslissingen ordening in de vorm of structuur van het product wordt aangebracht, waarbij 'vorm' de uiterlijke gedaante is. Het vormgeven beperkt zich dan ook niet tot het bewerken van de uiterlijke vorm: het bestrijkt alle activiteiten die naar de vorm van het eindresultaat leiden.

In de praktijk wordt het terminologische onderscheid tussen vormgeving en ontwerpen niet altijd gehanteerd; de termen worden met groot gemak door elkaar gebruikt, ook om precies hetzelfde aan te duiden. Hier worden de volgende onderscheidingen gemaakt:

- ontwerpen is het gehele proces van het tot stand brengen van een product, exclusief de feitelijke productie
- vormgeving staat voor het geheel van activiteiten die tot de vorm van dit product leiden
- vorm is het ervaarbare eindresultaat

De hoofdactiviteit van de verschillende beroepen in de sector is het ontwerpen. Het vormgeven in engere zin wordt daarbij tot het specialisme gerekend, wat bij het

beroep van technisch ontwerper bijvoorbeeld niet het geval is. Het ligt daarom voor de hand de beroepsbeoefenaars in deze sector als 'vormgevende ontwerpers' te betitelen. Vanwege de nadruk op het vormgeven als specialistische activiteit wordt in dit beroepsprofiel echter in de meeste gevallen de term 'vormgever' gebruikt. Een uitzondering wordt gemaakt voor beroepen waarvan de beoefenaars in het normale spraakgebruik als 'ontwerpers' worden aangeduid (bijvoorbeeld modeontwerpers) en voor beroepen die volgens de beroepsorganisaties het best als 'ontwerper' kunnen worden aangeduid (bijvoorbeeld industrieel ontwerper). De term 'vormgeving' zelf wordt als paraplu gehanteerd voor de verschillende disciplines waarin een complexe, meervoudige activiteit centraal staat die gericht is op het tot stand brengen van een vorm van een product, waarmee tegemoet gekomen wordt aan de behoefte of wens van een opdrachtgever of gebruiker.⁵ Het object van vormgeving is de menselijke leefomgeving in de breedste zin van het woord. De producten van vormgeving zijn (zakelijke, industriële of huishoudelijke) gebruiksvoorwerpen; ze dienen de mens of symboliseren op zijn minst dat ze dat doen.

Specifiek voor de sector vormgeving is dat bij het ontwerpen van de leefomgeving de beleving en de ervaring van de gebruiker centraal staan, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld het technisch ontwerpen. Menselijke behoeften en affecties worden vertaald naar situaties en producten, waarbij het gebruik de samenbindende factor is. Betekenisaspecten, zintuiglijke ervaring en maatschappelijke context zijn daarbij bepalend. Maatschappelijk hangt de sector nauw samen met zowel ambachtelijk als industrieel producerende en faciliterende bedrijfstakken en de processen die zich daarin afspelen. Deze processen zijn zeer divers van aard - technisch organisatorisch, juridisch, financieel - en verschillen per bedrijfstak. Het feitelijk eindresultaat kan gedefinieerd worden als de uitkomst van een dergelijk proces, waarin de ontwerper een synthetiserende en vormgevende rol speelt. Het onderscheid tussen de diverse beroepen is voor een deel terug te voeren tot karakteristieke verschillen tussen deze processen en de rol die de ontwerper daarin speelt.

---

⁵ Deze definitie is gebaseerd op de definitie van 'ontwerpen' die H. Boekraad geeft in *Wat is ontwerpen? Aantekeningen voor het overleg van coördinatoren van de afdelingen grafisch ontwerpen op 19 juni 1998*, p. 10: 'Ontwerpen is een specifieke vorm van handelen, gebaseerd op interpretatie van een in taal al dan niet adequaat geformuleerde behoefte, vraag of verlangen. Dit handelen is gericht op het tot stand brengen van een vorm of een beeld dat aan die behoefte, vraag, verlangen tegemoet komt'.

Kunstzinnigheid van vormgeving blijkt uit de mate waarin de vormgever erin slaagt via zijn of haar ontwerp uitspraken te doen over het ontwerpen zelf. Vormgeving heeft daarmee ook een intern doel: het verrijken van de eigen discipline. Het vormgegeven object is daarmee in sommige gevallen een voertuig voor uitspraken die de oorspronkelijk functie van het object kunnen overvleugelen. De vormgeving van een product kan bijvoorbeeld iets zeggen over materiaalgebruik of het tijdsbeeld, kenmerken die ook op andere entiteiten toepasbaar zijn dan het specifieke product dat ontworpen is. De thema's waarover vormgevers zich door middel van hun werk kunnen uiten zijn even talrijk als er facetten aan een ontwerp zitten. Ze kunnen de technologie of de functie van een object of ruimte aan de orde stellen, maar ook de esthetiek, de bruikbaarheid, het comfort, de marktwaarde en de stijl, om slechts enkele te noemen. Kunstzinnigheid kan ook blijken uit een zeer persoonlijke artistieke visie die uit een ontwerp naar voren kan komen.

De objecten van vormgeving zijn:

- de vorm van tekstuele informatie en de vorm en inhoud van niet-tekstuele informatie, inclusief de informatiedragers
- verblijfplaatsen, zowel 'binnen' als 'buiten' gebouwen, met uitzondering van de gebouwen zelf, de infrastructuur en de landschappen, die het object van respectievelijk de architectuur, de stedenbouw en de tuin- en landschapsarchitectuur vormen
- producten die door mensen gehanteerd kunnen worden, met uitzondering van beeldende kunst

Naar analogie met deze driedeling in objecten kan de sector vormgeving worden verdeeld in een drietal nauw met elkaar samenhangende clusters van beroepen, waarin specifieke doelen worden nagestreefd:⁶

- een cluster 'communicatie'
- een cluster 'ruimtelijk verblijf'
- een cluster 'product'

---

⁶ Voor deze indeling is gekozen, omdat ze het mogelijk maakt de uiteenlopende beroepen overzichtelijk in te delen en te beschrijven. Benadrukt dient te worden dat de clusters geen gesloten eenheden zijn: er zijn op allerlei niveaus raakvlakken en overlappingsen.

Vormgevers in het cluster 'communicatie' richten zich op het tot stand brengen of optimaliseren van de communicatie tussen mensen door vorm te geven aan informatie. Vormgevers in het cluster 'ruimtelijk verblijf' stellen zich ten doel een ruimtelijk verblijf voor mensen te realiseren door vorm te geven aan een bepaalde plaats of locatie, inclusief de daarbij behorende architectonische ruimte en objecten. Vormgevers in het cluster 'product' richten zich op de realisatie van door mensen te gebruiken producten, door vorm te geven aan objecten die in het algemeen te omvatten, maar in elk geval verplaatsbaar zijn.

De afbakening tussen de drie clusters is minder scherp dan de bovenstaande beschrijving wellicht suggereert. Er zijn talrijke overlappingsen en onbepaaldheidszones, die ontstaan door de ambiguïteit van de objecten, maar ook door het vermogen van vormgevers om zich op basis van hun specifieke kennis en ervaring met succes op andere terreinen te bewegen. De stand- en tentoonstellingsbouw, bijvoorbeeld, kan gerekend worden tot het cluster 'ruimtelijk verblijf', maar dient een uitgesproken communicatief doel en wordt ook door communicatievormgevers beoefend. Meubelontwerpen behoort tot het cluster 'product' als er sprake is van industrieel of ambachtelijk vervaardigde objecten, maar tot het cluster 'ruimtelijk verblijf' als er sprake is van producten die integraal in het interieur ontworpen zijn; de grens is maar zelden scherp te trekken. Bij het ontwerpen van 'bewegwijzingen' kunnen de drie sectoren zelfs gelijkelijk betrokken zijn: het zijn industrieel vervaardigde objecten die deel uitmaken van het ruimtelijk verblijf en zonder uitzondering een communicatieve functie vervullen.

Vormgevers kunnen uiteenlopende beroepsposities hebben: ze kunnen in loondienst werken bij een ontwerp bureau, een reclamebureau of een ander bedrijf, of een zelfstandige beroepspraktijk hebben. Ze kunnen individueel werken of hun kwaliteiten inzetten in (eventueel multi-disciplinaire) teams. In dienst van een bureau kan een vormgever diverse functies hebben: seniorprojectleider (inhoudelijk of procesverantwoordelijk), projectleider (inhoudelijk of procesverantwoordelijk), juniorprojectleider, seniorontwerper, ontwerper met uitgebreide bevoegdheden, ontwerper met beperkte bevoegdheden, juniorontwerper, senior-engineer en engineer. In de functieomschrijvingen van de BNO worden aan seniors uitgebreidere bevoegdheden en meer verantwoordelijkheden toegekend dan aan andere medewerkers. Een seniorprojectleider heeft de verantwoordelijkheid voor een optimale

inhoudelijke, zakelijke, financiële en organisatorische afhandeling van alle projecten die onder zijn verantwoordelijkheid vallen, terwijl bijvoorbeeld een juniorontwerper (deel)ontwerpen tot stand brengt en ontwerp opdrachten uitvoert onder verantwoordelijkheid van anderen.

Behalve functies en beroepen kunnen er ook rollen worden onderscheiden die de beroepsbeoefenaren (vooral in de context van een bureausituatie) vervullen. Een grove indeling is die van `onderzoekers', `initiatiefnemers', `beslissers' en `uitvoerders'. Tot de onderzoekers kunnen design researchers en vrije vormgevers gerekend worden, tot de initiatiefnemers interieurarchitecten, industrieel ontwerpers, grafisch vormgevers, artdirectors, vrije vormgevers, modeontwerpers en trendforecasters. Tussen de initiatiefnemers en de uitvoerders bevindt zich een tussenlaag van beslissers, die bestaat uit beleidsmedewerkers, communicatiemanagers, designmanagers, productontwikkelaars, marketing managers, consultants, salesfunctionarissen en accountmanagers. Voor deze functies is het niet nodig om vormgever te zijn; de reden om de functies hier te noemen is dat ze voor vormgevers open staan. Tot de uitvoerders behoren onder andere werktekenaars en DTP'ers. Het spreekt vanzelf dat één ontwerper ook alle rollen in zich kan verenigen.

De reikwijdte van de sector wordt onder andere bepaald door de maatschappelijke positie. Een graadmeter daarvoor is het aantal werkzame beroepsbeoefenaren. Bij de BNO zijn op dit moment 175 bureaus aangesloten (met in totaal circa 1200 medewerkers) en circa 2000 individuele ontwerpers. Vormgevers werkzaam bij andere bedrijven, bijvoorbeeld reclamebureaus, zijn meestal niet bij de BNO aangesloten. De BNO schat dat er behalve haar leden nog circa 3000 vormgevers (met minimaal een HBO-opleiding) in Nederland werkzaam zijn. In het architectenregister zijn 1500 interieurarchitecten ingeschreven. Het aantal vrije vormgevers is ongeveer 1000. Van hen zijn er 220 bij de VES aangesloten en 350 bij de NVK.

De maatschappelijke betekenis hangt nauw samen met de welvaart, die in grote mate bepalend is voor de vraag. Andersom speelt vormgeving een steeds belangrijkere rol bij het stimuleren van economische processen, in het bijzonder het creëren van vraag naar consumentenproducten. Zo kan het - in een verslechterde economische situatie - gebeuren dat de totale vraag naar vormgeving-in-opdracht slinkt, terwijl de grote

concerns vormgeving juist gebruiken om tot een grotere afzet te komen. De opdrachten van vormgevers beperken zich niet tot Nederland. Uit een opgave van de BNO blijkt dat circa 7% van de opdrachten van de leden uit het buitenland afkomstig is. De percentages verschillen per beroepsgroep. Van de opdrachten van individuele industrieel ontwerpers is 17% afkomstig uit het buitenland, van de industrieel ontwerp bureaus 9,5%, van grafisch ontwerp bureaus 11%, van individuele grafisch vormgevers 2,5%, van illustratoren 6,5% en van ruimtelijk vormgevers 2,7%.

De reikwijdte van de sector vormgeving blijkt in de laatste plaats uit de talrijke raakvlakken en overlappingsen die er zijn met andere culturele en maatschappelijke sectoren. Door deze overlappingsen is de sector niet altijd goed af te bakenen. Vormgevers in het cluster 'communicatie' kunnen, bijvoorbeeld als redacteur, ook zelf de inhoud van de tekstuele informatie bepalen. Vormgevers uit de sector 'ruimtelijk verblijf' doen soms ingrepen in gebouwen, landschappen of de infrastructuur. Hieronder volgt een (niet uitputtend) overzicht van disciplines in de vormgeving die overlappingsen hebben met andere sectoren:

grafische vormgeving - marketing, reclame, beeldende kunst

audiovisuele vormgeving - fotografie, film, televisie

illustratie - beeldende kunst

interactie vormgeving - informatie- en communicatietechnologie

industriële vormgeving - technisch ontwerpen, engineering

vrije vormgeving - beeldende kunst

meubelontwerp - meubelmakerij (ambachtelijk)

sieraadontwerp - edelsmeden (ambachtelijk)

vormgeving openbare ruimte - tuin- en landschapsarchitectuur

interieurarchitectuur - bouwkunst

theatervormgeving - beeldende kunst, theater

3.1.2 Ontwikkelingen

De sector vormgeving is sterk verankerd in de maatschappij en oefent er zelf voortdurend en in toenemende mate invloed op uit. Grofweg kunnen er vier gebieden van ontwikkelingen onderscheiden worden, die op allerlei manieren verband met elkaar houden. Ontwikkelingen in de vrije vormgeving sluiten nauw aan bij de ontwikkelingen in de beeldende kunst, die in het voorgaande hoofdstuk beschreven staan.

De markt

- De laatste twee decennia hebben steeds meer fabrikanten hun afdelingen voor *research & development* afgestoten. De markt voor zelfstandige ontwerp bureaus is daardoor groter geworden, terwijl tevens de vraag naar concepten voor nieuwe producten is toegenomen.
- Technologische ontwikkelingen maken het fabrikanten mogelijk producten te vervaardigen die in technische zin nauwelijks voor die van concurrenten onderdoen. De producten onderscheiden zich vooral door hun uitstraling en de daaraan ten grondslag liggende identiteit van het merk. Bij het bepalen van merkidentiteiten speelt de vormgever een cruciale rol.
- Als gevolg van de concurrentiestrijd tussen fabrikanten worden de ontwikkelcycli steeds korter. Van vormgevers wordt verlangd dat zij in een kortere ontwerperiode steeds betere producten kunnen ontwikkelen tegen steeds lagere kosten.
- De behoefte aan herkenbare identiteiten heeft een groeiende en veranderende vraag naar vormgeving tot gevolg: bedrijven kiezen vaker één vormgever of team van vormgevers om diverse producten vanuit één visie te laten ontwerpen. Dit is geïntegreerde vormgeving of, als de vormgeving is ingebed in een communicatiestrategie, geïntegreerde communicatie.
- Ontwerpbureaus, vooral die op het gebied van het industrieel ontwerp, blijken steeds vaker geconfronteerd te worden met de vraag naar *turn key* projecten, waarbij zij verantwoordelijk zijn voor de totale procesgang, van het uitdenken van het product tot de realisatie. De oorzaak daarvan is dat het voor fabrikanten ongunstig is om voor de ontwikkeling en realisatie van één product verschillende aanspreekpunten te hebben. De vraag naar *turn key* projecten leidt tot schaalvergroting bij de ontwerpbureaus en een toename in het aantal coördinerende taken en functies.
- De grotere vraag naar vormgeving wordt mede veroorzaakt door de toename van de media en de toenemende differentiatie van doelgroepen. Bedrijven kunnen zich door de versnippering van de mediamarkt niet langer van één medium bedienen om hun publiek te bereiken. Het uiteenvallen van de cultuur in een reeks subculturen met daarbij horende lifestyles, maakt dat er bovendien verschillende strategieën nodig zijn om verschillende doelgroepen te bereiken.
- Door de `vermarkting' van de samenleving hebben vormgevers steeds meer rekening te houden met trends en modes en met de invloed van `smaakmakers'. Dat geldt ook voor ontwerpers die een eigen koers varen, doordat hun ontwerpen na

verloop van tijd worden geïmiteerd of vertaald naar producten voor een groter publiek.

– Naast de vormgever krijgen steeds meer externe deskundigen invloed op de totstandkoming van producten, bijvoorbeeld marketing- en organisatieadviseurs. Vormgevers zelf krijgen, door hun grote invloed op de productontwikkeling en de identiteit van merken en bedrijven, steeds vaker toegang tot de marketing- en organisatiebranche. Binnen de bureaus zijn er talrijke vormgevers die daardoor zelf nauwelijks aan het vormgeven toekomen, maar zich concentreren op conceptontwikkeling van producten en merken.

Technologie

– De computer is het belangrijkste instrument van de vormgever geworden. Ontwerpen met de computer versnelt en vergemakkelijkt het werkproces, en maakt nieuwe (voor)beelden mogelijk, die als inspiratiebron of blauwdruk kunnen dienen. De vraag of deze manier van ontwerpen tot nieuwe vormen leidt, wordt zowel bevestigend als ontkennend beantwoord. Sommigen menen dat bepaalde vormen die het resultaat van digitaal ontwerpen zijn, uitsluitend met de computer ontworpen kunnen worden; anderen vinden dat alles wat met de computer ontworpen wordt, ook zonder computer tot stand kan komen, maar dan minder snel en met meer kans op mislukking. Nieuwe productvormen ontstaan in elk geval wel als nieuwe methoden van vervaardiging ontwikkeld worden en er nieuwe materialen beschikbaar komen, met tot dan toe onbekende eigenschappen.

– De opkomst van het digitaal ontwerpen maakt het voor opdrachtgevers moeilijker de kwaliteit van ontwerpen op hun merites te beoordelen: ook een leek kan met een ontwerpprogramma tot producten komen die voor een opdrachtgever aanvaardbaar zijn. Vooral op het gebied van de nieuwe media (webdesign) moeten vormgevers concurreren met niet-vormgevers, die hun vak uitoefenen op basis van kennis van de programmatuur.

– Technologische ontwikkelingen (de opkomst van computergestuurde productietechnieken) maken het mogelijk steeds exactere producten te vervaardigen en die in steeds kleinere series en tegen een lagere kostprijs te vervaardigen. De productdifferentiatie die hierdoor mogelijk is, leidt tot een grotere vraag naar ontwerpen.

– Sterk in ontwikkeling is de samenhang tussen vormgeving en duurzaamheid, waarbij vormgevers de technologie inzetten om milieuvriendelijke producten te

ontwikkelen. Voortschrijdende inzichten op dit gebied hebben geleid tot het besef dat niet elk probleem baat heeft bij een materiële oplossing. Vormgevers zien in dat ze hun werkterrein ook kunnen uitbreiden tot diensten. Zo is *voice mail* een dienst die een apparaat vervangt.

Sociaal-culturele ontwikkelingen

– In het voorafgaande is al opgemerkt dat de cultuur steeds meer uiteenvalt in subculturen met specifieke life-styles, die een veranderende en groeiende vraag naar vormgeving tot gevolg hebben. Deze ontwikkeling gaat hand in hand met de verschuiving van een principiële culturele benadering van ontwerpen (denk aan 'goed wonen') naar een pragmatische ('in principe is elk ontwerp verdedigbaar'). De postmoderne attitude - van vormgevers, maar ook van gebruikers - heeft de taboes van de modernistische doctrine doorbroken en daarmee zowel de creatieve mogelijkheden als de markt van vormgevers verruimd.

– Veranderende demografische en sociale patronen leiden tot andere behoeft patronen in de samenleving, wat zich onder ander uit in andere opvattingen van werk- en vrijetijdsbesteding en daarbij horende producten. Rond het jaar 2000 is de helft van de volwassen West-Europeanen 50 jaar of ouder. In Nederland gaat het om een gemeenschap van 4,1 miljoen mensen. De opvattingen over de ouderdom veranderen: langzaam raakt het idee ingeburgerd van een actieve 'derde levensfase', een tijd van ontspanning en nieuwe ontwikkeling voor mensen die hun werkzame leven officieel hebben beëindigd. Dit maakt dat vormgevers zich vragen dienen te stellen over het aanbod van producten en diensten, over de wijze waarop zij kunnen inspelen op de verlangens en mogelijkheden van deze belangrijke groep consumenten en over hun rol bij het voorkomen van sociale isolatie of stigmatisering door ouderdom.

– De groeiende aandacht in de samenleving voor zaken die het milieu betreffen, leggen een druk op vormgevers om rekening te houden met de effecten die hun ontwerpen op het milieu hebben. Van hen wordt verwacht dat ze duurzame producten ontwikkelen, waarvan de productie en verwerking zo min mogelijk milieubelastend zijn.

De branche

– Een belangrijke ontwikkeling in het vakgebied is de brancheverbreiding: het wegvallen van schotten tussen van oudsher tamelijk gescheiden opererende

disciplines. Opdrachtgevers benaderen ontwerpers uit branchevreemde gebieden; ontwerpers zelf verruimen hun werkterrein naar andere en nieuwe objecten. Als gevolg hiervan vindt een kruisbestuiving tussen disciplines plaats en vervagen de grenzen tussen de disciplines. Desalniettemin blijven de oude kennisgebieden bestaan en blijft de kern van de beroepen in de vormgeving in principe ongewijzigd; het is vooral het toepassingsgebied van de kennis dat groeit.

– Het vervagen van grenzen speelt ook tussen de vormgeving en andere beroepssectoren. Daarbij kan met name gedacht worden aan de beeldende kunst. De laatste jaren ontstaan er steeds meer hybride mengvormen van autonome en toegepaste kunst, waarbij de autonome kunst in dienst gesteld wordt van praktische gebruiksfuncties of de toegepaste kunst autonome trekken heeft, en een gelijksoortige ervaring bij de gebruiker teweeg brengt (of moet brengen) als autonome kunst. Ook de grenzen tussen vormgeving en reclame vervagen. Beide branches zijn geïnteresseerd in de analyse van merkidentiteiten. Op het gebied van opdrachten, werkzaamheden en werknemers kruisen de paden van deze twee sectoren elkaar, wat onder andere tot uitdrukking komt in de opkomst van bureaus voor strategische communicatie, waarin marketing, reclame en vormgeving tot één organisch geheel worden samengesmeed.

– In de vormgeving komt steeds meer aandacht voor het ontwerpen en ontwikkelen van immateriële producten (bijvoorbeeld processen en diensten) en het ervaringseffect dat materiële en immateriële producten op de gebruiker hebben. Vormgevers spreken in dat verband zelfs van het 'ontwerpen van ervaringen'. Hierbij kan gedacht worden aan het tot stand brengen van een route door een ruimte met inbegrip van de ervaringseffecten die het afleggen van deze route op de beschouwer moet hebben, maar ook aan het ontwerpen van transactieprocessen en andere vormen van complexe interactie, waarbij tijds- en handelingsverloop een belangrijke rol spelen. De aandacht voor deze objecten neemt zozeer toe dat men zich kan afvragen of een onderverdeling van de sector in 'communicatie', 'ruimtelijk verblijf' en 'product' over enkele jaren nog voldoet. Wellicht dienen de clusters uitgebreid te worden met een cluster 'diensten en processen'.

3.2 ALGEMENE PROFIELKENMERKEN VAN VORMGEVERS

3.2.1 Definitie

'Vormgever' is in dit beroepsprofiel een paraplueterm voor vormgevende ontwerpers uit verschillende disciplines, die in het proces van het tot stand brengen van een product activiteiten verrichten die tot de vorm van dit product leiden. Uitgaande van deze omschrijving kan een vormgever gekarakteriseerd worden als de beheerser en uitvoerder van een complexe, meervoudige activiteit, die gericht is op het tot stand brengen van een vorm, waarmee tegemoet gekomen wordt aan de behoefte of wens van een opdrachtgever of gebruiker. Zijn object is de menselijke leefomgeving in de breedste zin van het woord. De producten die hij ontwerpt zijn (zakelijke, industriële of huishoudelijke) gebruiksvoorwerpen; ze dienen de mens of symboliseren dat ze dat doen.

3.2.2 Activiteiten

De activiteiten van vormgevers worden in de paragrafen over de drie clusters in detail gespecificeerd. Hier wordt volstaan met een opsomming van de kernactiviteiten die de beroepsbeoefenaren gemeenschappelijk hebben.

Een vormgever verricht activiteiten gericht op de verdieping en ontwikkeling van zijn of haar vakmanschap

- het onderhouden van kennis en vaardigheden
- het opdoen van impulsen die vruchtbaar zijn voor het werk
- het reflecteren over de eigen visie op het vak en de eigen ontwerpstijl

Een vormgever verricht activiteiten gericht op de realisatie van een opdracht

- interpreteren en herformuleren van de opdracht
- het genereren van ideeën
- verrichten van onderzoek
- conceptvorming
- vervaardigen van schetsen en modellen
- ontwerpen
- presenteren van concepten en ontwerpen aan de opdrachtgever
- hanteren van ontwerpgereedschappen, van potlood tot computer
- communiceren met opdrachtgevers, collega's, producenten en distributeurs

- beoordelen en testen van schetsen, ontwerpen, modellen, prototypes, inclusief gebruiks- en gebruikersonderzoek
- delegeren van taken
- begeleiden van de productie

Een vormgever verricht activiteiten gericht op de facilitering van de ontwerpende werkzaamheden

- het eventueel runnen van een bureau, studie of atelier
- het archiveren van gerealiseerde ontwerpen
- het benaderen van opdrachtgevers
- het opstellen van offertes, begrotingen, contracten, enzovoort
- het onderhouden van een netwerk
- het voeren van een administratie en boekhouding
- eventueel het verrichten van nevenwerkzaamheden

Een vormgever verricht activiteiten gericht op de verspreiding van (de bekendheid van) het eigen werk

- het presenteren en exposeren van het eigen werk
- het verspreiden van informatie over het eigen werk

3.2.3 Ontwikkelingen

Aansluitend bij de ontwikkelingen in de sector kunnen er ontwikkelingen in het beroep worden gesignaleerd. Voor met name vormgevers die in dienst zijn van bureaus of in hetzelfde circuit functioneren zijn de volgende de belangrijkste. Ontwikkelingen in het beroep van vrij vormgever sluiten nauw aan bij de ontwikkelingen in de beeldende kunst, die in het voorgaande hoofdstuk staan beschreven.

- De vraag naar geïntegreerde vormgeving maakt dat vormgevers meer dan vroeger rekening moeten houden met het grotere geheel van producten en diensten waar hun product deel van uitmaakt. Als gevolg daarvan wordt er meer in teams gewerkt, ook internationaal, wat tevens in de hand gewerkt wordt doordat de processen volgens welke objecten tot stand komen steeds vaker te complex worden voor de individuele ontwerper die op één gebied deskundig is.

- De verwachting is dat vormgevers in de nabije toekomst steeds meer in teams zullen werken. Het aantal grote bureaus, waarin een veelheid aan disciplines vertegenwoordigd is, zal toenemen evenals het aantal individueel werkende ontwerpers die in (wisselende) samenwerkingsverbanden opereren. Bovendien is de verwachting dat de vraag naar generalistisch ingestelde vormgevers, die het gehele ontwerpproces van verschillende soorten producten kunnen overzien, groter zal worden.
- Een toename van de werkgelegenheid is te verwachten bij de intermediaire en uitvoerende laag in de beroepen. De toename van intermediaire beroepen wordt in de hand gewerkt door de behoefte aan organisatie binnen de (grotere) ontwerp bureaus, maar ook doordat de opdrachten steeds vaker gericht zijn op advisering. De grotere behoefte aan uitvoerders, het middenkader van de bureaus, is mede ontstaan doordat veel ontwerpers zelfstandig zijn gaan werken of in een commerciële functie terecht zijn gekomen.
- Als gevolg van de 'ontschotting' nemen de mogelijkheden van vormgevers toe om zich op andere beroepsgebieden te manifesteren. Een sterke disciplinaire basis wordt daarvoor echter als een noodzakelijke voorwaarde beschouwd.
- De toename van bureaus maakt dat er steeds meer functies zijn waarin vormgevers kunnen werken: junior ontwerper, senior ontwerper, teamleider, afdelingshoofd, office-manager, assistent-projectleider, projectleider, zakelijk manager, designmanager, acquisiteur en communicatiemedewerker. Individuele vormgevers worden door opdrachtgevers ook tijdelijk voor dit soort functies ingehuurd, maar ook als redacteur, beeldredacteur, tentoonstellingsmaker, conceptontwikkelaar en designadviseur.

3.3 BEROEPSPROFIEL VORMGEVERS CLUSTER 'COMMUNICATIE'

3.3.1 Definitie

Alvorens een definitie te geven, moet worden geconstateerd dat er voor vormgevers die het clusters communicatie bestrijken, geen ingeburgerde algemene benaming bestaat. Velen noemen zichzelf (nog steeds) grafisch ontwerper of grafisch vormgever, ook als ze zich met andere dan gedrukte informatie bezighouden.⁷ De term 'informatievormgever' zou in bepaalde contexten passender zijn, maar legt teveel de nadruk op het vormgevende aspect van het beroep; de term 'informatieontwerper' leidt tot verwarring met structureerders van informatie, die onder andere in de interactieve-mediahoek werkzaam zijn. Daarom wordt hier gesproken over 'vormgevers cluster "communicatie"', kortweg vormgevers 'communicatie'.

Vormgevers 'communicatie' houden zich bezig met de ordening van in hoofdzaak visuele informatie die bedoeld is om effecten bij een publiek te bereiken. De informatie is tekst- en beeldmateriaal. De beoogde effecten zijn, dat het publiek de informatie op een bepaalde manier begrijpt, er rationeel naar handelt en er op een bepaalde manier emotioneel op reageert. Bij het ordenen kan het uitsluitend gaan om het reproduceren van reeds beschikbare informatie in een nieuwe vorm of nieuwe structuur, maar vaak hoort ook het ontwikkelen van mediaconcepten en het bepalen van de inhoud van de informatie tot de opdracht. Het weergeven van de informatie geschiedt door middel van een groot aantal media, die variëren van brochures, tijdschriften en boeken tot videoproducties, televisieprogramma's, tentoonstellingen en interactieve media. In veel gevallen maakt het vormgeven van het publieksmedium deel uit van de werkzaamheden. Vormgevers 'communicatie' kunnen wat dat betreft ook als 'productvormgevers' worden beschouwd.

Vormgevers 'communicatie' zijn grafisch vormgevers, audiovisueel vormgevers, vormgevers interactieve media, illustratoren en artdirectors. De algemene profielkenmerken van deze beroepen worden in de volgende paragraaf opgesomd. De

---

⁷ Ook het *Passpoort-OBK* van het Overleg Beeldende Kunstonderwijs constateert dat de benaming 'grafische vormgeving' niet langer bruikbaar is als verzamelnaam voor de uiteenlopende specialismen in dit cluster (1997, p. 41).

specifieke profielkenmerken komen in de laatste paragrafen, over de afzonderlijke beroepen, aan bod.

3.3.2 Activiteiten

De activiteiten van vormgevers zijn gerangschikt volgens het model dat ook in het profiel van beeldend kunstenaars is gebruikt. Er worden vier hoofdactiviteiten onderscheiden, die elk weer verschillende subactiviteiten hebben. Niet alle activiteiten worden door alle vormgevers uitgevoerd. Getracht is het totale domein van activiteiten in het cluster 'communicatie' te bestrijken.

Welke activiteiten een vormgever uitvoert, is in grote mate afhankelijk van zijn beroepsmatige positie. Een juniorontwerper van een groot of middelgroot bureau besteedt 100% van zijn werktijd aan het ontwerpen; een seniorontwerper 80% van zijn tijd. Een vormgever met de functie van manager besteedt 20% tot 40% van zijn tijd aan ontwerpen; daarnaast stuurt hij medewerkers aan en overlegt hij met opdrachtgevers. Desalniettemin achten de bureaus het van groot belang dat al hun vormgevers, ook zij die 100% van hun werktijd aan het ontwerpen besteden, bekend zijn met de administratieve aspecten van het werk en een goed besef hebben van de opdrachtsituatie. De omzet van grafisch ontwerp bureaus (en zelfstandige ontwerpers) wordt voor 90% behaald uit opdrachten.⁸

Zelfstandige ontwerpers verrichten nagenoeg alle taken zelf, ook als ze in teamverband werken of assistenten in dienst hebben. De nadruk ligt uiteraard op het realiseren van de opdracht, het ontwerpen en vormgeven, maar 'faciliterende activiteiten' (administratie, klantbehandeling) vormen een essentieel onderdeel van het beroep.

Voor alle vormgevers en ontwerpers, ongeacht hun beroepspositie, geldt dat ze ruim aandacht besteden aan het voortraject: het interpreteren, analyseren en (her)formuleren van de opdracht, het inlezen en inleven in het onderwerp, het onderzoeken van ontwerpen en het maken van ontwerpvoorbeelden (dummy's, schetsen, stijlboarden). Bij het interpreteren en analyseren van de opdracht probeert de

---

⁸ *Branche-monitor ontwerp bureaus en ontwerpers*, EIM/Dienstenonderzoek, Zoetermeer 1995.

vormgever duidelijkheid te verkrijgen over het doel van de opdracht. Hij stelt zich daarbij vragen als:

- voor wie is het ontwerp bedoeld?
- welke informatie moet er overgebracht worden, welke handelingen worden er van de gebruiker verwacht, welke emotie moet het ontwerp oproepen?
- wat is het doel daarvan, wat wil de cliënt bereiken?
- op welk manier (met welke media, vormen, beelden en technieken) kan de vormgever het beoogde doel bereiken?

De overige activiteiten worden hierna opgesomd.

Activiteiten gericht op de ontwikkeling of verdieping van het vakmanschap

Een vormgever in het cluster 'communicatie' verricht activiteiten ter ontwikkeling van zijn of haar vaardigheden; hij of zij:

- oefent de technische vaardigheden en leert nieuwe vaardigheden aan, zelfstandig of door deelname aan cursussen of instructies; het gaat daarbij ook om het bedienen van computerprogramma's en technische apparatuur
- oefent het eigen handschrift
- houdt de technische of vakambachtelijke vakliteratuur bij
- experimenteert met nieuwe materialen, technieken en instrumenten

Een vormgever in het cluster 'communicatie' verricht activiteiten ter ontwikkeling van zijn of haar kennis en inzicht; hij of zij:

- houdt zich op de hoogte van werk en visies van vormgevers en beeldend kunstenaars
- houdt zich op de hoogte van de ontwikkelingen in de vormgeving, de beeldende kunst en de (beeld)cultuur in meer algemene zin, onder andere door het lezen van vakliteratuur en het bezoeken van tentoonstellingen
- tracht voortdurend impulsen, indrukken en inzichten op te doen die bruikbaar kunnen zijn voor het eigen werk, bijvoorbeeld door te reizen, te lezen, films en televisieprogramma's te bekijken, tentoonstellingen te bezoeken, muziek te beluisteren, met mensen te praten
- reflecteert over zijn of haar (artistieke) visie, het eigen vakmanschap en de eigen ontwerpstijl

Activiteiten gericht op het realiseren van een opdracht

Een vormgever in het cluster `communicatie' verricht bij het realiseren van een opdracht conceptuele activiteiten; hij of zij:

- interpreteert, analyseert en beoordeelt de inhoud van de opdracht
- leest en leeft zich in in het onderwerp van de opdracht
- genereert ideeën, brainstormt over concepten
- onderzoekt de bruikbaarheid van beelden, vormen, kleuren en verhoudingen voor het uitwerken van de opdracht
- onderzoekt en ontwerpt concepten
- evalueert de eigen werkwijze en de resultaten van de werkzaamheden
- neemt beslissingen over te volgen strategieën, werkwijzen, te gebruiken materialen, instrumenten en technieken

Een vormgever in het cluster `communicatie' verricht bij het realiseren van een opdracht communicatieve activiteiten; hij of zij:

- overlegt en onderhandelt met opdrachtgevers over de inhoud van de opdracht
- raadpleegt deskundigen om kennis over het onderwerp van de opdracht te verwerven
- doet gebruiks- en gebruikersonderzoek
- bespreekt uit te voeren werkzaamheden met redacteurs, auteurs, regisseurs, projectleiders, medewerkers en uitvoerders
- delegeert werkzaamheden aan medewerkers, werktekenaars, lithografen, fotografen, filmers, programmeurs, laboratoria, drukkers en andere uitvoerders

Een vormgever in het cluster `communicatie' verricht bij het realiseren van een opdracht fysieke activiteiten; hij of zij:

- bekijkt beeldmateriaal bij archieven en fotografen
- legt een beeldbank aan, of maakt gebruik van een eerder aangelegde beeldbank
- vervaardigt schetsen, opzetten en gebruiksscenario's
- werkt ideeën (immaterieel) of opzetten (materieel) uit in beelden, kleuren, vormen, waarbij hij of zij alle aspecten van de opdracht tot een synthese brengt
- brengt in verschillende stadia wijzigingen aan in het tot dan toe tot stand gekomen werk
- bedient opmaak- en ontwerpprogrammatuur en hanteert niet-digitale instrumenten

Activiteiten gericht op het faciliteren van de ontwerpende werkzaamheden

Een vormgever in het cluster 'communicatie' verricht organisatorische, logistieke en faciliterende activiteiten; hij of zij:

- runt een studio, die hij of zij met computerapparatuur en andere werkmiddelen heeft uitgerust
- schaft materialen, instrumenten en apparatuur aan
- legt beeld-, kleur- en vormarchieven aan
- archiveert gerealiseerde opdrachten
- maakt werkafspraken met opdrachtgevers en uitvoerders
- trekt medewerkers en stagiaires aan, bijvoorbeeld als assistent of uitvoerder
- sluit verzekeringen af
- voert een administratie en boekhouding (of besteedt die uit) en doet aangifte van omzet- en inkomstenbelasting

Een vormgever in het cluster 'communicatie' verricht activiteiten die gericht zijn op de verwerving van inkomsten; hij of zij:

- stelt begrotingen, project- en productbeschrijvingen op en maakt tijdsplanningen, prijscalculaties en offertes
- schrijft in op open opdrachten
- onderhandelt met opdrachtgevers over honoraria en onkostenvergoedingen en legt afspraken vast in contracten
- benadert potentiële opdrachtgevers

Activiteiten gericht op het verspreiden van (de bekendheid) van het werk

Een vormgever in het cluster 'communicatie' verricht publicitaire activiteiten; hij of zij:

- vermeldt de eigen naam in of op het vervaardigde product
- exposeert het eigen werk
- verspreidt voorbeelden van het eigen werk voor reclamedoeleinden
- geeft interviews aan tijdschriften en andere media

Een vormgever 'communicatie' verricht doorgaans geen speciale activiteiten wat betreft de verspreiding. De distributie van het werk vindt plaats onder verantwoordelijkheid van de opdrachtgever.

Bepalend voor het beroep van vormgever 'communicatie' zijn behalve de activiteiten ook de intenties waarmee deze worden verricht. Voorbeelden zijn:

- de intentie hebben een ontwerp te vervaardigen dat optimaal voor het beoogde doel kan worden gebruikt
- de intentie hebben om een ontwerp te vervaardigen dat optimaal voor het beoogde doel kan worden gebruikt, en tevens (innoverende) uitspraken doet over het ontwerpen zelf
- een ontwerp willen maken waarin de eigen ontwerpstyl optimaal tot uitdrukking komt
- de intentie hebben om in een persoonlijke stijl en volgens een eigen visie een oeuvre tot stand te brengen
- de grenzen van het eigen artistieke talent willen verkennen
- de intentie hebben om de emoties en standpunten van anderen te beïnvloeden
- de intentie hebben om met ontwerpen in het eigen bestaan te voorzien

3.3.3 Persoonlijkheidskenmerken

Voor vormgevers in het cluster 'communicatie' kunnen geen specifieke persoonlijkheidskenmerken worden gespecificeerd die niet ook als kwalificaties (vereisten, vermogens) kunnen worden geformuleerd.

3.3.4 Wettelijk kader

Voor het beroep van vormgever 'communicatie' geldt geen wettelijk kader. Vormgevers die in belastingtechnische zin ondernemers zijn, worden geacht aan de wettelijke verplichtingen van het ondernemerschap te voldoen.

3.3.5 Ontwikkelingen

De ontwikkelingen in dit cluster sluiten nauw aan bij de ontwikkelingen die voor de sector vormgeving als geheel beschreven zijn. Om die reden wordt hier volstaan met een opsomming van enkele hoofdpunten.

- De vraag naar vormgeving als middel tot het overbrengen van informatie wordt groter, onder andere door de toenemende vraag naar merkidentiteiten en de (daarmee gepaard gaande) toename van het gebruik van publieksmedia (drukwerk, websites, cd-rom's, televisie).

- Steeds meer vormgevers 'communicatie' bewegen zich op andere gebieden dan voorheen gebruikelijk was; ze zijn ook betrokken bij de totstandkoming van producten waarbij van (letterlijke of directe) informatieoverdracht geen sprake is. Hierdoor wordt het steeds moeilijker een algemene benaming voor het beroepsgebied te vinden.
- Steeds meer vormgevers in dit cluster werken als redacteur, die inhoudelijk een belangrijke, zo niet doorslaggevende rol in het ontwerpproces vervult.
- Het gebruik van de computer maakt dat steeds minder vormgevers kennis hebben van de traditionele ambachtelijke aspecten van het vak, bijvoorbeeld op het gebied van typografie, zetwerk (loodzetsels) en lithografie. Daar staat tegenover dat ze door het gebruik van computers en opmaakprogrammatuur steeds meer taken kunnen uitvoeren die voorheen tot de competentie van vakambachtelijke uitvoerenden behoorden. Vormgevers kunnen ook als 'zetter' en zelfs als lithograaf fungeren. Desondanks wordt lithografie in de regel uitbesteed, onder andere vanwege de kostbaarheid van de apparatuur en de specialistische kennis die vereist is. Het is voor vormgevers uiteraard onmogelijk om kennis te hebben van alle uitvoerende aspecten van hun vak.
- De beschikbaarheid van geavanceerde computerprogrammatuur maakt dat leken ontwerpen kunnen maken die in technische zin moeilijk te onderscheiden zijn van het werk van geschoolde vormgevers; voor opdrachtgevers wordt het herkennen van kwaliteit steeds moeilijker.
- Het vak van 'grafisch vormgever' is dramatisch veranderd voor de vormgevers die voor interactieve media ontwerpen. Niet het beeld staat centraal, maar het gedrag van een dynamisch systeem: de vormgever ontwerpt voorwaarden (generatoren) waardoor steeds nieuwe beelden kunnen ontstaan.

3.3.6 Specifieke profielkenmerken grafisch vormgevers

Grafisch vormgevers beperken zich zelden nog tot de gedrukte media; velen voldoen aan het bredere profiel van vormgevers 'communicatie' dat in de vorige paragraaf beschreven is. Specifiek voor vormgevers die zich met het ontwerpen van gedrukte media bezighouden, is dat ze kennis hebben van typografie, opmaaksystemen en -conventies, grafische technieken (druktechnieken, lithografie, boekbinden), informatiedragers (papiersoorten, kunststoffen) en productieprocessen in de grafische industrie. De objecten variëren van formulieren en folders tot brochures, boeken en tijdschriften, en van affiches tot verpakkingen. Omdat grafisch vormgevers vaak het

gehele terrein van de visuele communicatie bestrijken, worden er voor dit beroep geen specifieke activiteiten geformuleerd.

3.3.7 Specifieke profielkenmerken audiovisueel vormgevers

Audiovisueel vormgevers brengen vorm en ordening aan in informatie die met behulp van audiovisuele media wordt verspreid. Zij ontwerpen onder meer leaders, logo's, typografieën, aftitelingen en ondertitelingen, meestal van bewegend beeld, maar ook van stilstaande beelden (diapresentaties, powerpointpresentaties). Een belangrijke opgave is de integratie van bewegend beeld, stilstaand beeld, geluid en schriftelijke informatie tot één geheel. Daarbij wordt onder meer gebruik gemaakt van illustraties en animaties. Audiovisuele vormgevers hebben kennis van film-, video- en televisietechnieken.

Activiteiten die specifiek zijn voor audiovisueel vormgevers, en toegevoegd moeten worden aan het algemene profiel, zijn de volgende.

Een audiovisueel vormgever:

- ontwerpt leaders, logo's, typografieën, aftitelingen en ondertitelingen met behulp van de computer
- monteert beeld en geluid
- integreert beelden, geluiden en geschreven teksten tot één geheel
- overlegt met film- en televisiemakers (producenten, regisseurs)

3.3.8 Specifieke profielkenmerken vormgevers 'interactieve media'

Vormgevers die gespecialiseerd zijn in interactieve media houden zich bezig met een ontwerpproces dat de grenzen van de visuele communicatie overstijgt. Zij ontwerpen niet zozeer beelden, maar het gedrag van applicaties, waarbij het handelingsverloop (de processen) en de ervaringen van de gebruiker een cruciale rol spelen.

Om tot een succesvol handelingsverloop te komen, is het nodig dat ook de productomgeving in het ontwerpproces wordt opgenomen. De eigenschappen van het product en de omgeving waarin de informatieoverdracht plaatsvindt, zijn cruciaal voor het welslagen van de communicatie en het bereiken van effecten die met de interactie worden beoogd. Tot de taak van de 'interactievormgever' behoort daardoor

ook het afstemmen van processen in een bedrijf op het gebruik van een interactief medium. De media zijn uiteenlopende systemen die door netwerken met elkaar verbonden zijn. Daartoe behoren computers, maar ook de systemen en apparaten die door computers bestuurd worden.

Het ontwerpen van toepassingen voor interactieve media bestrijkt een groot aantal activiteiten:

1. grafisch-visueel ontwerpen
2. interaction design: het ontwerpen van het gedrag van applicaties
3. het ontwerpen van informatie
4. het organiseren van (werk)processen waarin van de informatie gebruik wordt gemaakt
5. het ontwerpen van geluid
6. het schrijven en structureren van teksten
7. het ontwerpen van animatie
8. het ontwerpen van illustraties
9. het ontwerpen van software

Deze activiteiten kunnen in theorie door één persoon worden uitgevoerd, maar in de praktijk - van de ontwerp bureaus - is er voor elke activiteit een specialist. De kern van het werkproces wordt bepaald door de eerste drie activiteiten: grafisch ontwerpen, interaction design en het ontwerpen van informatie. Het grafisch ontwerpen houdt in dat de informatie wordt gerangschikt en in vorm gebracht; de kerntaak van een grafisch vormgever. Interaction design is het ontwerpen en voorspelbaar maken van het gedrag van de applicatie: hoe reageert de toepassing op impulsen van de gebruiker? geeft ze de gewenste informatie? draagt ze optimaal bij tot een effectieve en efficiënte informatieuitwisseling? Het ontwerpen van informatie komt neer op het zodanig structureren van de informatie (op presentatieniveau) dat deze overzichtelijk en doorzichtig is. Anders dan bij het traditionele grafisch ontwerpen is het gedrag van de applicatie het uitgangspunt, niet het beeld.

De eerste drie activiteiten hangen nauw met elkaar samen en vormen het werkterrein van de vormgever 'communicatie', die deze activiteiten in feite zelfstandig moet kunnen verrichten. De samenhang met de andere activiteiten is evident, maar niet alle activiteiten behoren tot de competentie van de vormgever. Bij het organiseren van

werkprocessen wordt de menselijke organisatie afgestemd op het gebruik van de interactieve media: vragen die per e-mail worden gesteld moeten beantwoord worden; producten die via het medium worden besteld, moeten geleverd kunnen worden. De onbekendheid van opdrachtgevers met interactieve media maakt dat vormgevers, die bekend zijn met het gedrag van de applicatie, steeds vaker bij het aanpassen van de organisatie betrokken worden. Het ontwerpen van geluid (sound design) is de competentie van een geluidstechnicus. Het schrijven en structureren van teksten is werk van tekstschrijvers. Het maken van animaties wordt door animatiefilmers gedaan; illustraties worden door illustratoren gemaakt (zie de volgende paragraaf). Kenmerkend voor de animaties en illustraties is dat ze met de computer vervaardigd worden en speciaal bedoeld zijn om via beeldschermen verspreid te worden. Het ontwerpen van de software is een technische activiteit, die programmeerkennis vereist.

Ter aanvulling op het overzicht van activiteiten van vormgevers 'communicatie' worden hieronder de specifieke kernactiviteiten van verschillende vormgevers interactieve media opgesomd. Activiteiten die niet door vormgevers worden uitgevoerd, zijn tussen rechte haken geplaatst.

1. Grafisch vormgever: rangschikt en geeft vorm aan informatie met het oog op weergave door middel van interactieve media
2. Interaction designer: ontwerpt het gedrag van applicaties op zo'n manier dat de applicatie voorspelbaar reageert op stimuli van de gebruiker, waarbij het testen van de applicatie een belangrijke subactiviteit is
3. Informatieontwerper: structureert de informatie op zo'n manier dat deze voor de gebruiker overzichtelijk en doorzichtig is
4. Informatieorganisator: analyseert en organiseert de (werk)processen die aansluiten op de informatie die via interactieve media wordt verkregen van de gebruiker
5. [Sounddesigner: ontwerpt geluid dat de informatieoverdracht ondersteunt]
6. [Tekstschrijver: schrijft en structureert schriftelijke en mondelinge informatie]
7. Animatiefilmer: ontwerpt bewegende beelden
8. Illustrator: vervaardigt illustraties met behulp van de computer
9. [Softwareontwikkelaar: ontwerpt software voor communicatie door middel van interactieve media]

3.3.9 Specifieke profielkenmerken illustratoren

Illustratoren zijn vormgevers die beelden vervaardigen die geïntegreerd worden in een omvangrijker geheel aan informatie. De context is voor illustratoren derhalve een belangrijke factor; in veel gevallen ligt die zelfs vast. Er kunnen vier typen illustratoren worden onderscheiden, die zich met verschillende attitudes op verschillende werkgebieden bewegen:

- 'literaire' illustratoren bestrijken het redactionele gebied van literaire en educatieve boeken, kinderboeken, tijdschriften, kranten en overige publicaties
- 'wervende' illustratoren richten zich op de reclame en commercieel drukwerk, van advertenties tot bijvoorbeeld verpakkingen
- 'technische' illustratoren vervaardigen afbeeldingen van onder andere dieren, planten, doorsneden van het menselijk lichaam, machines en technische apparatuur
- 'illustratoren van grafische voorstellingen' (*infographics*) vervaardigen afbeeldingen van grafieken, diagrammen, organogrammen en andere grafische voorstellingen die bedoeld zijn om moeilijk beschrijfbaar informatie overzichtelijk te presenteren (weerberichten, onderzoeksresultaten, organisatiestructuren)

Voor illustratoren is het gebruik van de computer niet vanzelfsprekend. Wervende illustratoren en illustratoren van grafische voorstellingen hebben vaak baat bij het werken met computerprogrammatuur, maar literaire illustratoren maken veelal van conventionele hulpmiddelen gebruik (potlood, stift, pen, penseel). Het verschil kan worden verklaard uit de kosten van de hardware die nodig is voor tekenprogrammatuur - deze gaan het investeringsbudget van zelfstandige literaire illustratoren vaak te boven -, maar ook uit de voordelen die potlood en penseel bieden, bijvoorbeeld de mogelijkheid om meer natuurlijk aandoende lijnen en vlakvullingen te verwezenlijken. Naar verwachting zal de groeiende vraag naar digitale illustraties, in het bijzonder animaties voor cd-rom's en educatieve software, een toename van het gebruik van de computer tot gevolg hebben.

Als een illustrator zelf het initiatief neemt tot het vervaardigen van werk (bijvoorbeeld het maken van prentenboeken) begint het vak overlap te vertonen met dat van beeldend kunstenaar. Van strikte illustratie hoeft dan geen sprake te zijn: de tekeningen kunnen een zelfstandige rol vervullen en vormen soms zelfs het uitgangspunt voor de tekstuele informatie. De beroepspositie van illustratoren lijkt ook in een ander opzicht op die van beeldend kunstenaars. Doordat ze vaak als

zelfstandige gevestigd zijn, kost het hen doorgaans meer moeite, maar in elk geval meer tijd, om een renderende beroepspraktijk te verwezenlijken.

Voor illustratoren kunnen drie aanvullende, specifieke activiteiten worden geformuleerd.

Een illustrator:

- ontwerpt en vervaardigt illustraties bij (schriftelijke) informatie
- neemt eventueel zelf het initiatief om eigen projecten te starten
- overlegt met de grafisch vormgever over de typografie en de vormgeving van het geheel aan informatie waarvan de illustratie deel uitmaakt

3.3.10 Specifieke profielkenmerken artdirectors

Een artdirector is een vormgever die werkzaam is in de reclame- en communicatiebranche en zich gespecialiseerd heeft in het ontwikkelen van concepten, ook wel communicatie-ideeën genoemd. De meeste artdirectors werken bij een reclamebureau of een daaraan verwante organisatie, bijvoorbeeld een bureau voor *salespromotion* of *direct marketing* of de reclameafdeling van een bedrijf. Het beroep kan echter ook op freelance basis worden uitgeoefend.

Het werk van een artdirector bestaat uit het ontwikkelen van concepten en het verzorgen van de beeldende kant daarvan. Deze concepten zijn erop gericht dat informatie die openbaar gemaakt wordt, door een publiek wordt opgemerkt en onthouden. Het werk geschiedt in samenwerking met een copywriter, die verantwoordelijk is voor de verbalisatie van het concept en de uitwerking in teksten. Het resultaat van de samenwerking is allereerst een onderscheiden reclame-idee, dat qua vormgeving bestaat uit een ruwe schets of een meer uitgewerkte presentatieschets. Soms wordt het idee vertaald in een script, synopsis of *storyboard*.

Artdirectors maken met copywriters deel uit van de creatieve afdeling binnen een reclamebureau en werken veelal in teamverband. In grotere organisaties maakt men onderscheid tussen senior-, junior- en assistent-ardirectors. Het onderscheid wordt vooral bepaald door deskundigheid en ervaring, hoewel assistenten ook veel uitvoerend werk doen (het uitwerken van de ruwe schets tot een presentatieschets).

De andere medewerkers zijn typografen, werktekkenaars, ontwerpers en producers (voor audiovisuele media).

Naast het ontwikkelen en verbeelden van concepten houdt de artdirector zich bezig met het onderhouden van externe en interne contacten, het begeleiden van de productie (aantrekken en aansturen van illustratoren, fotografen, enzovoort) en het begeleiden van de reproductie (beoordelen van drukproeven en montages).

De werkzaamheden van artdirectors vertonen sterke overeenkomst met die van ontwerpers die bij ontwerpbureaus verantwoordelijk zijn voor de ontwikkeling van product- en merkconcepten.

Voor artdirectors kunnen vier aanvullende, specifieke activiteiten worden geformuleerd.

Een artdirector:

- ontwikkelt reclameconcepten
- benut grafische en illustratieve technieken om een reclame-uiting tot stand te brengen
- werkt samen met copywriters
- begeleidt de productie en reproductie van reclame-uitingen

3.4 BEROEPSPROFIEL VORMGEVERS CLUSTER 'RUIMTELIJK VERBLIJF'

3.4.1 Definitie

De ruimtelijke condities van onze leefomgeving spelen een grote rol in de wijze waarop fenomenen als wonen, werken, leren, recreëren, zorgen en consumeren als activiteit begrepen kunnen worden en in de wijze waarop daaraan inhoud gegeven kan worden. De kwaliteit van deze ruimtelijke condities wordt, binnen de zich veranderende sociaal-economische, culturele en politieke context, in hoge mate door de in dit veld opererende ontwerpende en vormgevende disciplines bepaald. Een kenmerk waardoor ontwerpers in het cluster 'ruimtelijk verblijf' zich onderscheiden van de overige in dit veld opererende beroepsbeoefenaren (architecten, tuin- en landschapsarchitecten en stedenbouwkundigen) is hun specifieke bemoeienis met de inrichting en afwerking van de ruimte in relatie met de menselijke ervaring en affecties. De categorieën vormgevers binnen het cluster 'ruimtelijk verblijf' zijn interieurarchitecten, vormgevers van de openbare ruimte en vormgevers van theatrale ruimten.

De interieurarchitect richt zich hoofdzakelijk op de relatie tussen de gebruiker en de -voornamelijk architectonische - binnenruimten. Anders gezegd: in het interieur worden gebruiksfuncties gespecificeerd en geschikt gemaakt voor menselijk verblijf en functioneren, zowel in meer op feitelijk gebruik gerichte aspecten als in affectieve zin en waardering. De vormgever van de openbare ruimte richt zich vooral op het gebruik en de inrichting van de architectonische, landschappelijke en stedelijke buitenruimte, zowel in meer op feitelijk gebruik gerichte aspecten als in affectieve zin en waardering. De vormgever van theatrale ruimten richt zich op de ruimtelijke en visuele aspecten van theater-, film- en televisieproducties.

3.4.2 Activiteiten

De context van de activiteiten die vormgevers in dit cluster verrichten, is zowel de beroepspositie als de juridische constructie waarbinnen zij functioneren. De beroepsbeoefenaar kan bijvoorbeeld als zelfstandig ondernemer, als freelancer of in loondienst werkzaam zijn. Hij of zij werkt in een zogenaamde bureausituatie, waarvoor verschillende juridische constructies mogelijk zijn, van eenmansbureau tot besloten vennootschap. Afhankelijk van de positie binnen dit bureau en de organisatie

daarvan, worden de activiteiten door één of meer personen uitgevoerd.
Specialistische activiteiten worden veelal aan derden uitbesteed.

Activiteiten gericht op de ontwikkeling of verdieping van het vakmanschap

Een vormgever in het cluster 'ruimtelijk verblijf' verricht activiteiten ter ontwikkeling van zijn of haar vaardigheden; hij of zij:

- beheerst, oefent en leert technische vaardigheden ten behoeve van de communicatie en de realisering van concept, ontwerp en detaillering
- oefent het eigen handschrift
- hanteert materialen, technieken en instrumenten en experimenteert daarmee

Een vormgever in het cluster 'ruimtelijk verblijf' verricht activiteiten ter ontwikkeling van zijn of haar kennis en inzicht; hij of zij:

- houdt zich op de hoogte van ontwikkelingen op het gebied van de architectuur, vormgeving en beeldende kunst in het algemeen en het eigen vakgebied in het bijzonder, onder andere door het lezen van vakliteratuur, het bezoeken van gerealiseerd werk van derden en tentoonstellingen
- houdt de technische en vakambachtelijke vakliteratuur bij
- tracht voortdurend impulsen, indrukken en inzichten op te doen die bruikbaar zijn voor het eigen werk
- reflecteert over zijn of haar visie op het vak, het eigen vakmanschap en de eigen ontwerpstyl

Activiteiten gericht op het realiseren van een opdracht

Een vormgever in het cluster 'ruimtelijk verblijf' verricht bij het realiseren van een opdracht conceptuele activiteiten; hij of zij:

- interpreteert, analyseert en beoordeelt de opdracht
- leeft zich in in het onderwerp van de opdracht, verricht zo nodig nadere (literatuur) studie, genereert ideeën, brainstormt over concepten
- onderzoekt de wensen van de opdrachtgever en de behoeften van de gebruikers en formuleert, dan wel herformuleert het programma van eisen
- is in staat gebruikersscenario's te maken
- onderzoekt de (mogelijkheden van de) ruimte en de daarbij behorende beelden op hun bruikbaarheid met betrekking tot de opdracht

- vertaalt het een en ander naar een voorlopig ontwerp en tenslotte naar een definitief ontwerp
- neemt beslissingen over te hanteren technieken, materialen, financiële kaders, enzovoort
- evalueert de eigen werkwijze en de resultaten van de werkzaamheden

Een vormgever in het cluster 'ruimtelijk verblijf' verricht bij het realiseren van een opdracht communicatieve activiteiten; hij of zij:

- overlegt en onderhandelt met opdrachtgevers over de inhoud van de opdracht
- raadpleegt deskundigen om kennis over het onderwerp van de opdracht te verwerven
- doet gebruiks- en gebruikersonderzoek
- presenteert het concept, voorlopig en definitief ontwerp ten behoeve van opdrachtgevers, en andere belanghebbenden
- voert directie, houdt en leidt werkbijeenkomsten en bouwvergaderingen en maakt verslagen

Een vormgever in het cluster 'ruimtelijk verblijf' verricht bij het realiseren van een opdracht fysieke activiteiten; hij of zij:

- vervaardigt schetsen, tekeningen, modellen en maquettes, gebruiksscenario's, bestekken, begrotingen en berekeningen, dan wel
- delegeert deze werkzaamheden aan medewerkers of deskundigen

Activiteiten gericht op het faciliteren van de ontwerpende werkzaamheden

Een vormgever in het cluster 'ruimtelijk verblijf' verricht organisatorische, logistieke en faciliterende activiteiten; hij of zij:

- functioneert in een bureausituatie, die met de nodige werkmiddelen is uitgerust
- werkt met de nodige materialen, instrumenten en apparatuur
- voert een administratie waarin het proces van ontwerpen en uitvoering bijgehouden wordt
- archiveert gerealiseerde opdrachten
- stuurt intern of extern medewerkers aan
- sluit verzekeringen af
- voert een administratie en boekhouding en voldoet aan wettelijke verplichtingen hieromtrent

Een vormgever in het cluster 'ruimtelijk verblijf' verricht activiteiten die gericht zijn op het verwerven van inkomsten; hij of zij:

- benadert potentiële opdrachtgevers
- schrijft in op (open) opdrachten
- onderhandelt met opdrachtgevers over honoraria en onkostenvergoedingen en legt afspraken vast in contracten
- maakt tijdsplanningen, prijscalculaties en offertes

Activiteiten gericht op het verspreiden van (de bekendheid) van het werk

Een vormgever in het cluster 'ruimtelijk verblijf' verricht publicitaire activiteiten; hij of zij:

- vermeldt de eigen naam in of op het vervaardigde product
- exposeert het eigen werk
- verspreidt informatie over het eigen werk voor reclamedoeleinden

3.4.3 Persoonlijkheidskenmerken

Voor vormgevers in het cluster 'ruimtelijk verblijf' kunnen geen specifieke persoonlijkheidskenmerken worden gespecificeerd die niet ook als kwalificaties (vereisten, vermogens) kunnen worden geformuleerd.

3.4.4 Wettelijk kader

Voor één categorie van vormgevers in het cluster 'ruimtelijk verblijf', de interieurarchitect, geldt een specifiek wettelijk kader, namelijk de in 1988 in werking getreden Wet op de architectentitel. Ingevolge deze wet zijn de beroepstitels 'architect', 'stedenbouwkundige', 'tuin- en landschapsarchitect' en 'interieurarchitect' beschermd. Slechts degene die als zodanig ingeschreven staat in het register mag de desbetreffende titel voeren. In formeel opzicht kunnen de startkwalificaties voor de beginnende interieurarchitect worden ontleend aan de in de *Nadere regeling inrichting opleidingen architect, stedenbouwkundige en interieurarchitect* geformuleerde begintermen voor de beroepspraktijk van de interieurarchitect. Inschrijving in het register als interieurarchitect staat immers gelijk aan het begin van het formaliseren van het beroepsmatig functioneren als interieurarchitect.

Een en ander betekent overigens dat andere ontwerpers, behalve dan die ingeschreven zijn in het bovengenoemde register, niet gerechtigd zijn één van de genoemde titels, dan wel afleidingen daarvan, zoals bijvoorbeeld 'architectonisch vormgever' te hanteren. Verder zij verwezen naar de rapportage 'Beroepsprofielen en startkwalificaties van de interieurarchitect', uitgebracht door de Stichting bureau architectenregister in opdracht van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs, mei 1998, hoofdstuk 5: Wettelijk kader.

3.4.5 Ontwikkelingen

De ontwikkelingen in dit cluster sluiten nauw aan bij de ontwikkelingen die voor de sector vormgeving als geheel beschreven zijn. Om die reden wordt hier volstaan met een opsomming.

- De vraag naar vormgeving van ruimtelijke verblijfssituaties is divers en veelkleurig van aard. Opdrachtgevers zijn zowel de overheid als particulieren, het bedrijfsleven en sociaal-culturele instellingen.
- Vanwege haar relaties met bouw-, afbouw- en inrichtingstechniek vragen de opdrachtsituaties in toenemende mate om een specifieke en deskundige aansturing hiervan. Eveneens wordt een groot deel van de werkzaamheden in toenemende mate gedomineerd door een zich ontwikkelende wet- en regelgeving (te denken valt aan Bouwbesluit en Arbowetgeving). Als reactie op beide ontwikkelingen wordt er meer (in vaste of wisselende) multidisciplinaire samenwerkingsverbanden samengewerkt.
- Ook wordt meer samengewerkt in multidisciplinaire verbanden waarin ook aanpalende en gedeeltelijk overlappende disciplines participeren.
- De ontwikkeling van grote (internationale) markten voor producten en diensten vraagt in toenemende mate om een integrale benadering van vormgeving en presentatie van de ruimtelijke condities.
- De aandacht voor aspecten als duurzaamheid, gebruik van energie en milieueffecten, alsmede de daarmee samenhangende toepassing van materialen en technieken zijn van een toenemend belang bij de beroepsuitoefening.
- De digitalisering van specifieke aspecten van de beroepsuitoefening is in volle gang en richt zich vooral op het aansturen van uitvoeringsprocessen en het verwerken van informatie.

3.4.6 Specifieke profielkenmerken interieurarchitecten

Hiervoor zij verwezen naar de uitgebreide rapportage 'Beroepsprofielen en startkwalificaties van de interieurarchitect', uitgebracht door de Stichting bureau architectenregister in opdracht van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs, mei 1998.

3.4.7 Specifieke profielkenmerken vormgevers van de openbare ruimte

De kenmerken van vormgevers van de openbare ruimte zijn voor een groot deel in de voorgaande paragrafen gespecificeerd, zij het in algemene formuleringen. De nadruk ligt op de wijze waarop de buitenruimte vormgegeven en ingericht wordt. Meer specifiek en onderscheidend ten opzichte van de aanverwante disciplines is de aandacht op gebruikersniveau voor wat betreft beleving en affecties in relatie met beeldende kunst. De ontwerpdomeneinen zijn vooral: stedelijke ruimte (pleinen, parken, enzovoort) en in mindere mate de landschappelijke ruimte.

3.4.8 Specifieke profielkenmerken vormgevers van theatrale ruimten

Vormgevers van theatrale ruimten richten hun aandacht vooral op de ruimtelijk en visuele aspecten van theater-, film- en televisieproducties. De vormgever ontwerpt vanuit een ruimtelijke en beeldende invalshoek, in samenhang met dramaturgische en scenische ontwikkeling van een productie het geheel van ruimten, belichting, kostuums, voorwerpen, enzovoort. Naast het werk van de bekende media zijn er nieuwe ontwikkelingen op het gebied van digitale producties waar te nemen. De werkterreinen kunnen zijn: toneel, dans, mime, muziektheater, televisie, film, reclame, commercials en productpresentaties. De volgende beroepen worden onderscheiden:

- (theater)vormgever
- scenograaf
- kostuum-, decor- en lichtvormgever
- artdirector

3.5 BEROEPSPROFIEL VORMGEVERS CLUSTER 'PRODUCT'

3.5.1 Definitie

Vormgevers in het cluster 'product' richten zich op het vormgevend ontwerpen van objecten die door mensen gebruikt kunnen worden. Kenmerkend voor deze gebruiksproducten is dat ze in elk geval verplaatsbaar, en in veel gevallen zelfs te omvatten zijn. De objecten kunnen variëren van sieraden tot meubels en van kledingstukken tot gereedschappen, machines en huishoudelijke artikelen. Een recente ontwikkeling is dat vormgevers in dit cluster zich ook bezighouden met het ontwerpen van diensten, die in meer algemene zin als product worden aangeboden. Daarbij kan gedacht worden aan diensten in de telecommunicatie- en informatiesector.

De grenzen van de beroepspraktijk van 'productvormgevers' worden mede bepaald door de reikwijdte van de overige clusters: het cluster 'communicatie' en het cluster 'ruimtelijk verblijf', zij het dat die grenzen niet haarscherp zijn en geregeld worden overschreden. Zo zijn er productvormgevers die zich bij het vervaardigen van tentoonstellingen ook met de informatieoverdracht bezighouden, net zo goed als er productvormgevers zijn die zich bekommeren om de inrichting van de ruimte, wat in principe het terrein van de ruimtelijk vormgever is. De kern van hun beroep wordt desalniettemin bepaald door het verplaatsbare product, dat in principe geen middel voor informatieoverdracht is en niet ontworpen wordt als een integraal onderdeel van een ruimtelijk verblijf.

Het cluster 'product' wordt gevormd door een waaier van beroepen die de concentratie op het gebruiksvoorwerp met elkaar gemeen hebben, maar verder sterk van elkaar kunnen verschillen. In dit beroepsprofiel worden op hoofdniveau de beroepen industrieel ontwerper en vrij vormgever onderscheiden. Behalve van deze twee 'hoofdberoepen' wordt er een exemplarische beschrijving gegeven van vier meer specifieke beroepen, die zowel als industrieel ontwerper als vrij vormgever beoefend kunnen worden: keramist, sieraadontwerper, meubelontwerper en modevormgever. Andere beroepen die in dit rijtje thuishoren, zijn glasontwerper (waarvan het profiel verwantschap vertoont met dat van keramist), edelsmid (waarvan het profiel gedeeltelijk gedekt wordt door dat van sieraadontwerper),

textielontwerper en specialismen als hoeden-, tassen- en schoenontwerper (accessoireontwerpers).

Industrieel ontwerpers en vrije vormgevers verschillen in diverse opzichten van elkaar. Een belangrijk verschil is de opdrachtsituatie. Industrieel ontwerpers hebben te maken met prototypische opdrachten, waarbij doorgaans een opdrachtgever wensen, criteria en eisen specificiert die uiteindelijk medebepalend zijn voor het ontwerp. Vrije vormgevers kunnen in principe in opdracht werken, maar nemen vaak zelf het initiatief tot een ontwerp. Als ze in opdracht werken, vertalen ze die in de regel in een meer persoonlijke probleemstelling; daarin vertonen ze sterke overeenkomst met beeldend kunstenaars. Een ander verschil is dat bij industrieel ontwerpers de gebruiksfunctie het belangrijkste uitgangspunt vormt, terwijl bij vrije vormgevers in de regel de artistieke functie voorop staat. Andere verschillen tussen industrieel ontwerpers en vrije vormgevers komen tot uitdrukking in de beschrijving van de beroepen in de paragrafen 3.5.6 en 3.5.7.

3.5.2 Activiteiten

In het onderstaande overzicht worden de activiteiten gespecificeerd die algemeen zijn voor de beroepen in dit cluster. Het gaat daarbij om een groot domein van activiteiten die in principe in alle afzonderlijke beroepen voorkomen, maar waarschijnlijk niet door elke individuele beroepsbeoefenaar worden uitgevoerd. In de paragrafen 3.5.6 tot en met 3.5.8 worden de activiteiten opgesomd die specifiek zijn voor de afzonderlijke beroepen.

Activiteiten gericht op de ontwikkeling of verdieping van het vakmanschap

Een vormgever in het cluster 'product' verricht activiteiten ter ontwikkeling van zijn of haar vaardigheden; hij of zij:

- oefent technische vaardigheden en leert nieuwe vaardigheden aan, zelfstandig of door deelname aan bij- of nascholing
- oefent het eigen handschrift
- houdt de technische, vakinhoudelijke en vakambachtelijke vakliteratuur bij
- experimenteert met nieuwe materialen, technieken en instrumenten

Een vormgever in het cluster 'product' verricht activiteiten ter ontwikkeling van zijn of haar kennis en inzicht; hij of zij:

- houdt zich op de hoogte van ontwikkelingen in de vormgeving, de beeldende kunst en de (beeld)cultuur in meer algemene zin, onder andere door het lezen van vakliteratuur en het bezoeken van tentoonstellingen
- houdt zich op de hoogte van werk en visies van vormgevers en beeldend kunstenaars
- houdt zich op de hoogte van technische, technologische en ambachtelijke ontwikkelingen en ontwikkelingen op het gebied van de menswetenschappen
- tracht voortdurend impulsen, indrukken en inzichten op te doen die bruikbaar kunnen zijn voor het eigen werk
- reflecteert over zijn of haar visie op het vak, het eigen vakmanschap en de eigen ontwerpstyl

Activiteiten gericht op het realiseren van een opdracht

Een vormgever in het cluster 'product' verricht bij het realiseren van een opdracht conceptuele activiteiten; hij of zij:

- interpreteert, analyseert en beoordeelt de inhoud van de opdracht
- leest en leeft zich in in het onderwerp van de opdracht, verricht zo nodig (nadere) literatuurstudie, genereert ideeën, brainstormt over concepten
- onderzoekt de bruikbaarheid van beelden, vormen, kleuren, verhoudingen, materialen gebruikskoncepten en productietechnieken voor het uitwerken van de opdracht
- analyseert bestaande concepten
- ontwikkelt concepten, onderwerpt ze aan een kritisch onderzoek en werkt ze uit
- neemt beslissingen over te volgen strategieën, werkwijzen, te gebruiken materialen, instrumenten en technieken
- evalueert de eigen werkwijze en de resultaten van de werkzaamheden

Een vormgever in het cluster 'product' verricht bij het realiseren van een opdracht communicatieve activiteiten; hij of zij:

- overlegt en onderhandelt met de opdrachtgever over de inhoud van de opdracht
- stelt in overleg met de opdrachtgever een programma van eisen op
- presenteert concepten en ontwerpen aan de opdrachtgever
- adviseert de opdrachtgever over zaken die met de opdracht verband houden

- bespreekt uit te voeren werkzaamheden eventueel met collega's en uitvoerenden
- delegeert werkzaamheden eventueel aan collega's en uitvoerders en beoordeelt hun werkzaamheden
- begeleidt voor de opdrachtgever de productie

Een vormgever in het cluster 'product' verricht bij het realiseren van een opdracht fysieke activiteiten; hij of zij:

- onderzoekt bestaande ontwerpen en producten die relevant zijn in het kader van de opdracht
- raadpleegt (technische) documentatiesystemen en bezoekt beurzen
- vervaardigt schetsen, opzetten en gebruiksscenario's
- werkt ideeën of opzetten uit in tekeningen of modellen waarbij hij of zij alle aspecten van de opdracht tot een synthese brengt
- brengt in verschillende stadia wijzigingen en verfijningen aan in het tot dan toe tot stand gekomen werk
- bedient ontwerpprogrammatuur en technische werkinstrumenten

Activiteiten gericht op het faciliteren van de ontwerpende werkzaamheden

Een vormgever in het cluster 'product' verricht organisatorische, logistieke en faciliterende activiteiten; hij of zij:

- runt eventueel een bureau of atelier, dat hij of zij met werkinstrumenten heeft uitgerust
- schaft materialen, instrumenten en apparatuur aan
- legt beeld-, kleur- en vormarchieven aan
- archiveert gerealiseerde ontwerpen
- maakt werkafspraken met opdrachtgevers en uitvoerders
- bouwt een netwerk op dat hem of haar in staat stelt inhoudelijke, deskundige kennis te verkrijgen
- trekt medewerkers en stagiaires aan, bijvoorbeeld als assistent of uitvoerder
- sluit verzekeringen af
- voert een administratie en boekhouding (of besteedt die uit) en doet aangifte van omzet- en inkomstenbelasting
- treft, indien nodig, maatregelen ter bescherming van de eigen gezondheid en het milieu

Een vormgever in het cluster 'product' verricht activiteiten die gericht zijn op de verwerving van inkomsten; hij of zij:

- stelt begrotingen, project- en productbeschrijvingen op en maakt tijdsplanningen, prijscalculaties en offertes
- zoekt en benadert beschikbare fondsen voor subsidies, stipendia en beurzen en stelt subsidieverzoeken op
- onderhandelt met opdrachtgevers over honoraria en onkostenvergoedingen en legt afspraken vast in contracten
- benadert potentiële opdrachtgevers

Activiteiten gericht op het verspreiden van (de bekendheid) van het werk

Een vormgever in het cluster 'product' verricht publicitaire activiteiten; hij of zij:

- verspreidt reclamemateriaal van het eigen werk
- geeft interviews aan tijdschriften en andere media
- heeft zitting in overlegorganen en beroepsorganisaties
- neemt deel aan vakdiscussies

Wat de intenties betreft waarmee deze activiteiten worden uitgevoerd, zijn er verschillen tussen industriële vormgevers en vrije vormgevers. Voorbeelden van intenties die door beoefenaren van beide beroepen gedeeld worden, zijn:

- de intentie hebben een ontwerp te vervaardigen dat optimaal voor het beoogde doel kan worden gebruikt
- de intentie hebben om een ontwerp te vervaardigen dat optimaal voor het beoogde doel kan worden gebruikt, en tevens (innoverende) uitspraken doet over het ontwerpen
- een ontwerp willen maken waarin de eigen ontwerpstyl optimaal tot uitdrukking komt
- de intentie hebben om in een persoonlijk stijl en volgens een eigen visie een oeuvre tot stand te brengen
- de grenzen van het eigen artistieke talent willen verkennen
- de intentie hebben om met ontwerpen in het eigen bestaan te voorzien

Voorbeelden van intenties die meer specifiek voor vrije vormgevers gelden, zijn de volgende:

- de intentie hebben om een eigen visie in een persoonlijke beeld- en vormtaal tot uitdrukking te brengen
- de intentie hebben om de grenzen van de eigen visie te verleggen
- de intentie hebben om een werk te scheppen
- de intentie hebben om in een persoonlijke beeld- en vormtaal en volgens een eigen visie een oeuvre tot stand te brengen
- de intentie hebben om zich als individu te uiten

3.5.3 Persoonlijkheidskenmerken

Voor vormgevers in dit cluster kunnen geen specifieke persoonlijkheidskenmerken geformuleerd worden die niet ook als kwalificaties (vereisten, vermogens) kunnen worden geformuleerd.

3.5.4 Wettelijk kader

Voor vormgevers in het cluster 'product' geldt geen wettelijk kader. Vormgevers die in belastingtechnische zin ondernemers zijn, worden geacht aan de wettelijke verplichtingen van het ondernemerschap te voldoen. Verder zijn vormgevers in dit cluster wettelijk aansprakelijk voor ongevallen die voortkomen uit ontwerpfouten en voor het niet functioneren van ontwerpen. Bij het ontwerpen dient verder altijd rekening gehouden te worden met milieuwetgeving.

3.5.5 Ontwikkelingen

De ontwikkelingen in dit cluster sluiten nauw aan bij de ontwikkelingen die voor de sector vormgeving als geheel beschreven zijn. Om die reden wordt hier volstaan met een opsomming.

- Het aantal ontwerp bureaus is de laatste twee decennia explosief toegenomen. Deze ontwikkeling is mede veroorzaakt doordat bedrijven hun eigen afdelingen voor *research & development* hebben afgestoten. Tegelijkertijd is 'merkenbeleid' en 'vormgeving' van producten om commerciële redenen belangrijker geworden, wat tot een grotere vraag naar vormgeving heeft geleid.

- De laatste jaren is vooral de vraag vanuit het midden- en kleinbedrijf toegenomen. De vormgevingsdisciplines blijken een duidelijkere en meer herkenbare plaats in de maatschappij verworven te hebben.
- De zogenoemde 'integrale vormgeving' is sterk in opkomst. Hierbij worden alle producten van een fabrikant vanuit één principe vormgegeven. Voor de bureaus betekent dit dat ze een breed aanbod op het ontwerpgebied moeten bieden: niet alleen industrieel ontwerpen, maar ook grafische vormgeving en bijvoorbeeld interieurarchitectuur.
- Opdrachtgevers blijken een steeds sterkere voorkeur te hebben voor *turn key* projecten, waarbij ze één aanspreekpunt hebben voor de totale procesgang, die begint bij het specificeren van het ontwerp en, via het ontwerpen en het voorbereiden van de realisatie, met de realisatie zelf eindigt. Voor de bureaus houdt dit in dat ze een groter aantal uitvoerende taken moeten verrichten, wat tot schaalvergroting leidt.
- Vooral jonge vrije vormgevers werken steeds meer samen in wisselende teams of clusters van zelfstandigen. Contracten kunnen daarbij gezamenlijk worden afgesloten, waarbij ook uitvoerders betrokken zijn.
- De aandacht voor het milieu (duurzaamheid van producten, maar ook 'milieubelasting' die met de productie en verwerking van het product gepaard gaan) is de laatste tien jaar sterk toegenomen. Vormgevers worden geacht zich bewust te zijn van de effecten die hun ontwerpen op het milieu hebben.
- Als gevolg van de concurrentiestrijd tussen fabrikanten worden de ontwikkelcycli steeds korter. Van industrieel ontwerpers wordt verlangd dat zij in een steeds kortere ontwerpperiode steeds betere producten kunnen opleveren tegen lagere kosten.
- De ontwikkelingen in de technologie hebben grote invloed op het ontwerpen. De invloed van de computer op het werkproces is groot, onder andere doordat de vormgever aanmerkelijk sneller inzicht kan verkrijgen in zijn ontwerp en ook een completer inzicht kan verkrijgen (simulaties, modellen ook van moeilijke vormen en doorsnijdingen). Computergestuurde productietechnieken (cadcam) maken het mogelijk steeds gedetailleerdere producten te vervaardigen. Technologische ontwikkelingen maken het ook mogelijk producten in steeds kleinere series (tot één stuk) tegen een lagere kostprijs te produceren.
- De ontwikkelingen in het beroep van vrij vormgever vertonen sterke verwantschap met de ontwikkelingen in het beroep van beeldend kunstenaar.

3.5.6 Specifieke profielkenmerken industrieel ontwerpers⁹

De kenmerken van industrieel ontwerpers zijn voor een groot deel in de vorige paragrafen gespecificeerd, zij het in algemene formuleringen. Hier komen de meer specifieke profielkenmerken aan bod, die bestaan uit enkele specificeringen van de in algemenere termen beschreven activiteiten en aanvullingen daarop die alleen voor industrieel ontwerpers gelden.

De nadruk in het beroep van industrieel ontwerper ligt op het vormgevend ontwerpen van gebruiksvoorwerpen voor de industrie: consumentenproducten, professionele producten en *public design*, en als afgeleide daarvan diensten. In de regel gaat het om serie- en massaproducten, maar tot het werkterrein behoort ook het ontwerpen van unica (bijvoorbeeld één machine).

Industrieel ontwerpers kunnen een zelfstandige beroepspraktijk hebben (bijvoorbeeld freelance met opdrachten van de industrie of ontwerp bureaus) en in loondienst werken van de industrie of een ontwerp bureau. Zij kunnen in verschillende functies werkzaam zijn. Van het dertigtal functies dat de BNO onderscheidt, zijn die van ontwerper, engineer, inhoudelijk verantwoordelijk projectleider en procesverantwoordelijk projectleider voor dit beroepsprofiel de belangrijkste.

Een seniorontwerper realiseert ontwerpen en draagt zorg voor een adequaat verloop van het ontwerpproces. Hij of zij formuleert en bewaakt de uitgangspunten voor de realisatie van diverse ontwerp opdrachten en is verantwoordelijk voor het tot stand brengen van kwalitatief hoogwaardige ontwerpen, die aansluiten bij de identiteit van het bureau en die van de opdrachtgever. Verder draagt de seniorontwerper verantwoordelijkheid voor het onderhouden van de relatie met de opdrachtgever (inhoudgericht), het acquireren van opdrachten, het opstellen van begrotingen en het bewaken van budgetten. Een juniorontwerper realiseert ontwerpen binnen een geheel van voorschriften. Zijn kerntaken bestaan uit het tot stand brengen van (deel)ontwerpen, het uitwerken van ontwerp opdrachten en het, op uitvoeringsniveau, onderhouden van contacten met producenten en opdrachtgevers, zij het onder verantwoordelijkheid van anderen.

---

⁹ Op verzoek van de BNO wordt hier de term 'ontwerper' gebruikt in plaats van 'vormgever'.

Een engineer realiseert de technische ontwikkeling van een ontwerp. Hij verzorgt de technische ontwikkeling van (deel)ontwerpen, ontwikkelt constructies, bereidt de presentatie van het technisch ontwerp voor en begeleidt namens de opdrachtgever de technische realisatie. Een seniorengineer adviseert daarnaast in elk stadium van het ontwerpproces de projectleider en ontwerpers omtrent de haalbaarheid van ontwerpvoorstellen en neemt deel aan presentaties. Bovendien is hij verantwoordelijk voor de afhandeling en begeleiding van engineeringprojecten.

Een inhoudelijk verantwoordelijk seniorprojectleider ontwikkelt en realiseert projecten en bewaakt het inhoudelijke kwaliteitsniveau van de ontwerpen. Hij coördineert alle fasen van projecten en is verantwoordelijk voor de kwaliteit van de ontwerpen, de inhoudelijke, zakelijke, financiële en organisatorische afhandeling van projecten en voor acquisitie-activiteiten. Hij is het eerste aanspreekpunt voor opdrachtgevers en toeleveranciers en geeft leiding aan medewerkers of teams. Een procesverantwoordelijk seniorprojectleider ontwikkelt en realiseert projecten. Hij voert nagenoeg dezelfde taken uit als een inhoudelijk projectleider, met uitzondering van taken die met de inhoud van het ontwerp te maken hebben. Hij is dus verantwoordelijk voor het vastleggen van afspraken en voor een optimale inhoudelijke, zakelijk, financiële en organisatorische afhandeling. Projectleiders die niet de seniorstatus hebben, voeren gelijksoortige activiteiten uit als de seniors, zij het dat hun verantwoordelijk niet verder reikt dan één project of enkele deelprojecten. Juniorprojectleiders leveren een bijdrage aan het ontwikkelen en realiseren van projecten door de projectleiding bij hun taken te assisteren.

Activiteiten die de kern van het werkproces van industriële ontwerpers vormen, zijn de volgende:

- het interpreteren en herformuleren van de opdracht
- het opbouwen van een visie op het product: het analyseren van de opdracht, het analyseren van concurrerende producten, het in kaart brengen van stijkenmerken, het inperken van de ontwerpmogelijkheden, het opstellen van een programma van eisen het verrichten van gebruiks- en gebruikersonderzoek
- het formuleren van een concept
- het vervaardigen van tekeningen, modellen en computermodellen
- het presenteren van het ontwerp of de ontwerpen aan de opdrachtgever

- het uitwerken en verfijnen van het ontwerp
- het overleggen met engineers en constructeurs
- het begeleiden van de productie
- het beoordelen van samples
- het overleggen met opdrachtgevers, producenten, toeleveranciers, gereedschapmakers en distributeurs

Industrieel ontwerpers hebben over het algemeen kennis van materialen, techniek en technologie, gebruiks- en gebruikerssituaties, ergonomie, productieprocessen, marketingstrategieën en de (recente) geschiedenis van het ontwerpen. Hun visie op het ontwerpen wordt, behalve door deze kennis, gevoed door hun kunstzinnige opvattingen, hun opvattingen over functionaliteit en een goed begrip van de opdrachtsituatie.

3.5.7 Specifieke profielkenmerken vrije vormgevers

Vrije vormgevers zijn vormgevers-kunstenaars die zich met hun werk in het spanningsveld tussen de beeldende kunst en het industrieel ontwerp bevinden. Kenmerkend voor hun beroep zijn de nadruk op conceptontwikkeling vanuit een artistieke invalshoek, die vaak gedurende het gehele vormgevingsproces voortduurt, en het belang dat aan ambachtelijke vaardigheden wordt gehecht. Techniek, materiaal en ambacht zijn medebepalend voor het ontwerp. In de regel zijn de gebruiksvoorwerpen unica of objecten die in kleine serie ambachtelijk vervaardigd worden, hoewel er vrije vormgevers zijn die ook voor de industrie ontwerpen. Typerend voor een ambachtelijk productieproces is dat dit proces voor elk object herhaald wordt, waarbij er veranderingen in aangebracht kunnen worden, zodat de producten in meer of mindere mate van elkaar kunnen verschillen. De producten van vrije vormgevers kenmerken zich daarnaast door de persoonlijke beeld- en vormtaal van de maker, waardoor de visuele functie ervan even belangrijk kan zijn als de gebruiksfunctie.

Vrije vormgevers hebben in de regel een zelfstandige beroepspraktijk, die in grote trekken overeenkomt met die van beeldend kunstenaars: zij nemen in de regel zelf het initiatief tot het vervaardigen van werk en gaan bij opdrachten uit van een persoonlijke, eigen zienswijze. Anders dan beeldend kunstenaars leggen zij zich toe op toegepast werk. Voor de verkoop zijn vrije vormgevers vooral aangewezen op

winkels en galerieën. Omdat velen een gemengde beroepspraktijk hebben (vrij werk gecombineerd met werk in opdracht), is hun activiteitschema tamelijk complex. Als aanvulling op de algemene activiteiten van paragraaf 3.5.2 kunnen voor vrije vormgevers de volgende activiteiten worden gespecificeerd:

- het bespreken van uit te voeren werkzaamheden met ambachtelijk gespecialiseerde uitvoerders en het delegeren van deze werkzaamheden
- het hanteren en bedienen van instrumenten en gereedschappen
- het zelf uitvoeren van ontwerpen
- het treffen van maatregelen ter bescherming van de eigen gezondheid en het milieu
- het onderhouden van contacten met galerieën en winkels die voor de verkoop van het eigen werk van belang kunnen zijn
- het onderhouden van een netwerk van contacten met potentiële opdrachtgevers, verzamelaars, expositieplaatsen, galerieën, winkels, agenten, kunstadviseurs, enzovoort
- het inschrijven op open opdrachten
- het deelnemen aan prijsvragen
- het verrichten van nevenwerkzaamheden ter verwerving van aanvullende inkomsten

3.5.8 Voorbeelden van beroepen in het cluster 'product'

'Industrieel ontwerper' en 'vrije vormgever' zijn overkoepelende termen voor een omvangrijke reeks beroepen. Daartoe behoren die van keramist, glasontwerper, sieraadontwerper, meubelontwerper, modeontwerper, accessoireontwerper en textielvormgever, die in principe allemaal als industrieel ontwerper én als vrij vormgever beoefend kunnen worden. De keuze tussen 'industrieel' of 'vrij' is bepalend voor de beroepsmatige invalshoek (en daarmee voor een groot deel van de activiteiten die verricht worden); de keuze voor een materiaal, metier of object bepaalt de specifieke invulling van de activiteiten. In deze paragraaf wordt een exemplarische beschrijving gegeven van vier van deze beroepen.

Keramisten

Keramisten vervaardigen objecten van klei. Deze objecten kunnen gebakken of ongebakken zijn, geglazuurd of ongeglaazuurd en zijn altijd een eindproduct - in tegenstelling tot de kleiproducten die worden gebruikt als hulpmiddel bij het gieten

(bijvoorbeeld van beelden). In de regel gaat het om containervormige gebruiksgoederen (of afgeleiden daarvan) en andere holle vormen.

Keramisten hebben vaak een gemengde beroepspraktijk waarin ze opdrachten combineren met vrij werk, en zich zowel op autonoom beeldend werk toeleggen als op toegepaste producten (gebruiksgoederen).¹⁰ Bij het toegepast werk gaat het in de regel om unica en objecten die in kleine serie worden geproduceerd, maar er worden door keramisten ook goederen voor de keramische industrie ontworpen.

Kenmerkend voor keramisten is dat ze kennis van het industriële productieproces hebben, en de kennis en technische vaardigheden om eigen ontwerpen uit te voeren of te laten uitvoeren, al dan niet ondersteund door ambachtelijk gespecialiseerde vaklieden. Tot de activiteiten van keramisten behoren het ontwikkelen van concepten, het vertalen van concepten naar werkmethoden, het ontwerpen van mallen en het modelleren, draaien, stoken en glazuren. Als het concept dat vereist, worden door de keramist ook nieuwe werkmethoden ontwikkeld. Afhankelijk van de opdracht situatie vertoont het activiteitenpatroon van keramisten overeenkomst met dat van industriële vormgevers of dat van vrije vormgevers.

Hoewel het beroep van keramist een sterke ambachtelijke invalshoek heeft, speelt technologie een steeds belangrijkere rol. Nieuwe technologische vindingen leiden tot nieuwe materialen en productieprocessen en nieuwe toepassingsgebieden in de industrie, waarin ook de *high tech* industrie is inbegrepen (bijvoorbeeld de auto- en ruimtevaartindustrie). Vanuit de industrie is echter tevens belangstelling voor meer traditionele bewerkingsprocessen. Dit komt onder meer tot uitdrukking in een toenemende aandacht voor de ambachtelijke werktradities uit niet-westerse culturen. Mogelijkheden van het werken met de computer zijn nauwelijks nog goed onderzocht, doordat investeringen op dit gebied het budget van zelfstandig werkende keramisten vaak te boven gaan.

De aard van de materialen waarmee keramisten werken, noodzaakt hen maatregelen te treffen ter bescherming van hun gezondheid en het milieu. Het werken met klei en

---

¹⁰ Op keramisten is dus ook het *Beroepsprofiel beeldend kunstenaars* van toepassing.

glazuren brengt gezondheidsrisico's met zich mee. De glazuren kunnen bovendien belastend zijn voor het milieu.

Sieraadontwerpers

Sieraadontwerpers ontwerpen sieraden die over het algemeen op het lichaam te dragen zijn. Deze sieraden kunnen unica zijn, maar ook serie- en zelfs massaproducten. In de regel gaat het om unica en objecten die in kleine serie worden vervaardigd. De definitie van sieraad is niet scherp: sommige neigen naar een kledingstuk, andere naar een beeldend-kunstwerk. In het laatste geval zijn de ontwerpen niet altijd draagbaar: ze vervullen vooral een rol als statement over het sieraad of de draagbaarheid.

Er kan onderscheid gemaakt worden tussen zuiver ambachtelijke ontwerpers, bij wie het materiaal het uitgangspunt van de werkzaamheden vormt, en meer conceptuele ontwerpers die zich door het concept laten leiden, waaraan het materiaal ondergeschikt is. Edelsmeden zijn meestal zuiver ambachtelijke ontwerpers, die zich tot het werken met edelmetaal beperken. Meer conceptueel werkende ontwerpers hebben kennis van een grotere variëteit aan materialen (behalve edelmetaal ook kunststoffen, hout, enzovoort). Soms bezitten zij ook de technische en ambachtelijke vaardigheden om hun ontwerpen met uiteenlopende materialen uit te voeren. Zij beheersen deze vaardigheden echter minder in detail dan de zuiver ambachtelijke ontwerpers. Uiteraard zijn er ook ontwerpers die sterk in het ambacht staan én vanuit een conceptuele visie werken. Voor bijna alle sieraadontwerpers geldt dat ze kennis van het ontwerpen combineren met de technische kennis en vaardigheden die nodig zijn om zelf ontwerpen uit te voeren, eventueel ter zijde gestaan door ambachtelijk gespecialiseerde vaklieden.

De meeste sieraadontwerpers hebben een gemengde beroepspraktijk waarin ze het werken in opdracht (voor particulieren, bedrijven, winkels en galerieën) combineren met het op eigen initiatief samenstellen van een collectie. Voor de verkoop van hun werk zijn ze in grote mate afhankelijk van winkels en galerieën.

Tot de activiteiten van sieraadontwerpers behoren het ontwikkelen van concepten, het vertalen van concepten naar vormgeving, het vertalen van vormgeving naar werkmethoden, het bewerken van materialen, het samenstellen van een collectie en

activiteiten zoals die gespecificeerd zijn in de paragrafen over industrieel ontwerpers en vrije vormgevers.

Meubelontwerpers

Meubelontwerpers ontwerpen meubels die industrieel of ambachtelijk vervaardigd kunnen worden: krukjes, stoelen, tafels, banken, kasten voor huishoudelijk en professioneel gebruik en als onderdeel van *public design*. Het kan daarbij om unica gaan, maar ook om serie- en massaproducten. Behalve meubels worden ook andere objecten voor het interieur ontworpen, bijvoorbeeld keukens, lampen en vloerkleden.

Meubelontwerpers kunnen een zelfstandige beroepspraktijk hebben of in loondienst van ontwerpbureaus of de industrie werken. Zelfstandige meubelontwerpers ontwerpen in opdracht van bedrijven en particulieren, maar nemen vaak ook zelf het initiatief tot de totstandkoming van producten en collecties, waarbij onderzoek een belangrijke plaats inneemt. Niet alle meubelontwerpers zijn ook meubelmaker; dit geldt alleen voor de zelfproducerende ontwerpers, van wie er op dit gebied relatief veel werkzaam zijn. Meubelontwerpers hebben kennis van materialen, productietechnieken (ambachtelijke en industriële), werkgereedschappen en ergonomie.

Meubelontwerpers zijn vaak industrieel ontwerpers, maar er zijn ook beroepsbeoefenaren van wie het profiel meer lijkt op dat van vrije vormgevers, zij het dat de opdrachtsituatie voor velen een prominente plaats inneemt. De activiteiten van meubelontwerpers komen, afhankelijk van hun beroepsmatige invalshoek, overeen met die van industrieel ontwerpers of die van vrije vormgevers.

Modeontwerpers

Modeontwerpers ontwerpen kleding, van afzonderlijke stukken tot collecties. Daarbij kan het gaan om unica, stukken die (handmatig) in kleine serie vervaardigd worden en om massaproducten voor de mode-industrie. Het ontwerpen kan op eigen initiatief gebeuren en in opdracht, waarbij zowel particulieren als bedrijven opdrachtgever kunnen zijn. Specifiek voor modeontwerpers is dat zij in hun ontwerpen, door middel van onder andere een persoonlijk handschrift, een persoonlijk standpunt uitdragen. Modeontwerpers trachten in de regel een creatieve bijdrage te leveren aan hun

vakgebied door grenzen te verkennen en nieuwe inventies in hun ontwerpen tot uitdrukking te brengen.

Modeontwerpers kunnen als industrieel ontwerper in loondienst werken, of als industrieel ontwerper of vrije vormgever een zelfstandige beroepspraktijk hebben. In grotere ontwerpbedrijven zijn er voor alle onderdelen ontwerpers voor verschillende kledingcategorieën; er wordt vaak in teams gewerkt. Naast specialisten voor deze ontwerpcategorieën zijn er specialisten als:

- forecasters/stylisten
- materiaalspecialisten
- modelleurs
- accessoireontwerpers
- mode-illustratoren

Welke activiteiten modeontwerpers uitvoeren, is sterk afhankelijk van hun beroepsmatige invalshoek (industrieel ontwerper of vrij vormgever), hun beroepspositie (zelfstandig of in loondienst van een bedrijf) en de grootte van het bedrijf waarbij ze werken. Het werkproces omvat in principe de volgende activiteiten:

- het doen van onderzoek
- het genereren van ideeën
- het uitdenken en in beeld brengen van een concept
- schetsen
- ontwerpen
- het overleggen met technisch deskundigen
- begeleiding van de vervaardiging van een proefmodel
- productiebegeleiding
- beoordeling van het ontwerp in verschillende fases (aan de hand van schetsen, proefmodellen en prototypes voor de productie)

Drie belangrijke vereisten voor modeontwerpers zijn trefzekerheid, toekomstvisie en timing. De beroepsuitoefening wordt in belangrijke mate gestuurd door de typerende indeling in twee seizoenen, die maakt dat ontwerpers voortdurend onder tijdsdruk werken en investeringen doen die in korte tijd rendabel moeten zijn. Daarbij wordt van de modeontwerper verwacht dat hij of zij in staat is één tot enkele jaren vooruit te denken in termen van modebeeld, trends en appreciatie en dat de ontwerpen goed

getimed zijn wat betreft ontwikkelingen in het modebeeld. Net als andere vormgevers en ontwerpers dient de modeontwerper rekening te houden met de (wensen en behoeften van de) gebruiker, de markt en de productie- en distributiemogelijkheden. Bij het ontwerpen vormt echter het eigen handschrift in combinatie met de eigen creatieve visie het belangrijkste uitgangspunt.

Een specialisme dat qua ambacht verwant is aan dat van modeontwerper is kostuumontwerper. Kostuumontwerpers werken voor theater, film en televisie. De invulling van hun opdrachten wordt in sterke mate door dit gegeven bepaald. Kunstzinnigheid in het beroep van kostuumontwerper blijkt uit vernieuwingen die worden voorgesteld voor de podiumkunsten of de cinema, niet uit inventies ten aanzien van de modevormgeving in het algemeen. Kostuumontwerpers worden geacht kennis van theater- en filmtradities te hebben en van de in die sector heersende artistieke normen en waarden.

4 Beroepsprofiel docent beeldende kunst en vormgeving

4.1 UITGANGSPUNTEN EN VERANTWOORDING M.B.T. BEROEPSPROFIELEN EN STARTKWALIFICATIES VAN DOCENTEN IN DE KUNSTVAKKEN

Om tot de definiëring van de beroepen en de beschrijving van de beroepsprofielen en startkwalificaties te komen dient een aantal uitgangspunten vastgesteld te worden. Dit is van wezenlijk belang voor de te ontwikkelen kwalificatiestructuur en voor de positionering van de docentenopleidingen in de kunstvakken binnen het kunstvakonderwijs en in het stelsel van de lerarenopleidingen.

1. Het hoofdberoep van een docent in een kunstvak is het verzorgen van onderwijs in het betreffende kunstvak binnen de verschillende sectoren/fasen van het onderwijs, dan wel het geven van lessen, cursussen of het opzetten en begeleiden van projecten binnen de buitenschoolse kunsteducatie of de amateuristische kunstbeoefening.
2. In de profielen en startkwalificaties wordt de docent beschreven die volledig bevoegd is voor het binnenschoolse gebied, maar tevens de bevoegdheid heeft in de buitenschoolse kunsteducatie en de sector van de amateuristische kunstbeoefening te werken.
3. Docenten voor de binnenschoolse kunsteducatie worden uitsluitend opgeleid (aan docentenopleidingen) binnen het kunstvakonderwijs. Aan het getuigschrift van deze opleidingen is de (volledige) eerstegraads onderwijsbevoegdheid verbonden. Deze

eerstegraadsbevoegdheid is een volledige bevoegdheid omdat hiermee ook de bevoegdheid wordt verleend voor het tweedegraadsgebied en het primair onderwijs. Daarom wordt gesproken van een ongegradeerde opleiding. In dit verband worden geen eerste-en tweedegraads opleidingen meer onderscheiden. Er worden slechts docenten(opleidingen) in de kunstvakken aangeduid.

4. Afgestudeerden van deze docentenopleidingen zijn ook bevoegd voor de buitenschoolse kunsteducatie. Benoembaarheidseisen bepalen dan of genoten opleiding, opgedane praktijkervaring en bekwaamheid voldoende zijn om in een bepaald beroep werkzaam te zijn. (Niet voor alle werkzaamheden in de sector van de kunsteducatie gelden benoembaarheidseisen. Deze zijn vooral van toepassing binnen de gesubsidieerde centra voor kunsteducatie waar de erkenningsregeling geldt).

5. Doceren in een kunstvak, dan wel kunst-activiteiten verrichten in de buitenschoolse kunsteducatie, is niet voorbehouden aan docenten met een volledige onderwijsbevoegdheid. Veel functies, werkzaamheden binnen de kunsteducatie en de amateuristische kunstbeoefening zijn voorbehouden aan docenten/kunstenaars die anderszins een kunstopleiding gevolgd hebben. Vaak gaat het hierbij om een vakspecialistische inbreng. De docent afkomstig van een docentenopleiding is veeleer de generalist met een vakspecialisatie.

6. Algemeen wordt het principe erkend dat de docent in een kunstvak zowel voor de binnenschoolse als voor de buitenschoolse kunsteducatie (inclusief de amateuristische kunstbeoefening) moet zijn gekwalificeerd. Hierop worden profielen en startkwalificaties gebaseerd. Hierbij wordt aangetekend dat een opleidingstijd van vier jaar onvoldoende is om op een adequate wijze voldoende artistieke bekwaamheid en een startbekwaamheid voor het docentschap in een kunstvak in alle onderwijssectoren, inclusief CKV 1,2 en 3 te verwerven. De CKV-vakken vereisen immers kennis van alle kunstdisciplines en cultuurtheoretische kennis. Daarnaast behoren werkzaamheden in de buitenschoolse kunsteducatie en in de amateurkunst onlosmakelijk tot het profiel van de docent in een kunstvak. In den brede wordt de wenselijkheid onderkend van een bekwaamheid die tot een brede inzetbaarheid leidt.

4.2 ONTWIKKELINGEN BIJ DE DOCERENDE BEROEPEN

Belangrijke ontwikkelingen ten aanzien van de binnen en buitenschoolse kunsteducatie die gevolgen hebben voor de docentenopleidingen zijn:

– sturing door herziene kerndoelen en examenprogramma 's en invoering van nieuwe kunstvakken (CKV1 en CKV2,3)

- onderwijskundige veranderingen in het voortgezet onderwijs: zelfverantwoordelijk leren en nadruk op algemene vakoverstijgende vaardigheden
- grotere nadruk op theorie en reflectie in de kunstvakken
- een tendens tot samenwerking tussen en in sommige opzichten integratie van de kunstvakken
- invloed van maatschappelijke ontwikkelingen: zoals in het gehele onderwijs een toenemende noodzaak van intercultureel onderwijs en verdere toepassing van ICT
- ontwikkelingen in de kunsten zelf en in de jeugdcultuur
- een grotere wisselwerking tussen binnen en buitenschoolse kunsteducatie
- grotere nadruk op cultureel ondernemerschap en bredere inzet van docenten in de buitenschoolse kunsteducatie

4.3 VERANTWOORDING BEROEPSPROFIELEN DOCENTEN

De beroepsprofielen van docenten in de kunstvakken zijn verdeeld in vier dimensies. Deze indeling is ontleend aan de vereisten voor professioneel kunstenaarsschap zoals weergegeven in het visitatierapport *Beeldende kunst en Vormgeving* (1996). Daarbij wordt onderscheid gemaakt in een artistieke dimensie, een vaktechnische dimensie, een theoretische dimensie en een maatschappelijke dimensie.

Bij de docent kan men naast activiteiten gericht op het beoefenen van de eigen kunstdiscipline uiteraard de onderwijs/educatie gerichte activiteiten onderscheiden. Bij die op het *onderwijs/educatie* gerichte activiteiten zijn de vier genoemde dimensies als volgt toegepast:

De eerste dimensie betreft de 'vertaling' van het artistieke in overdrachtssituaties; de vaktechnische activiteiten zijn opgevat als de (vak)didactische, (ped)agogische en onderwijskundige activiteiten in brede zin (inclusief het beheren van een vaklokaal/instrumentarium e.d.). De theoretische dimensie heeft betrekking op het bijhouden van vaktheorie, onderwijskundige theorie, etc. en de maatschappelijke dimensie op contactuele vaardigheden, extern functioneren van de docent, maar ook op maatschappelijke vorming van de leerlingen en deelnemers.

Uitgangspunt bij de formulering van het beroepsprofiel is de docent in de *binnenschoolse kunsteducatie*. Daarbij is geen nadere uitsplitsing gemaakt naar onderwijssoort, maar is getracht het gemeenschappelijke te beschrijven door formuleringen als "gaat daarbij uit van de algemene doelen en de kerndoelen/eindtermen van de betreffende onderwijssector/fase' of "voert onderwijs uit rekening houdend met kenmerken van leerlingen (o.a. leeftijd, niveau, verschillen

in sociale en culturele achtergrond). Per schoolsoort zullen de beroepsactiviteiten een andere invulling krijgen.

De beroepsactiviteiten van een docent in de buitenschoolse kunsteducatie komen deels overeen met de activiteiten van de docent in de binnenschoolse educatie. Bij de onderwijsactiviteiten moeten termen als 'leerling' en 'school(organisatie)' dan worden gelezen als respectievelijke 'deelnemer/cursist' en 'instelling voor kunstzinnige vorming'. Op belangrijke evenals bij de plaatsen zijn de termen voor de buitenschoolse kunsteducatie toegevoegd. Per doelgroep binnenschoolse kunsteducatie is er geen nadere uitsplitsing naar doelgroepen. Per doelgroep (bijvoorbeeld peuters of volwassen amateurs) zullen de beroepsactiviteiten een ander invulling krijgen.

Activiteiten als het hanteren van lesmethodes en examens zullen in sommige gevallen wel aan de orde zijn, terwijl veel andere buitenschoolse activiteiten een meer open karakter zullen hebben waarbij lesmethodes en formele toetsing niet aan de orde zijn. Voor de buitenschoolse kunsteducatie zijn ook aanvullende activiteiten van toepassing. Deze betreffen met name het 'ondernemerschap in de kunsteducatie'. De grotere onzekerheid over werk en inkomen vereisen een marktgericht houding en activiteiten. Beroepsactiviteiten waarin wordt verwezen naar collegiaal overleg en bijdragen aan institutionele taken zijn uiteraard niet van toepassing op de privépraktijk.

4.4 ONTWIKKELINGEN BEELDDE KUNST EN VORMGEVING

De ontwikkelingen in het voortgezet onderwijs (basisvorming, tweede fase) laten zien dat de gangbare vakspecifieke invulling van de beeldende vakken audiovisuele vormgeving, handenarbeid, tekenen en textiele werkvormen plaats maakt voor invullingen die met termen als samenhang, combinatie of integratie van beeldende vakken worden aangeduid.

Van samenhang kan worden gesproken als de leerplannen van apart aangeboden beeldende vakken op elkaar worden afgestemd. Integratie kent verschillende varianten zoals het in het platte vlak en ruimtelijk werken vanuit één opdracht, het vanuit één thema werken aan vakspecifieke opdrachten of volledige integratie van de vakken op basis van een bepaald scholingsconcept.

Dat het aantal scholen met een geïntegreerd vakgebied beeldend zal toenemen is waarschijnlijk. Het ontwikkelen van brede leergebieden en het in combinatie aanbieden van vakken ondersteunt de bedoelingen van de basisvorming en de

Tweede Fase. Ook zullen organisatorische en financiële overwegingen van de directie en/of dubbele bevoegdheden hierbij een rol spelen. In met name vbo/mavo-scholen bestaat een tendens om de basisvorming door een beperkt aantal docenten te laten verzorgen.

De huidige situatie is niet consistent. In de basisvorming blijft ook gezien de herziene kerndoelen sprake van afzonderlijke beeldende vakken, met daarnaast een onbekende hoeveelheid beeldend onderwijs dat samenhangend dan wel geïntegreerd genoemd kan worden. Er zijn geen afsluitende toetsen voor een geïntegreerd gebied beeldend in de basisvorming. Het leerwegenstelsel vbo/mavo kent afzonderlijke beeldende vakken en kende daarnaast een combinatievak beeldende vormgeving. Dat is echter later weer geschrapt. CKV2/3 kent alleen beeldende vormgeving (bestaande uit tenminste twee van de beeldende vakken al dan niet in combinatie).

De eerste en tweedegraads lerarenopleidingen leiden nu op tot bevoegdheden in afzonderlijke beeldende vakken: een bevoegdheid voor een geïntegreerd gebied beeldend is er nog niet. De beroepsprofielen en startkwalificaties gaan uit van een docentschap beeldende kunst en vormgeving en niet meer van een docentschap handenarbeid, tekenen, textiele werkvormen. Wel lijkt het wenselijk dat na een brede basisopleiding een specialisatie binnen het gebied van tweedimensionale of driedimensionale vormgeving plaatsvinden. De vraag is of ook audiovisuele vormgeving (door sommigen met vierdimensionaal aangeduid) één van de specialisaties zal moeten zijn. Gewezen kan worden op de toenemende tendens om binnen de beeldende kunst gebruik te maken van audiovisuele middelen. Verder is in de wettelijke vernieuwingen van het voortgezet onderwijs, audiovisuele vormgeving om pragmatische redenen ondergebracht bij de beeldende vakken. Binnen de sector film en televisie van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs wordt audiovisuele vormgeving breder opgevat, namelijk als het vakgebied waarbij alle mogelijkheden van beeld en geluid worden gebruikt om verhalen te vertellen (fictie of non-fictie). In die opvatting is beeldende kunst en vormgeving een deelverzameling van audiovisuele vormgeving en niet andersom.

De profielen en startkwalificaties beeldende kunst en vormgeving hebben geen betrekking op die brede invulling van audiovisuele vormgeving, maar wel op de beperktere invulling binnen het domein van de beeldende kunst en vormgeving. Daarnaast zijn een beroepsprofiel en startkwalificaties opgesteld voor een zelfstandig vakgebied audiovisueel.

4.5 BEROEPSPROFIEL VAN DE DOCENT BEELDENDE KUNST EN VORMGEVING

4.5.1 Definitie

De docent beeldende kunst en vormgeving verzorgt binnen de verschillende onderwijssectoren(en/of de buitenschoolse kunsteducatie/amateurkunst) onderwijs in de praktijk en theorie van de beeldende kunst en vormgeving alsmede onderwijs in de kunst en cultuur in het algemeen.

Het werkgebied van de docent strekt zich uit over de volgende sectoren:

- Primair Onderwijs (PO)
- Voortgezet Onderwijs (VO)
- Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie (BVE)
- Hoger Beroepsonderwijs (HBO)
- Buitenschoolse kunsteducatie, museumeducatie en amateurkunst

In dit profiel wordt de therapeutische en orthopedagogische kunstbeoefening buiten beschouwing gelaten omdat in deze situaties geen sprake is van kunstbeoefening of kunstoverdracht, maar van het hanteren van kunst en kunstzinnige middelen binnen - met name- het terrein van de gezondheidszorg.

Evenmin wordt de kunstcoördinator beschreven. Er is een afzonderlijke bevoegdheid kunstcoördinator, die gerealiseerd kan worden middels een zogenoemde CKV-1 omscholingscursus. Als voorwaarden voor toelating tot deze cursus gelden dat de cursist werkzaam is binnen het Voortgezet Onderwijs en over de bevoegdheid in een van de kunstvakken beschikt, dan wel eerstegraads bevoegd is voor de vakken Nederlands, één van de moderne vreemde talen of de klassieke talen.

Omdat de functie van consulent typisch een doorgroeifunctie betreft wordt deze niet in het profiel opgenomen. Wel is de startkwalificatie zodanig beschreven dat deze de doorgroeicompetentie tot consulent in zich heeft.

Wettelijk kader:

- Wetgeving PO/VO
- WHW
- WEB
- Bevoegdheidsregelingen

- Erkenningenregeling eerstelijns (inspectie kv/ak)
- Erkenningenregeling tweedelijns (inspectie kv/ak)
- Benoembaarheidseisen

4.5.2 Activiteiten

1. Initieert, ontwerpt, verzorgt en evalueert onderwijs op het gebied van beeldende kunst en vormgeving en culturele en kunstzinnige vorming vanuit een kunstvakgerichte pedagogische en didactische visie (kunstpedagogische visie);
2. Gaat daarbij uit van de algemene doelen en de kerndoelen/eindtermen van de betreffende onderwijssector/fase dan wel van de doelen van de instellingen voor kunstzinnige vorming of amateurkunst.

4.6 ARTISTIEKE DIMENSIE

De docent beeldende kunst en vormgeving:

- verricht conceptuele activiteiten gericht op het creëren c.q. het tot stand brengen van beeldend werk (conceptuele activiteiten: brainstormen, fantaseren, beschrijven, analyseren, probleemstellingen ontwerpen, beeldende oplossingen uitwerken, beoordelen, evalueren, beslissen)
- verricht fysieke activiteiten gericht op het creëren c.q. het tot stand brengen van beeldend werk (schetsen, ontwerpen, schilderen, graveren, beeldhouwen, gieten, filmen, fotograferen etc)
- verricht activiteiten gericht op de ontwikkeling of verdieping van het kunstenaarsschap (tracht impulsen en indrukken op te doen die bruikbaar kunnen zijn voor het eigen werk; reflecteert op eigen artistieke ontwikkeling)
- verricht activiteiten gericht op het bijhouden en verwerven van kennis en inzicht (o.a. het bespreken van werk van en met collega's.)

De docent beeldende kunst en vormgeving:

- draagt zijn fascinatie voor kunst en cultuur/beeldende kunst en vormgeving over aan leerlingen, collega's en schoolleiding (leiding van de instelling)
- hanteert een visie op de rol van kunsten in het onderwijs
- hanteert een visie op onderwijs in de beeldende kunst en vormgeving
- creëert binnen de leeromgeving een kunstzinnig klimaat
- organiseert en inspireert het leerproces van de leerling

- ontwikkelt inzicht bij leerling in samenhang tussen de diverse kunstdisciplines
- begeleidt leerlingen bij eigen beeldend onderzoek
- legt relaties tussen productieve en receptieve activiteiten van leerlingen
- positioneert het beeldende vak binnen het geheel van leeractiviteiten
- stimuleert een interculturele belangstelling

4.7 VAKTECHNISCHE EN ONDERWIJSKUNDIGE/DIDACTISCHE/ (PED)AGOGISCHE DIMENSIE

De docent beeldende kunst en vormgeving:

- verricht activiteiten gericht op de ontwikkeling van eigen beeldende en vormgevings vaardigheden (het onderhouden en verbeteren van vaardigheden, aanleren van nieuwe vaardigheden, bijhouden van technische vakliteratuur, experimenteren met nieuwe technieken)
- verricht faciliterende activiteiten (m.b.t. materialen, apparatuur, werkruimte)

De docent beeldende kunst en vormgeving:

- formuleert doelen voor curricula, lessen en projecten (gerelateerd aan algemene doelen en kerndoelen/eindtermen)
- maakt keuzen met betrekking tot lesmethodes
- stelt leerplannen en lesprogramma's op in samenspraak met collegae
- voert onderwijs uit rekening houdend met kenmerken van leerlingen (o.a. leeftijd, niveau, verschillen in sociale en culturele achtergrond)
- onderkent gedrags- en leerproblemen van leerlingen
- hanteert verschillende werkvormen
- maakt gebruik van nieuwe media
- raadpleegt mediatheek, internet, databanken
- beheert vaklokaal rekening houdend met veiligheids- en milieu eisen
- begeleidt leerlingen bij de presentatie van hun eigen werk
- toetst studievoortgang van leerlingen en neemt examens af

4.8 THEORETISCHE DIMENSIE

De docent beeldende kunst en vormgeving:

- volgt ontwikkelingen op het gebied van beeldende kunst en vormgeving
- volgt ontwikkelingen op het gebied van kunst en cultuur

- levert een bijdrage aan onderzoek naar functie en betekenis van beeldende kunst en vormgeving met name in pedagogisch perspectief
- plaatst culturele ontwikkelingen (met name op het gebied van jeugdcultuur en interculturaliteit) in een maatschappelijk perspectief
- houdt cultuurhistorische en kunstfilosofische kennis bij
- houdt onderwijskundige en didactische kennis bij

4.9 MAATSCHAPPELIJKE DIMENSIE

De docent beeldende kunst en vormgeving:

- onderhoudt eigen kunstzinnig/cultureel netwerk en participeert in landelijke of regionale netwerken kunst en cultuur
- draagt bij aan gemeenschappelijke en algemene vorming op intellectueel, cultureel en sociaal gebied, die als grondslag dienen voor een verdere ontwikkeling van de persoonlijkheid, voor het zinvol functioneren als lid van de samenleving en voor een verantwoorde keuze van een verdere scholing en van een beroep (ontleend aan WRR, 1986)
- participeert in uitvoering van algemene (vakoverstijgende) onderwijstaken
- organiseert en neemt deel aan verschillende vormen van overleg zowel binnen de school als met andere belanghebbenden (zoals ouders, toeleverende scholen, collegae van andere scholen; buitenschoolse instellingen)
- adviseert management op gebied van kunst en cultuur
- signaleert eigen bij- en nascholingsbehoeften en neemt deel aan bij- en nascholing
- functioneert als 'ondernemer' in de buitenschoolse kunsteducatie (verkent potentiële werkvelden; vertaalt klantvragen in educatieve activiteiten/ projecten e.d; draagt bij aan de verwezenlijking ervan op inhoudelijk en zakelijk/ organisatorisch gebied)

4.10 ATTITUDE

De houding van de docent beeldende kunst en vormgeving wordt gekenmerkt door een gedrevenheid om zijn betrokkenheid bij en zijn inspiratie door de kunst over te brengen aan en te delen met anderen (de leerlingen, de deelnemers).

Deel 2 Startkwalificaties

1 Startkwalificaties beeldend kunstenaars

1.1 INLEIDING

De startkwalificaties voor beeldend kunstenaars zijn afgeleid van het *Beroepsprofiel beeldend kunstenaars*. Bij het formuleren van de kwalificaties zijn de in dat profiel gespecificeerde beroepsactiviteiten als uitgangspunt genomen. Aangezien niet elke kunstenaar alle activiteiten uitvoert, is er een selectie gemaakt van kwalificaties die voor het merendeel van de beginnende beroepsbeoefenaren zouden moeten gelden. De nadruk die op verschillende kwalificaties wordt gelegd kan echter verschillen. Voor het goede begrip dient erop gewezen te worden dat de startkwalificaties het geheel aan kennis, vaardigheden en attitudes van een *beginnend* beroepsbeoefenaar specificeren, die voor de uitoefening van het beroep en het maatschappelijk functioneren van belang worden geacht.

Bij het formuleren van de kwalificaties is uitgegaan van een door het onderwijskundig bureau FLOAT ontwikkeld model, dat aansluit bij het professionaliteitsbegrip dat door de Visitatiecommissie Beeldende Kunst en Vormgeving gehanteerd is. In het model wordt onderscheid gemaakt tussen drie soorten kwalificaties, waarvan er hier twee gespecificeerd worden: algemene kwalificaties en basiskwalificaties. In de startkwalificaties van andere sectoren zijn de algemene kwalificaties bedoeld als bekwaamheden die voor een gehele beroepsgroep gelden, en de basiskwalificaties als specifieke bekwaamheden van onderdelen van die beroepsgroep. Omdat in de sector beeldende kunst slechts één beroepsgroep wordt onderscheiden, zonder onderverdeling, is de term 'algemene kwalificaties' hier gebruikt als aanduiding voor een samenvatting van de basiskwalificaties, die uitgebreider en vaak ook specifiekere dan de algemene kwalificaties zijn.

De algemene kwalificaties zijn ingedeeld naar kennis, vaardigheden en attitude. In de basiskwalificaties worden, naar analogie met het professionaliteitsbegrip van de Visitatiecommissie, vier extra categorieën onderscheiden. Ze worden aangeduid met de termen 'artistiek fundament', 'theoretisch fundament', 'technische vaardigheden' en 'maatschappelijke toerusting'. In de praktijk van het kunstenaarschap zijn de verschillende bekwaamheden zozeer met elkaar verweven dat ze niet altijd afzonderlijk toetsbaar zijn. Dat geldt met name voor de artistieke en

technische vaardigheden, die in principe niet los van elkaar beschouwd kunnen worden.

Algemene kwalificaties beeldend kunstenaars

Kennis

Een beginnend kunstenaar:

- heeft kennis van kunstgeschiedenis en kunst- en kunstenaarstheorieën (in relatie tot de culturele en maatschappelijke context)
- heeft kennis van filosofische inzichten die voor een beeldend kunstenaar van belang kunnen zijn
- heeft kennis van de betekenis van vormen, kleuren, materialen en verhoudingen
- heeft kennis van media, technieken, instrumenten en materialen en hun toepassingsmogelijkheden
- heeft zicht op de mate waarin hij of zij technische vaardigheden beheerst
- is zich bewust van de eigen houding ten opzichte van het eigen werk
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen artistieke visie
- heeft kennis van de organisatorische, financiële en juridische aspecten van het beeldend kunstenaarschap

Vaardigheden

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- is in staat om informatie te verzamelen en te bestuderen
- is in staat om concepten en ideeën te onderzoeken
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen beeld- of uitdrukkingstaal
- is in staat om over de eigen artistieke positie en het eigen werk en werkproces te reflecteren
- weet stijkenmerken te onderscheiden en heeft ervaring in het analyseren, interpreteren en in de context plaatsen van beeldende kunst
- weet het eigen werk te relateren aan dat van andere kunstenaars
- is in staat werk te maken dat door een groep deskundige beschouwers, die geacht mogen worden namens het beroepsveld te oordelen, op grond van artistieke en technische kwaliteiten als bevredigend wordt gekwalificeerd (voor een beginnend kunstenaar)
- is in staat het eigen werk te presenteren en toe te lichten

- is in staat het eigen werk te conserveren, te documenteren en te archiveren
- is in staat het eigen werkproces te plannen
- is in principe in staat om als ondernemer in de beeldende kunst werkzaam te zijn¹¹

Attitude

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- heeft de allesoverheersende behoefte om kunstwerken te scheppen en de ambitie om als beeldend kunstenaar werkzaam te zijn
- heeft een kritische, onderzoekende houding, gericht op innovatie en op doorgroei in beroep en vakgebied
- ziet de beheersing van vaardigheden als een noodzakelijke voorwaarde voor het ontwikkelen van een eigen creatief proces
- heeft een visie op de relatie tussen vorm en inhoud en onderkent het belang van technische vaardigheden om deze visie tot uitdrukking te brengen
- heeft grote belangstelling voor de geschiedenis van de beeldende kunsten
- heeft een sterk ontwikkelde culturele interesse, die verder gaat dan het vakgebied van de beeldende kunst, en staat open voor een grote variëteit aan zaken die voor het eigen werk van belang kunnen zijn
- wil bekendheid aan het eigen werk geven
- is bereid om de zakelijke voorzieningen te treffen die nodig zijn om op de lange termijn als beeldend kunstenaar werkzaam te zijn

Basiskwalificaties beeldend kunstenaars

Artistiek fundament

Kennis

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- is bekend met uiteenlopende visies op en benaderingen van artistieke praktijk
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen artistieke visie
- is zich bewust van de eigen houding ten opzichte van het eigen werk

---

¹¹ Dit betekent dat de beeldend kunstenaar in staat is personen te benaderen die voor de eigen kunstenaarspraktijk van belang kunnen zijn, zakelijke aanbiedingen, voorstellen en contracten te beoordelen, begrotingen op te stellen, prijscalculaties te maken, gespecialiseerde verzekeringen af te sluiten, aangifte van omzet- en inkomstenbelasting te (laten) doen en een eenvoudige administratie en boekhouding te (laten) voeren.

Vaardigheden

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- is in staat een inspirerende werksituatie te creëren
- beschikt over een sterk ontwikkeld vermogen om beeldend en conceptueel te denken
- is in staat om over de eigen artistieke positie en het eigen werk en werkproces te reflecteren
- heeft ervaring in het onderzoeken van concepten en ideeën
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen beeld- of uitdrukkingstaal
- is in staat de eigen waarnemingen, indrukken en emoties tot artistieke ideeën of scheppend werk te transformeren
- weet artistieke ideeën en de eigen artistieke visie met behulp van visuele, auditieve of tactiele media in beeldend werk te vertalen
- is in staat artistieke problemen te analyseren en er oplossingen voor uit te denken
- is in staat keuzes en beslissingen ten aanzien van het eigen werk achteraf te verantwoorden of te verklaren
- is in staat het resultaat van zijn of haar werkzaamheden op zijn artistieke waarde te beoordelen

Attitude

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- heeft de allesoverheersende behoefte om kunstwerken te scheppen
- heeft de ambitie om als beeldend kunstenaar werkzaam te zijn
- heeft een kritische, onderzoekende houding, gericht op innovatie en op doorgroei in beroep en vakgebied
- heeft een visie op de relatie tussen vorm en inhoud en onderkent het belang van technische vaardigheden om deze visie tot uitdrukking te brengen

Basiskwalificaties beeldend kunstenaars

Theoretisch fundament

Kennis

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- is bekend met uiteenlopende visies op en benaderingen van het beeldend kunstenaarschap (kunst- en kunstenaarstheorieën), zowel vanuit historisch als contemporair perspectief
- kent de geschiedenis van de beeldende kunst in hoofdlijnen en die van de actuele beeldende kunst in detail
- heeft kennis van en inzicht in de historische en actuele ontwikkelingen van het eigen vakgebied en de theorievorming daarover, in relatie tot de bredere culturele en maatschappelijke context
- heeft kennis van en inzicht in de associatieve en beeldende betekenis van vormen, kleuren, materialen en verhoudingen
- heeft kennis van filosofische inzichten (met name uit de ethiek en esthetiek) die voor een beeldend kunstenaar van belang kunnen zijn

Vaardigheden

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- is in staat om informatie die voor het eigen artistieke werk van belang is te verzamelen en vanuit de eigen visie grondig te bestuderen
- weet uiteenlopende stijlkenmerken te onderscheiden, heeft ervaring in het bekijken, analyseren en interpreteren van beeldende kunst en is in staat kunstwerken in hun tijd en context te plaatsen
- weet het eigen werk te relateren aan dat van andere kunstenaars

Attitude

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- heeft grote belangstelling voor de geschiedenis van de beeldende kunsten
- heeft een sterk ontwikkelde culturele interesse, die verder gaat dan het vakgebied van de beeldende kunst, en staat open voor een grote variëteit aan zaken die voor het eigen werk van belang kunnen zijn

Basiskwalificaties beeldend kunstenaars

Technische vaardigheden

Kennis

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- heeft een zodanige kennis van media, technieken, instrumenten en materialen dat hij of zij deze steeds bewust kan kiezen of de toepassing ervan achteraf kan verantwoorden
- heeft kennis van de toepassingsmogelijkheden van uiteenlopende media, technieken en materialen
- heeft zicht op de mate waarin hij of zij technische vaardigheden beheerst

Vaardigheden

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- heeft een visie op het gebruik van het medium of de media waarin hij of zij werkt
- heeft een eigen werkproces ontwikkeld op basis van persoonlijke affiniteiten, interesses en engagement
- is in staat technische problemen te analyseren en er oplossingen voor te bedenken
- beheerst het gekozen medium zodanig dat hij of zij bij het scheppen van een werk uit verschillende varianten van het medium kan kiezen
- heeft een zodanige vaardigheid in het hanteren van het gekozen medium, dat een groep deskundige beschouwers, die geacht mogen worden namens het beroepsveld te oordelen, de technische aspecten van het werk in samenhang met de artistieke aspecten als bevredigend (voor een beginnend kunstenaar) kwalificeren

Attitude

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- is zich ervan bewust dat vaardigheden van groot belang zijn voor de artistieke ontwikkeling
- ziet de beheersing van vaardigheden als een noodzakelijke voorwaarde voor het ontwikkelen van een eigen creatief proces

Basiskwalificaties beeldend kunstenaars

Maatschappelijke toerusting

Kennis

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- bezit de kennis om een studio of atelier in te richten en werkgereedschap (materialen, instrumenten en apparaten) aan te schaffen
- heeft kennis van de organisatorische, financiële en juridische aspecten van het beeldend kunstenaarschap
- heeft kennis van gangbare honoraria, onkostenvergoedingen en verkoopprijzen en een overzicht van beschikbare fondsen voor subsidies, stipendia en beurzen
- heeft een overzicht van de markt, van publiciteitsmedia en van expositiemogelijkheden
- is doordrongen van het belang om een breed netwerk van contacten op te bouwen
- is bekend met praktische mogelijkheden om door middel van nevenwerkzaamheden inkomsten te genereren

Vaardigheden

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- is in staat een vruchtbare balans te creëren tussen de scheppende werkzaamheden en de logistieke, faciliterende en publicitaire activiteiten
- is in staat de eigen werkzaamheden te plannen
- heeft ervaring in het opstellen van verzoeken om stipendia en beurzen
- is in staat om met eventuele opdrachtgevers te onderhandelen over de inhoudelijke aspecten en de financiële randvoorwaarden van een opdracht
- is in staat het eigen werk te presenteren en toe te lichten
- is in staat het eigen werk te conserveren, te documenteren en te archiveren
- is in principe in staat om als ondernemer in de beeldende kunst werkzaam te zijn

Attitude

Een beginnend beeldend kunstenaar:

- wil bekendheid aan het eigen werk geven
- is bereid om de zakelijke voorzieningen te treffen die nodig zijn om op de lange termijn als beeldend kunstenaar werkzaam te zijn

2 Startkwalificaties vormgevers

2.1 INLEIDING

De startkwalificaties in dit hoofdstuk zijn afgeleid van het *Beroepsprofiel vormgevers*. Ze specificeren het geheel aan kennis, vaardigheden en attitudes van een *beginnend* beroepsbeoefenaar, die voor de uitoefening van het beroep en het maatschappelijk functioneren van belang worden geacht. Bij het formuleren van de kwalificaties zijn de in het beroepsprofiel gespecificeerde beroepsactiviteiten als uitgangspunt genomen, waarbij ook de indeling in clusters is overgenomen. Benadrukt dient te worden dat deze clusters geen gesloten eenheden zijn: er zijn op allerlei niveaus raakvlakken en overlappingsen, die ook in de opleidingen tot uitdrukking moeten komen. Aangezien niet elke vormgever alle activiteiten uitvoert die in het beroepsprofiel genoemd worden, is er een selectie gemaakt van kwalificaties die voor het merendeel van de beginnende beroepsbeoefenaren zouden moeten gelden. Het spreekt vanzelf dat in verschillende beroepssituaties op verschillende kwalificaties de nadruk kan worden gelegd.

Bij het opstellen van de kwalificaties is uitgegaan van een door het onderwijskundig bureau FLOAT ontwikkeld model, dat aansluit bij het professionaliteitsbegrip dat door de Visitatiecommissie Beeldende Kunst en Vormgeving gehanteerd is. In het model wordt onderscheid gemaakt tussen drie soorten kwalificaties:

- *algemene kwalificaties*, die voor beginnende beroepsbeoefenaars in de gehele beroepsgroep vereist zijn; in dit geval voor alle beginnende vormgevers
- *basiskwalificaties*, die voor beginnende beroepsbeoefenaars in een bepaald cluster vereist zijn; in dit geval voor beginnende vormgevers in de clusters 'communicatie', 'ruimtelijk verblijf' en 'product'
- *beroepsspecifieke kwalificaties*, die voor beginnende beroepsbeoefenaars in een bepaald beroep vereist zijn; in dit geval voor beginnende illustratoren, interieurarchitecten, industrieel ontwerpers, vrije vormgevers, enzovoort

In de basiskwalificaties worden, naar analogie met het professionaliteitsbegrip van de Visitatiecommissie, vier categorieën van bekwaamheden onderscheiden. Ze worden aangeduid met de termen 'artistiek fundament', 'theoretisch fundament', 'technische vaardigheden' en 'maatschappelijke toerusting'. In de praktijk van het vormgeverschap kunnen deze bekwaamheden zozeer met elkaar verweven zijn dat ze

niet altijd afzonderlijk toetsbaar zijn. Omwille van de overzichtelijkheid zijn ze hier toch afzonderlijk gespecificeerd.

Algemene kwalificaties vormgevers

Kennis

Een beginnend vormgever:

- is bekend met uiteenlopende visies op en benaderingen van het vormgeverschap en heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen visie
- is bekend met de theorievorming en de moderne geschiedenis van het eigen vak
- heeft kennis van het vormgevend ontwerpen en van de (toepassing van) materialen, instrumenten en technieken die hij eerder bij het ontwerpen heeft gebruikt
- heeft kennis van historische en actuele ontwikkelingen in de vormgeving en de beeldende kunsten in relatie tot maatschappelijke en culturele context
- heeft zicht op de mate waarin hij technische vaardigheden beheerst
- is zich bewust van de eigen houding ten opzichte van het eigen werk
- heeft kennis van de organisatorische, financiële, juridische en maatschappelijke aspecten van het beroep van vormgever
- heeft een overzicht van de markt en van publiciteitsmedia

Vaardigheden

Een beginnend vormgever:

- is in staat om over de eigen artistieke opvattingen te reflecteren
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen stijl
- heeft gedegen training gehad in het onderzoeken en ontwerpen van concepten
- is in staat zelfstandig onderzoek te doen naar alle zaken die voor een ontwerp van belang kunnen zijn
- is in staat om het resultaat van de eigen werkzaamheden op de functionele en artistieke waarde te beoordelen
- heeft gedegen training gehad in het interpreteren, analyseren, beoordelen en herformuleren van de inhoud van opdrachten
- is in staat om informatie die voor de opdracht van belang is grondig te bestuderen
- is in staat om vanuit persoonlijk talent en verbeeldingskracht inventief, creatief en alert om te gaan met informatie en die in een ruimer cultureel en maatschappelijk perspectief te plaatsen
- heeft ervaring in het bekijken en analyseren van werk van anderen

- weet het eigen werk te relateren aan dat van andere vormgevers
- is in staat om werkgereedschap te hanteren, van potlood tot computer
- is in staat om de eigen vaardigheden in teamverband in te zetten
- is in staat om met uitvoerenden over de technische aspecten van het werk te overleggen
- is in staat om met opdrachtgevers, producenten en distributeurs te communiceren
- is in staat artistieke en technische problemen te analyseren en er integrale oplossingen voor uit te denken
- is in staat een vruchtbare balans te creëren tussen de ontwerpende activiteiten en logistieke, faciliterende en publicitaire activiteiten
- is in staat om met opdrachtgevers te onderhandelen over de inhoudelijke aspecten en de financiële randvoorwaarden van een opdracht
- heeft training gehad in het opstellen van verzoeken om stipendia, beurzen en subsidies
- is in staat het eigen werk te presenteren en toe te lichten en het te documenteren, te conserveren en te archiveren
- is in staat om het totale werkproces te managen
- is in principe in staat om het beroep van vormgever als ondernemer uit te oefenen¹²

Attitude

Een beginnend vormgever:

- heeft de ambitie om als vormgever werkzaam te zijn
- heeft de ambitie om een bijdrage te leveren aan een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving
- heeft een kritische, onderzoekende houding, gericht op innovatie en op doorgroei in beroep en vakgebied
- heeft grote belangstelling voor de beeldende disciplines in de kunsten en een sterk ontwikkelde culturele interesse
- ziet de beheersing van vaardigheden als een noodzakelijke voorwaarde voor het ontwikkelen van een eigen stijl
- is bereid om in opdrachtsituaties te werken

---

¹² Dit houdt in dat de vormgever in staat is een eenvoudige administratie en boekhouding te (laten) voeren, prijscalculaties te maken, begrotingen op te stellen, project- en productbeschrijvingen te vervaardigen, gespecialiseerde verzekeringen af te sluiten, contracten te beoordelen en aangifte van omzet- en inkomstenbelasting te (laten) doen.

- is bereid om in teamverband te werken als de gekozen beroepspositie dat vereist
- heeft inzicht in het beroep van vormgever en een visie op de rol die hij daarmee in het vakgebied en de maatschappij wil verwerven
- is bereid om de zakelijke voorzieningen te treffen die nodig zijn om op de lange termijn als vormgever werkzaam te zijn

Basiskwalificaties vormgevers cluster 'communicatie'

Artistiek fundament

Kennis

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is bekend met uiteenlopende visies op en benaderingen van het vormgeverschap, zowel vanuit historisch als contemporair perspectief
- heeft passende kennis van het vormgevend ontwerpen en de daarbij te gebruiken methoden
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen (artistieke) visie op het gebruik van beelden, vormen, kleuren en typografieën ten behoeve van informatieoverdracht
- is zich bewust van de boodschappen die hij of zij de wereld in stuurt
- is zich bewust van de eigen houding ten opzichte van het eigen werk

Vaardigheden

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is in staat een inspirerende werksituatie te creëren
- is in staat alle aspecten van een ontwerp in onderlinge samenhang te zien en vorm te geven
- is in staat om de relatie tussen 'mens en informatie' in het ontwerpproces te betrekken, onder andere door de vormgeving op menselijke vermogens en behoeften af te stemmen
- is in staat om over de eigen artistieke opvattingen te reflecteren
- beschikt over een sterk ontwikkeld analytisch vermogen en het vermogen om beeldend te denken
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen stijl
- heeft gedegen training gehad in het onderzoeken en ontwerpen van concepten
- is in staat zelfstandig onderzoek te doen naar de bruikbaarheid van beelden, vormen, typografieën, kleuren en verhoudingen ten behoeve van informatieoverdracht

- is in staat om implicaties van keuzes en beslissingen ten aanzien van een ontwerp te overzien
- is in staat artistieke problemen te analyseren en er oplossingen voor uit te denken
- is in staat keuzes en beslissingen ten aanzien van een ontwerp achteraf te verantwoorden of te verklaren
- is in staat het resultaat van zijn of haar werkzaamheden op hun gebruikswaarde en artistieke waarde te beoordelen

Attitude

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- heeft de ambitie om als vormgever in het cluster 'communicatie' werkzaam te zijn
- heeft de ambitie om een bijdrage te leveren aan een kwalitatief hoogwaardig beeld- en vormgebruik in de samenleving
- heeft een kritische, onderzoekende houding, gericht op innovatie en op doorgroei in beroep en vakgebied
- heeft een visie op de relatie tussen vorm en inhoud en onderkent het belang van technische vaardigheden om deze visie tot uitdrukking te brengen

Basiskwalificaties vormgevers cluster 'communicatie'

Theoretisch fundament

Kennis

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- beschikt over een referentiekader dat hem of haar in staat stelt een grote variëteit aan ontwerp opdrachten te plaatsen en te interpreteren
- heeft kennis van en inzicht in de associatieve en beeldende betekenis van vormen, kleuren, materialen en verhoudingen
- heeft algemene kennis van en inzicht in de historische en actuele ontwikkeling van het eigen vakgebied en de theorievorming daarover, in relatie tot de culturele en maatschappelijke context
- kent de geschiedenis van de vormgeving en de beeldende kunst in hoofdlijnen en die van de actuele vormgeving in detail
- is bekend met het werk en de daaraan ten grondslag liggende visies van collega-vormgevers
- heeft kennis van de media, materialen, instrumenten en technieken die hij of zij eerder bij het ontwerpen heeft gebruikt

- heeft een overzicht van de bronnen aan de hand waarvan technische en artistieke ontwikkelingen in het vakgebied gevolgd kunnen worden
- is bekend met relevante inzichten uit de communicatieleer

Vaardigheden

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- heeft gedegen training gehad in het interpreteren, analyseren, beoordelen en herformuleren van de inhoud van opdrachten
- is in staat om informatie die voor het realiseren van een opdracht van belang is vanuit de eigen visie grondig te bestuderen
- heeft kennis van en is getraind in het bekijken en analyseren van beeldende kunst en binnen het vakgebied gerealiseerde werken
- weet het eigen werk te relateren aan dat van andere vormgevers uit het cluster 'communicatie'

Attitude

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- heeft grote belangstelling voor de beeldende disciplines in de kunsten
- heeft een sterk ontwikkelde culturele interesse, die verder gaat dan de beeldende disciplines, en staat open voor een grote variëteit aan zaken die onderwerp van informatieoverdracht kunnen zijn

Basiskwalificaties vormgevers cluster 'communicatie'

Technische vaardigheden

Kennis

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- heeft zodanige kennis van beschikbare media, technieken, instrumenten en materialen dat hij of zij steeds bewust voor een bepaald medium, een bepaalde techniek, een bepaald materiaal of een bepaald instrument kan kiezen of de toepassing daarvan achteraf kan verantwoorden
- heeft gedegen kennis van typografie en opmaak
- heeft kennis van de toepassing van uiteenlopende media, technieken en materialen die ten behoeve van informatieoverdracht kunnen worden gebruikt
- heeft zicht op de mate waarin hij of zij technische vaardigheden beheerst

Vaardigheden

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is in staat om de computer als ontwerp gereedschap te hanteren
- is in staat informatie effectief en efficiënt te structureren
- is in staat om technische problemen te analyseren en er oplossingen voor te bedenken
- is in staat om met uitvoerenden over de technische aspecten van het werk te overleggen
- beheerst tenminste één medium zodanig dat hij of zij bij het scheppen van een werk uit verschillende varianten van het medium kan kiezen
- heeft een zodanige vaardigheid in het hanteren van tenminste één medium, dat een groep deskundige beschouwers, die geacht mogen worden namens het beroepsveld te oordelen, de technische aspecten van het werk, in samenhang met de artistieke aspecten, unaniem als bevredigend kwalificeren
- bezit de vaardigheid om concepten en ontwerpen in beeld en geschrift voor anderen inzichtelijk te maken

Attitude

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is zich ervan bewust dat technische vaardigheden van groot belang zijn voor de artistieke ontwikkeling
- ziet de beheersing van vaardigheden als een noodzakelijke voorwaarde voor het ontwikkelen van een eigen stijl

Basiskwalificaties vormgevers cluster 'communicatie'

Maatschappelijke toerusting

Kennis

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- bezit de kennis die nodig is om een studio of werkkamer in te richten en materialen, instrumenten en apparaten aan te schaffen
- heeft kennis van de organisatorische, financiële en juridische aspecten die betrekking hebben op het ontwerpen
- heeft kennis van gangbare honoraria en onkostenvergoedingen voor het werken in opdracht en een overzicht van beschikbare fondsen voor stipendia, beurzen en subsidies

- heeft een overzicht van de markt en van publiciteitsmedia
- heeft kennis van wetgeving op het gebied van intellectueel eigendom en auteursrecht

Vaardigheden

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is in staat een vruchtbare balans te creëren tussen de ontwerpende activiteiten en de logistieke, faciliterende en publicitaire activiteiten
- is in staat zich in te leven in de wensen en de positie van de opdrachtgever en de gebruiker
- is in staat om de eigen vaardigheden in teamverband in te zetten
- is in staat om met opdrachtgevers te onderhandelen over de inhoudelijke aspecten en de financiële randvoorwaarden van een opdracht
- heeft training gehad in het opstellen van verzoeken om stipendia, beurzen en subsidies
- is in staat het eigen werk te presenteren en er een toelichting op te geven
- is in staat het eigen werk te conserveren, te documenteren en te archiveren
- is in staat om acquisitie te plegen
- is in principe in staat om het beroep van vormgever als ondernemer uit te oefenen

Attitude

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is bereid om in opdrachtsituaties te werken
- is bereid om in teamverband te werken als de gekozen beroepspositie dat vereist
- heeft inzicht in het beroep en de rol die hij of zij daarmee wil verwerven in het vakgebied en de maatschappij
- is bereid om de zakelijke voorzieningen te treffen die nodig zijn om op de lange termijn als vormgever werkzaam te zijn

Beroepsspecifieke kwalificaties vormgevers cluster 'communicatie'

Grafisch vormgevers

Een beginnend grafisch vormgever:

- heeft kennis van en vaardigheid in het bedienen van opmaaksystemen voor uiteenlopende media

- heeft kennis van grafische technieken, informatiedragers, en grafische en andere relevante productieprocessen

Audiovisueel vormgevers

Een beginnend audiovisueel vormgever:

- heeft kennis van (de werking van) audiovisuele media
- heeft kennis van film-, video- en televisietechnieken
- heeft kennis van montageapparatuur en -technieken
- heeft vaardigheid in de bediening van montageapparatuur
- is in staat bewegend beeld, stilstaand beeld, geluid en schriftelijke informatie te integreren
- is in staat om met film- en televisiemakers te communiceren

Vormgevers interactieve media

Een beginnend vormgever interactieve media:

- heeft inzicht in het menselijk gedrag en gevoel voor de kwaliteit van ervaringen die handelingen met interactieve media kunnen oproepen
- heeft kennis van psychologische ergonomie
- heeft kennis van leerprocessen die relevant zijn voor het gebruik van interactieve media
- heeft kennis van en ervaring in gebruiks- en gebruikersonderzoek
- heeft ervaring in het testen en beoordelen van de eigen producten
- heeft een goed zicht op tijdsduur, procesgang, handelingsverloop en dynamiek van interactieve systemen
- is in staat bewegend beeld, stilstaand beeld, geluid en schriftelijke informatie in een interactief systeem te integreren
- is in staat het benodigde onderhoud van een product juist in te schatten
- heeft kennis van computerhard- en software
- heeft kennis van en vaardigheid in het programmeren of is in staat een programmeur effectief te instrueren

Illustratoren

Een beginnend illustrator:

- is in staat om zelf initiatieven voor projecten te nemen

- is in staat om diverse soorten tekengereedschap te hanteren (van potlood tot computerprogrammatuur)

Artdirectors

Een beginnend artdirector:

- is bekend met inzichten uit de reclame, marketing en mediapsychologie, voorzover relevant voor artdirectors
- is bekend met de reclamecode
- heeft een zodanige beheersing van grafische en illustratieve technieken dat hij of zij daarmee (concepten voor) samenhangende reclame-uitingen tot stand kan brengen, zowel voor gedrukte als voor audiovisuele en digitale media
- is in staat om een reclameconcept in een heldere presentatieschets weer te geven
- is in staat om met copywriters samen te werken
- heeft een visie op de reclamebranche

Basiskwalificaties vormgevers cluster 'ruimtelijk verblijf'

Artistiek fundament

Kennis

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is bekend met uiteenlopende visies op en benaderingen van het vormgeverschap, zowel vanuit historisch als contemporain perspectief
- heeft passende kennis van het vormgevend ontwerpen en de daarbij te gebruiken methoden
- heeft kennis van en inzicht in de vorm van de ruimte met haar begrenzingen en doorbrekingen
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen visie op het ontwerpen
- is zich bewust van de eigen houding ten opzichte van het eigen werk

Vaardigheden

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is in staat een inspirerende werksituatie te creëren
- is in staat alle aspecten van het ontwerp in onderlinge samenhang te zien en vorm te geven

- is in staat om in het ontwerpproces de relatie tussen mensen en ruimten te betrekken, onder andere door de vormgeving af te stemmen op menselijke behoeften en maatstaven
- is in staat om over de eigen opvattingen te reflecteren
- beschikt over een sterk analytisch vermogen en het vermogen om ruimtelijk te denken
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen stijl
- heeft gedegen training gehad in het onderzoeken en ontwerpen van concepten
- is in staat zelfstandig onderzoek te doen naar de bruikbaarheid van beelden, vormen, kleuren en verhoudingen ten behoeve van interieurvormgeving
- is in staat keuzes en beslissingen ten aanzien van een ontwerp achteraf te verantwoorden of te verklaren
- is in staat het resultaat van zijn of haar werkzaamheden op hun gebruikswaarde en hun ruimtelijke en artistieke waarde te beoordelen

Attitude

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- heeft de ambitie om als vormgever in het cluster 'ruimtelijk verblijf' werkzaam te zijn
- heeft de ambitie om een bijdrage te leveren aan een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving
- heeft een kritische, onderzoekende houding, gericht op innovatie en doorgroei in beroep en vakgebied
- heeft een visie op de relatie tussen vorm en inhoud en onderkent het belang van technische vaardigheden om deze visie tot uitdrukking te brengen

Basiskwalificaties vormgevers cluster 'ruimtelijk verblijf'

Theoretisch fundament

Kennis

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- beschikt over een referentiekader dat hem of haar in staat stelt een grote variëteit aan ontwerp opdrachten te plaatsen en te interpreteren
- heeft kennis van en inzicht in de associatieve en beeldende betekenis van vormen, kleuren, materialen en ruimte

- heeft algemene kennis van en inzicht in de historische en actuele ontwikkeling van het eigen vakgebied en de theorievorming daarover, in relatie tot de maatschappelijke en culturele context
- kent de geschiedenis van de vormgeving en de beeldende kunst in hoofdlijnen en die van de actuele vormgeving in detail
- is bekend met het werk en de daaraan ten grondslag liggende visies van collega-vormgevers
- heeft kennis van de media, materialen, instrumenten en technieken die hij of zij eerder bij het ontwerpen heeft gebruikt
- heeft een overzicht van de bronnen aan de hand waarvan technische en artistieke ontwikkelingen in het vakgebied gevolgd kunnen worden

Vaardigheden

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- heeft inzicht en vaardigheid in de methoden van onderzoek ten dienste van de vormgeving en de voorbereiding van een project
- heeft gedegen training gehad in het interpreteren, analyseren, beoordelen en herformuleren van de inhoud van opdrachten
- is in staat om informatie die voor het realiseren van een opdracht van belang is vanuit de eigen visie grondig te bestuderen
- heeft kennis van en is getraind in het bekijken en analyseren van binnen het vakgebied gerealiseerde werken
- weet het eigen werk te relateren aan dat van andere vormgevers

Attitude

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- heeft grote belangstelling voor de beeldende disciplines in de kunsten, in het bijzonder de architectuur
- heeft een sterk ontwikkelde culturele interesse, die verder gaat dan de beeldende disciplines, en staat open voor een grote variëteit aan zaken die met de menselijke leefomgeving te maken hebben

Basiskwalificaties vormgevers cluster 'ruimtelijk verblijf'

Technische vaardigheden

Kennis

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- heeft passende kennis van en inzicht in constructies en in de bouwfysische aspecten die daarmee samenhangen
- heeft passende kennis van en inzicht in de eigenschappen, verwerkings- en toepassingsmogelijkheden van materialen, producten en technieken, evenals kennis van voorkomende technische installaties
- heeft zicht op de mate waarin hij of zij technische vaardigheden beheerst

Vaardigheden

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is in staat de voor de vakuitoefening geëigende technieken voor informatieoverdracht te hanteren (van potlood tot computer)
- is in staat om technische problemen te analyseren en er oplossingen voor te bedenken
- is in staat om met uitvoerenden over technische aspecten van het werk te overleggen
- heeft de technische bekwaamheid om als ontwerper, binnen door begrotingsfactoren, bouw en andere voorschriften gestelde grenzen, te kunnen voldoen aan de eisen van gebruikers
- is in staat constructies, materialen en technieken op daarvoor geëigende wijze en in onderlinge afstemming toe te passen
- bezit de vaardigheid om ontwerpen in beeld en geschrift inzichtelijk te maken voor anderen, daarbij inbegrepen de vaardigheid in het maken van tekeningen en bijbehorende omschrijvingen

Attitude

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is zich ervan bewust dat technische vaardigheden van groot belang zijn voor de artistieke ontwikkeling
- ziet de beheersing van technische vaardigheden als een noodzakelijke voorwaarde voor het ontwikkelen van een eigen stijl

Basiskwalificaties vormgevers cluster 'ruimtelijk verblijf'

Maatschappelijke toerusting

Kennis

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- heeft kennis van de organisatorische, financiële en juridische aspecten die betrekking hebben op het ontwerpen en de ruimtelijke realisatie daarvan
- heeft kennis van en inzicht in procedures en processen van besluitvorming
- heeft kennis van het functioneren van een bureau en van aldaar te gebruiken materialen, instrumenten en apparaten
- heeft kennis van de gangbare regelingen met betrekking tot de rechtsverhouding tussen architect en opdrachtgever
- heeft een overzicht van de markt en van publiciteitsmedia

Vaardigheden

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is in staat een vruchtbare balans te creëren tussen de ontwerpende activiteiten en de logistieke, faciliterende en publicitaire activiteiten
- is in staat zich in te leven in de wensen en de positie van de opdrachtgever en de gebruiker
- is in staat om de eigen vaardigheden in teamverband in te zetten
- kan functioneren met inachtnaam van mogelijke maatschappelijke consequenties
- beschikt over voldoende sociale vaardigheden om ontwerpen, ideeën en voorstellen aan derden over te dragen
- is in staat om met opdrachtgevers te onderhandelen over de inhoudelijke aspecten en de financiële randvoorwaarden van een opdracht
- heeft training gehad in het opstellen van verzoeken om stipendia, beurzen en subsidies
- is in staat het eigen werk te presenteren en er een toelichting op te geven
- is in staat het eigen werk te documenteren en te archiveren
- is in staat acquisitie te plegen
- is in principe in staat om het beroep als ondernemer uit te oefenen

Attitude

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is bereid om in opdrachtsituaties te werken

- is bereid om in teamverband te werken als de gekozen beroepspositie dat vereist
- vindt het vanzelfsprekend om de eigen visie en stijl dienstbaar te maken aan het belang van de gebruiker
- heeft inzicht in het beroep en de rol die hij of zij daarmee wil verwerven in de maatschappij
- is bereid om de zakelijke voorzieningen te treffen die nodig zijn om op de lange termijn als vormgever werkzaam te zijn

Beroepsspecifieke kwalificaties vormgevers cluster `ruimtelijk verblijf`

Interieurarchitecten

In het kader van de Wet op de architectentitel zijn met name voor de interieurarchitect de in de *Nadere regeling inrichting opleidingen architect, stedenbouwkundige en interieurarchitect* geformuleerde begintermen voor de beroepspraktijk van toepassing. Deze zijn aanvullend op de basiskwalificaties voor vormgevers in het cluster `ruimtelijk verblijf`.

"Art.8. Degene die voldoet aan een van de eisen, genoemd in artikel 12, eerste lid, onder a tot en met c, van de wet, komt slechts voor inschrijving in het register als interieurarchitect in aanmerking, indien zijn opleiding ten minste de verwerving waarborgt van:

- a. het vermogen tot interieurvormgeving die aan esthetische, functionele en technische eisen voldoet vanuit inzicht in de werking en begrenzing van ruimten en de doorbreking daarvan, alsmede in de werking van ruimte onderling, in het bijzonder wat betreft vorm en verhouding
- b. passende kennis van de theorie en de geschiedenis van de interieurarchitectuur, de geschiedenis van de architectuur, de historische ontwikkeling van maatschappelijke en culturele stromingen en inzicht op de invloed daarvan op de interieurvormgeving
- c. kennis van de beeldende kunsten voorzover die van invloed kunnen zijn op de interieurvormgeving
- d. passende kennis van het vormgevende ontwerpen voor architectuur en interieurarchitectuur en de daarvoor gebruikte methoden
- e. het vermogen om in het ontwerpproces ten dienste van interieurvormgeving de relatie tussen mensen en ruimten te betrekken, onder andere door de afstemming van de vormgeving op menselijke behoeften en maatstaven

- f. inzicht in het beroep van interieurarchitect en de rol van de interieurarchitect in de maatschappij
- g. inzicht in en vaardigheid met de methoden van onderzoek ten dienste van interieurvormgeving en de voorbereiding van een project
- h. passende kennis van en inzicht in bouwkundige constructies, in de bouwfysische aspecten die daarmee samenhangen in bijzonder in relatie tot het renoveren, verbouwen van en beperkt aanbouwen aan bestaande gebouwen, alsmede de installatie technische aspecten
- i. passende kennis van en inzicht in de eigenschappen van bouwmaterialen, in het bijzonder die met betrekking tot de afwerking van gebouwen en kennis van materialen, producten en technieken ten behoeven van de afwerking, inrichting, meubilering en stoffering van het interieur, evenals kennis van alle voorkomende technische installaties die in gebouwen gebruikt worden met betrekking tot de inpassing in het interieur
- j. technische bekwaamheid als ontwerper ten einde, binnen door begrotingsfactoren, bouw en andere voorschriften gestelde grenzen, te kunnen voldoen aan de eisen van gebruikers van het interieur
- k. passende kennis van de organisatorische, financiële en juridische aspecten die betrekking hebben op het ontwerpen en de ruimtelijke realisatie daarvan
- l. vaardigheid in beeld, geschrift en woord om het plan inzichtelijk te maken voor anderen, daarbij inbegrepen vaardigheid tot het maken van tekeningen en bijbehorende omschrijvingen
- m. passende kennis van en inzicht in procedures en processen van besluitvorming"

Vormgevers van de openbare ruimte

Een beginnend vormgever van de openbare ruimte:

- heeft kennis van en inzicht in de relaties tussen beeldende kunst, architectuur, stedenbouw en landschap en weet deze kennis te hanteren in zijn eigen concepten en ontwerpen
- heeft kennis van procedures die bij de totstandkoming van projecten in de openbare ruimte gehanteerd worden en weet deze toe te passen
- heeft kennis van materialen, technieken en bouwfysische aspecten, noodzakelijk om projecten in de openbare ruimte te kunnen realiseren en weet deze in het eigen werk te hanteren

Vormgevers van theatrale ruimten

Een beginnend vormgever van theatrale ruimten:

- is op de hoogte van de actuele ontwikkelingen op het gebied van theater, film en televisie
- heeft kennis van en inzicht in de relaties tussen beeldende kunst, ruimtelijkheid en dramaturgie en weet deze kennis te hanteren in zijn eigen concepten en ontwerpen
- heeft kennis van de procedures en werkwijzen die bij de totstandkoming van (scenische) producties gehanteerd worden en weet deze toe te passen
- is in staat met anderen samen te werken
- heeft kennis van materialen en technieken die nodig zijn om scenische producties te realiseren en weet deze in het eigen werk te hanteren

Basiskwalificaties vormgevers cluster 'product'

Artistiek fundament

Kennis

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is bekend met uiteenlopende visies op en benaderingen van het vormgeverschap, zowel vanuit historisch als contemporair perspectief
- heeft passende kennis van het vormgevende ontwerpen en de daarbij te gebruiken methoden
- heeft kennis van en inzicht in de vormelijke en ruimtelijke aspecten van driedimensionale objecten, met inbegrip van doorsnijdingen
- heeft kennis van en inzicht in de associatieve en beeldende betekenis van vormen, kleuren, materialen en verhoudingen
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen visie op het ontwerpen
- is zich bewust van de eigen houding ten opzichte van het eigen werk

Vaardigheden

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is in staat een inspirerende werksituatie te creëren
- is in staat alle aspecten van het ontwerp in onderlinge samenhang te zien en vorm te geven

- is in staat om de relatie tussen 'mens en object' in het ontwerpproces te betrekken, onder andere door de vormgeving op menselijke behoeften en maatstaven af te stemmen
- is in staat om over de eigen ontwerpopvattingen te reflecteren
- beschikt over een sterk analytisch vermogen en het vermogen om ruimtelijk te denken
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen stijl
- heeft gedegen training gehad in het onderzoeken en ontwerpen van concepten
- is in staat zelfstandig onderzoek te doen naar de bruikbaarheid van beelden, vormen, kleuren, materialen, verhoudingen en productieprocessen voor de realisatie van gebruiksvoorwerpen
- is in staat keuzes en beslissingen ten aanzien van een ontwerp achteraf te verantwoorden of te verklaren
- is in staat het resultaat van de eigen werkzaamheden op hun gebruikswaarde en artistieke waarde te beoordelen

Attitude

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- heeft de ambitie om als vormgever in het cluster 'product' werkzaam te zijn
- heeft de ambitie om een bijdrage te leveren aan een kwalitatief hoogwaardige leefomgeving
- heeft een kritische, onderzoekende houding, gericht op innovatie en door groei in beroep en vakgebied
- heeft een visie op de relatie tussen vorm en inhoud en onderkent het belang van technische vaardigheden om deze visie tot uitdrukking te brengen

Basiskwalificaties vormgevers cluster 'product'

Theoretisch fundament

Kennis

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- beschikt over een referentiekader dat hem of haar in staat stelt een grote variëteit aan ontwerp opdrachten te plaatsen en te interpreteren
- heeft algemene kennis van en inzicht in de historische en actuele ontwikkeling van het eigen vakgebied en de theorievorming daarover, in relatie tot de culturele en maatschappelijke context

- kent de geschiedenis van de vormgeving en de beeldende kunst in hoofdlijnen en die van de actuele vormgeving in detail
- heeft algemene kennis van de menswetenschappen
- is bekend met het werk en de daaraan ten grondslag liggende visies van collega-vormgevers
- heeft kennis van de materialen, instrumenten en technieken die hij of zij eerder bij het ontwerpen heeft gebruikt
- heeft een overzicht van de bronnen aan de hand waarvan technische en artistieke ontwikkelingen in het vakgebied gevolgd kunnen worden

Vaardigheden

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- heeft inzicht en vaardigheid in de methoden van onderzoek ten dienste van de opzet en voorbereiding van een project
- heeft gedegen training gehad in het interpreteren, analyseren, beoordelen en herformuleren van de inhoud van opdrachten
- is in staat om informatie die voor het realiseren van een opdracht van belang is vanuit de eigen visie grondig te bestuderen
- heeft kennis van en is getraind in het bekijken en analyseren van binnen het vakgebied gerealiseerde werken
- weet het eigen werk te relateren aan dat van andere vormgevers uit het cluster 'product'

Attitude

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- heeft grote belangstelling voor de beeldende disciplines in de kunsten, in het bijzonder kunstnijverheid en design
- heeft een sterk ontwikkelde culturele interesse, die verder gaat dan de beeldende disciplines, en staat open voor een grote variëteit aan zaken die met de menselijke leefomgeving te maken hebben

Basiskwalificaties vormgevers cluster 'product'

Technische vaardigheden

Kennis

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- heeft passende kennis van en inzicht in constructies en in de daarmee samenhangende fysische aspecten van materialen en objecten
- heeft passende kennis van en inzicht in de eigenschappen, verwerkings- en toepassingsmogelijkheden van materialen, producten, technieken, instrumenten en machines
- heeft zicht op de mate waarin hij of zij technische vaardigheden beheerst

Vaardigheden

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is in staat de voor de vakuitoefening geëigende ontwerpinstrumenten te hanteren (van potlood tot computer)
- is in staat om technische problemen te analyseren en er oplossingen voor te bedenken
- is in staat om met uitvoerenden over technische aspecten van het werk te overleggen
- heeft de technische bekwaamheid om als ontwerper, binnen door begrotingsfactoren en door andere voorschriften gestelde grenzen, te kunnen voldoen aan de eisen van gebruikers
- is in staat constructies, materialen en technieken op daarvoor geëigende wijze en in onderlinge afstemming toe te passen
- bezit de vaardigheid om concepten en ontwerpen in beeld, geschrift en model voor anderen inzichtelijk te maken

Attitude

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is zich ervan bewust dat technische vaardigheden van groot belang zijn voor de ontwikkeling in het beroep
- ziet de beheersing van technische vaardigheden als een noodzakelijke voorwaarde voor het ontwikkelen van een eigen stijl

Basiskwalificaties vormgevers cluster 'product'

Maatschappelijke toerusting

Kennis

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- bezit de kennis die nodig is om een studio of atelier in te richten en materialen, instrumenten en gereedschappen aan te schaffen
- heeft kennis van de organisatorische, financiële en juridische aspecten die betrekking hebben op het ontwerpen
- heeft kennis van wetgeving op het gebied van intellectueel eigendom en auteursrecht
- heeft basiskennis van milieuvraagstukken die met het ontwerpen samenhangen
- heeft kennis van gangbare honoraria en onkostenvergoedingen voor het werken in opdracht en een overzicht van beschikbare fondsen voor stipendia, beurzen en subsidies
- heeft een overzicht van de markt en van publiciteitsmedia

Vaardigheden

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is in staat een vruchtbare balans te creëren tussen de ontwerpende activiteiten en de logistieke, faciliterende en publicitaire activiteiten
- is in staat zich in te leven in de wensen en de positie van de opdrachtgever en de gebruiker
- is in staat om de eigen vaardigheden in teamverband in te zetten
- is in staat om met opdrachtgevers te onderhandelen over de inhoudelijke aspecten en financiële randvoorwaarden van een opdracht
- heeft training gehad in het opstellen van verzoeken om stipendia, beurzen en subsidies
- is in staat om met opdrachtgevers, distributeurs, collega's en uitvoerders te overleggen
- is in staat het eigen werk te presenteren en er een toelichting op te geven
- is in staat het eigen werk te documenteren en te archiveren
- is in staat acquisitie te plegen
- is in principe in staat om het beroep van vormgever als ondernemer uit te oefenen

Attitude

Een beginnend vormgever in dit cluster:

- is bereid om in opdrachtsituaties te werken
- is bereid om in teamverband te werken als de gekozen beroepspositie dat vereist
- vindt het vanzelfsprekend om de eigen visie en stijl dienstbaar te maken aan het belang van de gebruiker
- heeft inzicht in het beroep en de rol die hij of zij daarmee wil verwerven in het vakgebied en de maatschappij
- is bereid om de zakelijke voorzieningen te treffen die nodig zijn om op de lange termijn als vormgever werkzaam te zijn

Beroepsspecifieke kwalificaties vormgevers cluster 'product'

Industrieel ontwerpers

Een beginnend industrieel ontwerper:

- heeft kennis van en inzicht in het functioneren van een ontwerpbureau en van aldaar te gebruiken materialen, instrumenten en apparaten
- heeft een stage gehad in een bedrijfssituatie
- heeft kennis van en inzicht in procedures en processen van besluitvorming
- is bekend met de principes van projectmanagement
- heeft ervaring in het samenwerken met anderen
- heeft basiskennis van marketingprincipes en merkenbeleid, voorzover relevant voor industrieel ontwerpers
- heeft basiskennis van menswetenschappen en ergonomie, voorzover relevant voor industrieel ontwerpers
- heeft kennis van en ervaring in gebruiks- en gebruikersonderzoek

Vrije vormgevers

Een beginnend vrij vormgever:

- heeft de behoefte om gebruiksvoorwerpen te creëren die op het grensgebied van beeldende kunst en vormgeving liggen
- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen artistieke visie
- is in staat een inspirerende werkomgeving te creëren
- is in staat de eigen waarnemingen, indrukken en emoties tot artistieke ideeën of beeldend werk te transformeren

- weet artistieke ideeën en de eigen artistieke visie met behulp van uiteenlopende media in toegepast beeldend werk te vertalen
- weet het eigen werk te relateren aan dat van andere vormgevers-kunstenaars
- heeft zodanige kennis van beschikbare technieken, instrumenten en materialen dat hij of zij steeds bewust voor een bepaalde techniek, een bepaald materiaal of een bepaald instrument kan kiezen of de toepassing daarvan achteraf kan verantwoorden
- heeft een zodanige vaardigheid in tenminste één ambacht dat een groep deskundige beschouwers, die geacht mogen worden namens het beroepsveld te oordelen, de technische aspecten van het werk, in samenhang met de artistieke aspecten, unaniem als bevredigend kwalificeren
- heeft een eigen werkproces ontwikkeld op basis van persoonlijke affiniteiten, interesses en engagement
- wil bekendheid aan het eigen werk geven
- heeft inzicht in de markt voor vrije vormgeving en de werking van het galeriewezen en heeft een overzicht van expositiemogelijkheden en publiciteitsmedia die kunnen bijdragen aan de bekendheid van het werk
- is doordrongen van het belang om een breed netwerk van contacten op te bouwen
- is bekend met praktische mogelijkheden om door middel van nevenwerkzaamheden inkomsten te genereren

Keramisten

De kwalificaties van keramisten komen overeen met die van industrieel ontwerpers of die van vrije vormgevers.

Sieraadontwerpers

De kwalificaties van sieraadontwerpers komen overeen met die van industrieel ontwerpers of die van vrije vormgevers.

Meubelontwerpers

De kwalificaties van meubelontwerpers komen overeen met die van industrieel ontwerpers of die van vrije vormgevers.

Modeontwerpers

De kwalificaties van modeontwerpers komen overeen met die van industrieel ontwerpers of die vrije vormgevers.

3 Startkwalificaties docenten

3.1 VERANTWOORDING

Als basis voor de startkwalificaties van de docent van een kunstvak zijn gebruikt de beroepsprofielen van de docenten kunstvakken, *de Startbekwaamheden leraar primair onderwijs* (Ontwikkelgroep SLO/ VSLPC 1997), het concept *Startbekwaamheden leraar secundair onderwijs* (Ontwikkelgroep CINOP/VSLPC, 1997), de *Uitwerking startkwalificaties docenten kunstvakken* (Netwerk Kunstvakdocentenopleidingen van de HBO-Raad (1998) en *de Handreikingen voor instellingscurricula tweedegraads opleidingen: beeldende vorming* (PmL, 1998).

Lerarenopleidingen zullen hun opleidingsprogramma moeten afstemmen op de van overheidswege vast te stellen startbekwaamheden leraar secundair onderwijs. Dat geldt ook voor de kunstvakdocentenopleidingen.

Uit een vergelijking van genoemde bronnen blijkt dat alle startbekwaamheden de volgende zes *taakgebieden* omvatten:

- vakinhoud (en inhouden aangrenzende vakken/vakdidactiek (en vakoverstijging/ vakkenintegratie)
- algemene didactiek, onderwijskunde en pedagogiek
- school(instelling); (school)team en (school)organisatie
- relatie onderwijs/vak-maatschappij; relaties met buitenschoolse instellingen en groepen
- vernieuwingsgerichtheid/doorgroeicompententie
- essentieel voor het docentschap in de kunstvakken is bovendien het bezit van voldoende artistieke kwalificaties in de betreffende kunstdiscipline

In de startkwalificaties van het Netwerk Kunstvakdocentenopleidingen van de HBO-Raad worden artistieke kwalificaties beschreven onder de noemer 'professioneel artistieke attitude'.

De door het Netwerk genoemde 'kunst(ped)agogische attitude' valt grotendeels in de taakgebieden 'vakinhoud/vakdidactiek' en 'algemene didactiek, onderwijskunde en pedagogiek'. De door het Netwerk genoemde 'vakoverstijgende attitude' valt grotendeels in de taakgebieden school(instelling)/team en organisatie en de relatie onderwijs/vak-maatschappij en relaties met buitenschoolse instellingen en groepen.

Tevens gaat het om kennis van de samenhang tussen de verschillende kunstvakken en de samenhang tussen kunstvakken met andere leergebieden.

De 'professionele innovatiegerichte, onderzoekende attitude' komt overeen met het taakgebied 'vernieuwingsgerichtheid/ doorgroeicompetentie'.

De startbekwaamheden in de totaal zes taakgebieden worden hieronder nader uitgewerkt. De algemene startkwalificatie is overgenomen van de startbekwaamheden leraar primair en secundair onderwijs. De 'grondslag van het beginnend docentschap in een kunstvak' beschrijft de kern van de startkwalificaties en is vergelijkbaar met het door het Netwerk geformuleerde profiel van de docent in een kunstvak.

Startkwalificaties voor de buitenschoolse kunsteducatie komen deels overeen met de startkwalificaties voor de binnenschoolse kunsteducatie, maar termen als schoolorganisatie e.d. moet dan worden gelezen als instelling voor kunstzinnige vorming/centrum. Voor de buitenschoolse kunsteducatie zijn daarnaast aanvullingen nodig. Deze betreffen met name het 'ondernemerschap in de kunsteducatie'.

3.2 ALGEMENE STARTKWALIFICATIES VAN EEN DOCENT IN EEN KUNSTVAK

Van een docent mag verwacht worden dat hij de grondslagen van de Nederlandse samenleving kent, actief participeert in die samenleving met haar toenemende internationalisering en interculturalisering, en dat hij op betrokken en vernieuwende wijze zijn beroep uitoefent.

Grondslag van beginnend docentschap in een kunstvak:

- De beginnend docent in een kunstvak heeft op zijn vakgebied artistieke vaardigheden op uitvoerend niveau, kunsttheoretische kennis en een persoonlijke visie op de kunsten, met name op zijn eigen kunstdiscipline.
- De beginnende docent in een kunstvak beschikt over voldoende vakinhoudelijke en vakdidactische kennis om met inzicht en overzicht zijn onderwijs voor te bereiden en uit te voeren.
- De beginnende docent in een kunstvak bezit voldoende startbekwaamheden om met uiteenlopende, gangbare middelen en materialen, onderwijs te verzorgen (voorbereiden, uitvoeren en evalueren) met inachtneming van en respect voor culturele en individuele verschillen tussen zijn leerlingen/cursisten.

- De beginnende docent in een kunstvak heeft de bekwaamheid om als teamlid te werken ten behoeve van de samenhang tussen de kunstvakken en functioneert als lid van een schoolorganisatie/ instelling.
- De beginnende docent in een kunstvak bezit voldoende bekwaamheden om te functioneren in de relatie (onderwijs)instelling-maatschappij.
- De beginnend docent in een kunstvak heeft een professionele onderzoekende houding, gericht op innovatie en op doorgroei in beroep en vakgebied.

3.3 STARTKWALIFICATIES VAN DE DOCENT BEELDEND KUNST EN VORMGEVING

Professioneel artistieke kennis, vaardigheden en houdingen

Kunsttheoretische kennis

De beginnende docent:

- heeft inzicht in kernconcepten, structuren en werkwijzen van de beeldende kunst en vormgeving en de historische en sociaal-maatschappelijke achtergronden daarvan en kan deze relateren aan andere kunsten
- heeft een brede kennis van de actuele ontwikkelingen binnen de kunsten nationaal en internationaal in het bijzonder binnen de beeldende kunst en vormgeving
- is bekend met opvattingen over de uiteenlopende wijzen waarop beeldend kunst en vormgeving beschouwd kunnen worden
- heeft brede kennis van informatiebronnen nationaal en internationaal op het gebied van de kunsten in het algemeen en de beeldende kunst en vormgeving in het bijzonder

Artistieke vaardigheden op uitvoerend niveau

De beginnende docent:

- beschikt over een goed ontwikkeld vermogen om beeldend te denken
- is in staat de eigen waarnemingen, indrukken en emoties in artistieke ideeën te transformeren
- weet de eigen artistieke ideeën en eigen artistieke visie met behulp van (audio-)visuele media in autonoom of toegepast beeldend werk te vertalen
- heeft kennis van de toepassing van uiteenlopende media, technieken, instrumenten en materialen (inclusief de nieuwe digitale media)
- beheerst tenminste één medium binnen de twee- of driedimensionale vormgeving of de audiovisuele vormgeving op professioneel niveau

- bezit reflectieve vaardigheden om zich op het gebied van de beeldende kunst en vormgeving verder te kunnen ontwikkelen
- weet het eigen werk te relateren aan dat van andere kunstenaars of stromingen.

Artistieke attitude

De beginnende docent:

- heeft een begin gemaakt met het ontwikkelen van een eigen artistieke visie
- heeft de behoefte en de ambitie om zelf op uitvoerend niveau actief te zijn op het gebied van de beeldende kunst en vormgeving
- heeft een grote en brede culturele belangstelling

Vakinhoudelijke en vakdidactische kennis, vaardigheden en houdingen (en vakoverstijging/vakkenintegratie)

Kennis, vaardigheden en houdingen om (al dan niet in teamverband) onderwijscurricula, cursusplannen en educatieve projecten op het gebied van de beeldende kunst en vormgeving (en van de kunst in het algemeen) te initiëren, te ontwerpen, uit te voeren en te evalueren in verschillende (onderwijs)sectoren

De beginnend docent:

- is in staat om een pedagogische en didactische visie te hanteren op onderwijs in de beeldende kunst en vormgeving en op kunst en cultuur in het algemeen (kunstpedagogische visie)
- kan een bijdrage leveren aan onderzoek naar functie en betekenis van beeldende kunst en vormgeving met name in (ped)agogisch perspectief
- heeft kennis van de kerndoelen/eindtermen van vakken op het gebied van beeldende kunst en vormgeving (en van de kunstvakken in het algemeen) van de betreffende onderwijssector/fase als ook van de doelstellingen van centra voor de kunsten en kan die doelen betrekken op zijn eigen onderwijs

De beginnende docent:

- kan op grond van zijn kunstpedagogische visie en vakinhoudelijke kennis een beargumenteerde keuze maken voor het gebruik van methodisch les - c.q. onderwijs- of werkmateriaal

- kan door wijze van omgaan met beeldende kunst en vormgeving de materiële en immateriële leeromgeving zo inrichten dat interesse in beeldende kunst en vormgeving bij leerlingen of deelnemers wordt gewekt en gestimuleerd
- heeft kennis van veiligheids- en milieuvoorschriften t.a.v. apparatuur en vaklokaal

De beginnende docent bezit de noodzakelijke kennis en vaardigheden om leerlingen of deelnemers te onderwijzen en te begeleiden bij:

- het ontwikkelen en/of verwerken van beeldende problemen
- het beeldend werkproces
- de keuze en gebruik van beeldende middelen
- het beschouwen van eigen beeldend werk van de leerling/deelnemer
- het beschouwen van beeldend werk van kunstenaars en vormgevers

De beginnende docent:

- bezit kennis en vaardigheden om te onderwijzen in het maatschappelijk functioneren van kunst in cultuurhistorische context
- heeft inzicht in de samenhang tussen de diverse kunstdisciplines en kan deze samenhang in zijn onderwijs concretiseren
- kan leerlingen adviseren en begeleiden bij culturele activiteiten (kunstmentoraat)
- bezit kennis om leerlingen te informeren over studies en beroepen waarin kunst en cultuur een rol spelen

De beginnende docent is in staat:

- om valide en betrouwbare instrumenten ten behoeve van proces en productevaluaties (toetsing examinering en afsluiting) met betrekking tot zowel praktijkwerkstukken als theorie/beschouwing samen te stellen, af te nemen en de resultaten ervan te interpreteren
- om bij evaluaties vakoverstijgende en algemene onderwijsdoelen te betrekken

Algemene (ped-)agogische, didactische en onderwijskundige kennis, vaardigheden en houdingen

Pedagogische kennis en vaardigheden

De beginnende docent:

- heeft inzicht in de relaties tussen onderwijs, vorming en opvoeding binnen een sociaal-culturele context
- is in staat een actieve, zo zelfstandig mogelijke lerende leerling of deelnemer centraal te stellen
- kan een veilig en stimulerend pedagogisch klimaat creëren
- heeft inzicht verschillen tussen leerlingen (sekse, cultuur, sociaal-economische achtergrond, ontwikkelingspsychologisch), houdt rekening met deze verschillen en gebruikt ze in positieve zin
- bezit voldoende kennis en vaardigheden om (sociaal) pedagogische of leer-en gedrags problemen te signaleren en weet wanneer externe deskundigheid ingeroepen moet worden

Algemene onderwijskundige en didactische kennis en vaardigheden

De beginnend docent:

- heeft kennis van algemene en vakoverstijgende onderwijsdoelen voor de verschillende onderwijssectoren
- heeft algemene didactische en onderwijskundige kennis en vaardigheden op het gebied van: onderwijsdoelen, leerinhouden selecteren en ordenen, leeractiviteiten; mediagebruik, werkvormen, groeperingsvormen, leeromgevingen en zelfstandig leren
- studievaardigheden groepsdynamische processen, effectief onderwijs
- beroepsgerichtheid en praktijkleren; proces en productevaluatie
- heeft kennis van de Nederlandse educatieve binnenschoolse en buitenschoolse structuur
- bezit kennis en vaardigheden om met collegiale hulp intercultureel onderwijs in zijn lespraktijk te integreren
- bezit de ICT basisvaardigheden ('Digitaal Onderwijsrijbewijs') en kan deze vaardigheden bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van zijn onderwijs inzetten

Kennis, vaardigheden en houdingen om te functioneren in (school)team en (school)organisatie

De beginnende docent:

- is in staat zijn kunstpedagogische visie en de daaruit voortvloeiende keuzes te verantwoorden in het kader van de waarden en identiteitsuitspraken die gelden binnen de school/instelling waar men werkzaam is
- is in staat tot constructief overleg met collegae en kan in teamverband uitvoering geven aan de verzorging van vak- of discipline-overstijgend onderwijs
- kan collegiale ondersteuning accepteren en geven
- kan op constructieve wijze participeren in de uitvoering van algemene (vakoverstijgende) onderwijstaken en in de ontwikkeling van de school of het centrum voor de kunsten als lerende arbeidsorganisatie
- kan bijdragen aan het systeem van kwaliteitszorg dat binnen de school of instelling geldt

Kennis, vaardigheden en houdingen ten aanzien van relaties tussen onderwijs en maatschappij; relaties met buitenschoolse instellingen en groepen

De beginnende docent:

- is in staat te communiceren met ouders/verzorgers/(jong)volwassenen
- is in staat contacten buiten school of instelling te leggen en te onderhouden voor de voor uitvoering van vak (overstijgende) zaken
- is bereid en in staat om een eigen kunstzinnig/cultureel netwerk te onderhouden en /of te participeren in landelijke en/of regionale en plaatselijke netwerken van kunst en cultuur
- heeft kennis van culturele instellingen en culturele aanbod in stad of regio
- heeft kennis, vaardigheden en houdingen op het gebied van ondernemerschap in de kunsteducatie
- heeft kennis en kennisverwerving van potentiële werkvelden en klanten, heeft een klantgerichte houding, kan klantvragen vertalen naar educatieve activiteiten en kan deze activiteiten plannen, begroten en er publiciteit aan geven.

Vernieuwingsgerichte kennis, vaardigheden en houdingen /doorgroeicompetentie

Vernieuwingsgericht houding en vaardigheden

De beginnende docent:

- kan actuele inhoudelijke ontwikkelingen in de kunst (met name beeldende kunst en vormgeving) en in eigen vakgebied onderzoeken en toepassen in de onderwijspraktijk
- kan culturele ontwikkelingen (met name op het gebied van jeugdcultuur en interculturaliteit) in een maatschappelijk perspectief plaatsen en relateren aan het eigen vakgebied
- kan individueel of met collegae bijdragen aan adoptie en implementatie van onderwijsvernieuwingen

Doorgroeicompetentie

De beginnende docent:

- beschikt over een reflectieve houding ten aanzien van de eigen onderwijspraktijk en is in staat tot zelfevaluatie
- kan nascholingsvragen formuleren en is bereid tot deelnemen aan nascholing

Geraadpleegde literatuur

- Adrichem, J. van, D. van den Boogerd en R. Theuws, *Rapportage Beeldende Kunstonderwijs*, in opdracht van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs, oktober 1998.
- Barfield, L. e.a., Education: Interaction Design, in *Sigchi Bulletin*, jrg. 26, nr. 3, juli 1994.
- Beroepsvereniging Nederlandse Ontwerpers (BNO), *Functieprofielen behorende bij salarisrichtlijnen 1998*, Amsterdam 1998.
- Boekraad, H., *Wat is ontwerpen? Aantekeningen voor het overleg van coördinatoren van de afdelingen grafisch ontwerpen op 19 juni 1998* (typoscript).
- Brand, J. e.a. (red.), *The art academy of the 21st century*, Minerva 200, Hanzehogeschool/Faculteit der Kunsten, Groningen 1998.
- Bueger, C., *Beeldend Kunstenaar*, in opdracht van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs, 1998.
- *Differentiatie en profilering. Eindrapportage van de visitatiecommissie beeldende kunst en vormgeving*, Sectorale kwaliteitszorg hbo 30, Voorlichtingsdienst HBO-raad, Den Haag, september 1996.
- Duve, Th. de, 'When Form has become Attitude – and Beyond', in N. de Ville en S. Foster (red.), *The Artist and the Academy. Issues in Fine Art Education an de the Wider Cultural Context*, Southampton, 1994.
- EIM/Dienstenonderzoek, *Branche-monitor ontwerp bureaus en ontwerpers*, Zoetermeer 1995.
- Hekkert, P. en P. van Wieringen, *Oordeel over kunst. Kwaliteitsbeoordelingen in de beeldende kunst*, Ministerie van WVC, Rijswijk 1993.
- Herzog, K., 'Bête comme un peintre? Kunstenaarstheorieën binnen de vervolgopleiding schilderkunst van Academie Minerva', in K. Herzog e.a. (red.), *Op de rug van de tijger. De eindpresentatie Vervolgopleidingen Schilderkunst Academie Minerva 1999*, Academie Minerva, Groningen 1999.
- Herzog, K., 'In het vervolg. Ontwikkeling van een didactiek voor de Vervolgopleiding Schilderkunst van Academie Minerva', in B. van Aalst e.a. (red.), *De eindpresentatie vervolgopleiding schilderkunst Academie Minerva*, Groningen 1998.
- METIER, *Visual Arts Practice Level 4*, National/Scottish Vocational Qualifications, Bradford (U.K.) z.j.

- Meulenbeek, H. en T. Poot, *De markt voor Beeldende kunst. De markt en de financiële positie van beeldend kunstenaars 1996*, Ministerie van OCenW, Zoetermeer 1998.
- Overleg Beeldende Kunstonderwijs (OBK), *Passpoort - OBK. Profilering + afstemming + spreiding + samenwerking + onderwijsaanbod beeldende kunst en vormgeving*, mei 1997.
- Overleg Beeldende Kunstonderwijs (OBK), *Facts and Figures - OBK. Profilering + afstemming + spreiding + samenwerking + onderwijsaanbod beeldende kunst en vormgeving*, mei 1997.
- Reitsma L., *In gesprek met Jan van Toorn, Jan Boterman, Karel Kruijsen, Jelle van der Toorn Vrijthoff, Wim Crouwel, Ootje Oxenaar, Paul Mijksenaar*, Uitgeverij Rietveld Projecten, Amsterdam 1982.
- Rothuizen, J., *Beroepskwalificaties voor de art-director en copy-writer in de reclame*, Academie van Beeldende Kunsten Rotterdam, 1989.
- Rothuizen, J., *De omschrijving van het beroep van art-director en copy-writer ten behoeve van de opleiding 'reclame'*, Academie van Beeldende Kunsten Rotterdam, 1989.
- Schrofer, J., *Plaatsbepaling door beeldend kunstenaars*, Rijksakademie van Beeldende Kunsten, Amsterdam 1993.
- Staal, G. en H. Wolters, *Holland in vorm. Vormgeving in Nederland 1945-1987*, Stichting Holland in Vorm, Den Haag 1987.
- Stichting Bureau Architectenregister, *Beroepsprofielen en startkwalificaties van de interieurarchitect*, in opdracht van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs, mei 1998.
- Tas, J. van der, *De muze als professie. Onderwijsvernieuwing aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten*, Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten, Den Haag z.j.
- Visser, A. de, *De tweede helft. Beeldende kunst na 1945*, SUN, Nijmegen 1998.
- Vlaamse Onderwijsraad (VLOR), *Beroepsprofiel Beeldend Kunstenaar*, Studie 73.
- Vormgevingsinstituut, *Rapportage Kunstvakonderwijs; grafische/interactieve vormgeving; ruimtelijk/industriële vormgeving; vrije vormgeving*, in opdracht van de Projectorganisatie Kunstvakonderwijs, juni 1998.
- Zwaal, J. van der, *Design voor opdrachtgevers*, Uitgeverij BIS, Amsterdam 1997.

Referenten

De beroepsprofielen en startkwalificaties voor de sector beeldende kunst en vormgeving zijn mede tot stand gekomen op basis van gesprekken met en commentaren op teksten van de volgende personen.

Beeldende kunst

- Dr. J. van Adrichem, Amsterdam
- D. van den Boogert, De Ateliers, Amsterdam
- G. Geelen, beeldend kunstenaar, Tilburg
- F. de Haan, FNV-KIEM
- J. Houweling, Sandberg Instituut, Amsterdam
- S. Huismans, AKI, Enschede
- A. Koopman, Federatie Kunstenaarsverenigingen en Ontwerpersverenigingen, Den Haag
- H. Kos, BNK
- I. Lavaleye, VES
- P.B. Müller, beeldend kunstenaar, Enschede
- I. Postma, Vereniging van Kunstenaarsinitiatieven
- M. Rolf, VES
- S. de Rooy, NKvB
- Prof. drs. J. Schrofer, Rijksakademie van Beeldende Kunsten, Amsterdam
- M. Sprenger, beeldend kunstenaar, Amsterdam
- E. de Vaal, beeldend kunstenaar, Den Haag
- A. van der Weide, Rietveld Academie, Amsterdam

Vormgeving

- T. Anders, Bay Visser Anders Toscani, Amsterdam
- G. Bakker, ontwerper, Amsterdam
- R. Beelen, Beroepsvereniging van Nederlandse Interieurarchitecten, Den Haag
- Prof. ir. H.C. Bekkering, Stichting Bureau Architectenregister (SBA), Den Haag
- G. Beumer, SO, Amsterdam
- A. Bloem, NVK, Dokkum
- O. Boekhoudt, Chr. Hogeschool voor de Kunsten Constantijn Huygens, Kampen
- H. Boekraad, Academie St. Joost, Breda
- A. Bos, Willem de Kooning Academy, Rotterdam

J. Brinkman, BRS Premsela Vonk, Amsterdam
M. van Dijk, Well Design Associates, Zeist
L. Donia, Keja Donia, Amsterdam
J. van Duppen, Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO),
Amsterdam / The Design Academy, Eindhoven
M. Engbersen, Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO), Amsterdam
O. Ettema, illustrator, Amsterdam
L. Fit, VES, Amsterdam
A. van Haeringen, illustrator, Amsterdam
T. van de Haspel, ontwerper, Rotterdam
Dr. P. Hefting, Haarlem
R.H. van der Hidde, interieurarchitect, European Council of Interior Architects (ECIA)
R. Huisman, Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO), Amsterdam
E. van Hinte, publicist, Den Haag
R. Hutten, ontwerper, Rotterdam
A. Koopman, Federatie Kunstenaarsverenigingen en Ontwerpersverenigingen, Den
Haag
H.A. Kooymans, interieurarchitect, Arnhem
E. van Kuijk, Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO), Amsterdam
T. Limburg, Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO), Amsterdam
A.J. Loos, Beroepsvereniging van Nederlandse Interieurarchitecten, Den Haag
H. Marres, VES, Amsterdam
J. Mous, NVK, Dokkum
J. van Osnabrugge, VES, Amsterdam
Ir. W. Peters, NPK Industrial Design, Leiden
G. Prager, Hogeschool voor de Kunsten, Arnhem
L. Reitsma, grafisch ontwerper, Haarlem
D. Rijken, E-company, Amsterdam / VPRO Digitaal / Sandberg Instituut, Amsterdam
J. Rodermond, De Architect, Amsterdam
G. Ros, BRS Premsela Vonk, Amsterdam
J.E. van Schelt, architect / interieurarchitect, Bond van Nederlandse Architecten
(BNA)
Prof. M.A.A. van Schijndel, architect / interieurarchitect, Utrecht
Prof. drs. J. Schrofer, Rijksakademie van Beeldende Kunsten, Amsterdam
J. Siebers, meubelontwerper, Arnhem

A. van Slobbe, SO, Amsterdam

P. Suyling, Rietveld Academie, Amsterdam

T. van der Waals, grafisch ontwerper, Amsterdam

M. Unger, Sandberg Instituut, Amsterdam

J. Verduyn Lunel, Federatie Kunstenaarsverenigingen en Ontwerpersverenigingen,
Den Haag

W. Velthoven, Mediamatic, Amsterdam

J. Vonk, interieurarchitect, Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers (BNO),
Amsterdam

A. van der Weide, Rietveld Academie, Amsterdam

H. de Wit, BNO, Amsterdam